

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Historický ústav

Reprezentace rodu Trčků z Lípy

Diplomová práce

Autor:

Bc. Vojtěch Barcal

Studijní program:

N7105 Historické vědy Mgr.

Studijní obor:

7105T021 Historie

Forma studia:

prezenční

Vedoucí práce:

PhDr. Zdeněk Beran, Ph.D.

Hradec Králové 2019

Zadání diplomové práce

Autor:	Vojtěch Barcal
Studium:	F17NP0016
Studijní program:	N7105 Historické vědy
Studijní obor:	Historie
Název diplomové práce:	Reprezentace rodu Trčků z Lípy
Název diplomové práce AJ:	The Trčka of Lípa Family's representation

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Diplomová práce se bude zabývat reprezentací významného českého šlechtického rodu Trčků z Lípy. Tento rod zaznamenal v průběhu 2. pol. 15. století obrovský vzestup, ale jeho první příslušník byl přijat do panského stavu teprve roku 1562. Na příkladu Trčků z Lípy je možné ilustrovat, že společenské postavení nehrálo vždy roli, a že moc a bohatství zcela stíraly rozdíly v reprezentaci nižší a vyšší šlechty. Důraz bude kladen na stavební počiny, zahrnující panská sídla, kostely a kláštery, které jsou z hlediska reprezentace nejviditelnějším prostředkem, avšak stranou nezůstanou ani další reprezentační prostředky, jako sochařská a malířská díla, heraldická výzdoba, pečeti a donátorské počiny. Tyto artefakty poslouží jako primární prameny k tomuto tématu. Především u architektury, ale i u sochařských děl lze pozorovat, jak se nejprve prolínala gotika s renesancí, a jak se postupně ve šlechtickém prostředí plně ukotvil renesanční světový názor. V celkovém kontextu práce budou zahrnuty také stručné biografie nejvýraznějších osob, které se daným artefaktem reprezentovaly.

BERAN, Zdeněk a kol., *Východočeská šlechta, její sídla a teritoria*, Praha 2013. DVOŘÁKOVÁ, Lenka, *Trčkové z Lípy na přelomu 15. a 16. století*, in: *Proměny feudální třídy v pozdním feudalismu*, Praha 1976, s. 113-135. MACEK, Josef, *Jagellonský věk v českých zemích I-IV*, Praha 1992-1999. MAŤA, Petr, *Svět české aristokracie (1500-1700)*, Praha 2004. ŠIMŮNEK, Robert, *Reprezentace české středověké šlechty*, Praha 2013. VOREL, Petr, *Rezidenční vrchnostenská města v Čechách a na Moravě v 15.-17. století*, Pardubice 2001.

Garantující pracoviště:	Historický ústav, Filozofická fakulta
Vedoucí práce:	PhDr. Zdeněk Beran, Ph.D.
Oponent:	doc. PhDr. Martin Šandera, Ph.D.
Datum zadání závěrečné práce:	13.11.2017

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci na téma „Reprezentace rodu Trčků z Lípy“ vypracoval pod vedením vedoucího diplomové práce samostatně a uvedl jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci králové dne 15. dubna 2019

Bc. Vojtěch Barcal

Poděkování

Mé poděkování patří vedoucímu mé diplomové práce panu PhDr. Zdeňkovi Beranovi, Ph.D. za konzultace a připomínky, dále pak správě Státního zámku Opočno, Státního zámku Žleby, Českému muzeu stříbra a dalším institucím za užitečné informace k tématu. Poděkování patří též Římskokatolické farnosti Skuteč za umožnění návštěvy jinak nepřístupného kostela sv. Václava v Lažanech a Římskokatolické farnosti Vlašim za poskytnutí fotografií z interiéru kostela sv. Jiljí. Poděkování patří i mé rodině za podporu při psaní této práce.

Bibliografický záznam:

BARCAL, Vojtěch, *Reprezentace rodu Trčků z Lípy*, 100 s., Diplomová práce, Univerzita Hradec Králové, Filozofická fakulta, Historický ústav, Hradec Králové 2019.

Anotace:

Práce se zabývá reprezentací významného východočeského rodu Trčků z Lípy. Tento rod zaznamenal v průběhu 2. poloviny 15. století obrovský vzestup. Tři příslušníci rodu zastávali zemské úřady. Z důvodu uzavírání stavů na počátku 16. století však Trčkové zůstali dlouho příslušníky nižší šlechty a první příslušník rodu byl do panského stavu povýšen až roku 1562. Své společenské postavení však dokázali využít a díky svému bohatství si mohli dovolit stejné formy reprezentace jako panské rody. V práci jsou představeny především hmotné projevy reprezentace, ale stranou nezůstávají ani nehmotné projevy jednání a chování, které vedly k reprezentaci rodu. Hlavním přínosem práce je zmapování hmotných památek po Trčcích z Lípy a práce je rovněž příspěvkem ke kulturním dějinám pozdního středověku a raného novověku a též k dějinám rodu a jeho kulturního působení.

Klíčová slova:

Trčkové z Lípy, šlechta, šlechtická reprezentace, pozdní středověk, raný novověk, gotika, renesance, kulturní dějiny, rezidence, rezidenční města, 15. století, 16. století, 17. století

Bibliographic record:

BARCAL, Vojtěch, *The Trčka of Lípa Family's Representation*, 100 pp., The Diploma thesis, The University of Hradec Králové, Philosophical Faculty, Institute of History. Hradec Králové 2019.

Abstract:

This thesis deals with the representation of an important East Bohemian aristocratic family Trčkas of Lípa. Significance of this dynasty rose significantly especially during the second half of the 15th century. Three family members were in charge of the provincial office. Because of abolition of some social classes in the beginning of the 16th century, for a long time the family was not able to move up the social ladder and its first member was raised to lordly status in 1562. However, they were able to use their social status to their advantage and thanks to their wealth they could afford the same representation as the higher nobility. In the thesis especially family's tangible assets are introduced, but space is also given to intangible forms of their heritage, such as the conduct and behaviour used for the family's representation. The main contribution of this thesis is the mapping of tangible assets left after Trčkas of Lípa and the thesis is also a contribution to the cultural history of late Middle Ages, Early Modern Times and the history of the dynasty and their cultural actions.

Keywords:

The Trčka's of Lípa, nobility, nobility representation, late Middle Ages, early Modern Times, Gothic, Renaissance, cultural history, residences, residential towns, 15th century, 16th century, 17th century

Obsah

Úvod.....	1
1. Prameny a literatura.....	3
2. Dějiny rodu Trčků z Lípy.....	7
2.1 Počátky rodu a budování pozemkové domény	7
2.2 Dějiny rodu do jeho vymření po meči roku 1634	12
3. Rodová reprezentace ve vztahu k prostředí.....	20
3.1 Symboly moci – sídla	22
3.1.1 Sídla starší generace	23
3.1.2 Sídla mladší generace	33
3.2 Symboly zbožnosti	41
3.2.1 Kostely a rodová pohřebiště.....	42
3.2.2 Donace církevních a charitativních institucí	54
3.3 Rezidenční města	58
4. Výrazové prostředky rodové reprezentace.....	63
4.1 Rodový erb a heraldické prezentace	63
4.2 Sfragistický materiál	72
4.3 Křestní jména jako výrazový prostředek rodové reprezentace a rodové paměti	73
4.4 Obraz	77
Závěr	82
Seznam pramenů a literatury	85
Prameny.....	85
Literatura	87
Rejstřík jmenný a místní	94
Seznam příloh	99

Úvod

Trčkové z Lípy byli mimořádně majetným východočeským šlechtickým rodem s rozsáhlou pozemkovou držbou, která v průběhu 15. až 17. století postupně zahrnovala oblasti od Pelhřimova po Podkrkonoší, a jehož představitelé zastávali vysoké zemské úřady. I přes tento fakt dosud zůstává česká historiografie této aristokratické rodině mnoho dlužna. Stále totiž nevznikla žádná monografie shrnující její dějinnou roli. Ani tato diplomová práce nemá tyto ambice, a jak už její název jasně napovídá, zaměří se na úzké téma rodové reprezentace Trčků.

Jak vlastně něco, tak na první pohled abstraktního, jako je rodová reprezentace, uchopit? Znalec české šlechty R. Šimůnek ve svém díle s titulem *Reprezentace české středověké šlechty*¹ stanovil několik forem výrazových prostředků a prostředí, ve kterých se manifestovala rodová reprezentace. Tyto formy jsou především sídlo – rezidenční hrady, zámky a města, jakožto symboly moci a církevní fundace a pohřebiště, jakožto symboly zbožnosti. Do výrazových prostředků patří obraz, erb, erbovní pověsti a mecenát. Tohoto členění bude v práci využito, ale bude rozšířeno o další formy – nadace církevních a charitativních institucí jakožto symbolů zbožnosti a křestních jmen členů rodu a sfragistického materiálu jakožto výrazových prostředků.

Otázka osobní reprezentace je stěžejním faktorem každého šlechtice. Však taky na tyto účely vynakládala šlechta největší obnosy peněz. Důvodem bylo přiblížit se panovníkovi a demonstrovat svou moc a ctnosti. Trčkové z Lípy, ačkoliv dlouho zůstávali jen nižší šlechtou, nezůstávali v ničem pozadu, vyrovnali se vyšší šlechtě a dodnes se můžeme obdivovat hmotným pozůstatkům, které mají své pevné místo v dějinách kultury. Tyto pozůstatky jsou rozesety na rozlehlém, výše vymezeném území.

Následující práce si klade za cíl tyto projevy rodové reprezentace zmapovat, popsat a na jejich základě vytvořit obraz toho, co (především)

¹ Srov. Robert ŠIMŮNEK, *Reprezentace české středověké šlechty*, Praha 2013.

hmotného se po Trčcích z Lípy dodnes dochovalo a co je dodnes součástí naší krajiny, ať už jako výrazný solitérní prvek, anebo drobný doplňující prvek, jenž je součástí většího celku. Mezi přílohami práce zaujmou své místo mapy s vyznačenými lokalitami. Projevy rodové reprezentace vypovídají leccos o svých původcích. Jejich stručné charakteristiky a biografické sondy budou součástí práce ve speciální kapitole věnované přehledu dějin rodu.

V práci bude použito historické metody přímé při zkoumání jednotlivých hmotných pozůstatků po rodu Trčků, dále jejich komparace a poté bude využita metoda dedukce k vytváření jednotlivých závěrů. Provedena bude také sonda do sfragistického materiálu. Otázkami, na které se bude tato práce snažit odpovědět, bude, nakolik se v oblasti rodové reprezentace lze setkat s nějakými odlišnostmi od jiných rodů, a zda na ní mělo vliv dlouhé setrvání rodu v rytířském stavu, či zda se po jeho povýšení do stavu panského lze setkat s nějakou změnou v dosud uplatňovaných formách a prostředcích rodové reprezentace.

1. Prameny a literatura

K tématu rodové reprezentace Trčků z Lípy jsou stěžejní především prameny hmotné povahy. Obecně lze říci, že hmotným pramenem nám může být cokoli, co se dodnes po Trčcích z Lípy dochovalo, a co je nositelem paměti na ně. Může to být přímo paměťové médium, ale i médium, které nesloužilo primárně k připomínání rodu, ale k demonstraci jeho moci a společenského postavení. Jedná se tedy o široké spektrum artefaktů od sfragistického materiálu, přes zvony, křtitelnice, heraldické prezentace, portréty a náhrobníky po hrady, zámky a kostely. V zásadě je lze dělit na prameny movité a nemovité. Takových pramenů je k dispozici relativně dost, i když například mnoho trčkovských staveb bylo přebudováno v mladších obdobích a jejich výpovědní hodnota je tím zkreslena. Některé hrady se dnes nachází jen ve zříceninách a bez poznatků archeologie a kastelologických analogií by nebylo možné interpretovat jejich vývoj s akcentem na dobu, kdy na nich prováděli své stavební úpravy Trčkové z Lípy. Některé movité prameny se dochovaly in situ, jiné jsou deponovány v muzeích, či expozicích památkových objektů.

Písemné prameny hrají v tomto tématu podružnou funkci, i když například pro interpretaci trčkovských donací špitálům a dalším charitativním institucím se bez nich nelze obejít, stejně tak jako pro zachycení rodové reprezentace prostřednictvím sfragistického materiálu. Většina písemných pramenů vázaných k Trčkům z Lípy je editována, a to převážně v jednotlivých dílech *Archivu českého*, dále pak v edici *Trčkové z Lípy v listinném materiálu (1442–1726)*. Tato pramenná edice vznikla jako diplomová práce studentky Masarykovy univerzity v Brně Adély Drejškové.² Editovány jsou zde materiály uložené ve Státním okresním archivu Havlíčkův Brod a ve Státním okresním archivu Jihlava. Většina archiválií se týká majetkoprávních záležitostí. K interpretaci sfragistického materiálu lze použít některou z relativně mnoha

² Srov. Adéla DREJČKOVÁ, *Trčkové z Lípy v listinném materiálu (1442–1726)*. Pramenná edice Diplomová práce, Masarykova univerzita, Filozofická univerzita, Ústav pomocných věd historických a archivnictví, Brno 2015.

dochovaných trčkovských listin. Za projev šlechtické reprezentace lze považovat též nadace. Velmi přínosným pramenem by zde byly účetní materiály, které by reflektovaly případné výdaje rodu Trčků na reprezentaci, avšak žádné takové účty se nedochovaly. Informace o rodu Trčků z 15. a první čtvrtiny 16. století lze získat též ze *Starých letopisů českých*. V problematice výzkumu dějin rodu je tedy zastoupeno několik typů písemných pramenů – listiny a jiná právní pořízení, korespondence, literární prameny a anály.

V záležitostech Trčků z Lípy lze použít články a studie v mnoha sbornících a periodicích. Velmi přínosným článkem mapujícím postupný zisk rozsáhlých trčkovských držav je článek L. Dvořákové z roku 1976, který vychází především ze zemských desk. Autorka uvádí, jakými způsoby jednotliví příslušníci rodu majetky získali a kolik finančních prostředků na ně v průběhu let 1440–1530 vynaložili. Přílohou článku je též seznam vsí na jednotlivých panstvích.³ Podobně, z hlediska majetkové držby na Čáslavsku, se zabýval nejnověji Z. Beran.⁴ Dostupné jsou i články, které jsou pro téma této práce stěžejní, tedy takové, jenž se věnují hmotným pozůstatkům po Trčcích z Lípy, jejich sídlům, místům jejich posledního odpočinku atd.

K uchopení tématu rodové reprezentace lze využít několik publikací. Nejzákladnější z nich je dílo R. Šimůnka *Reprezentace české středověké šlechty*.⁵ Toto dílo nám přináší nejvíce poznatků o této problematice. Netýká se jen reprezentačních forem středověku, jak by název mohl napovídat, ale uplatňuje nastavené formy i pro raný novověk.⁶ Autor zde podává poutavý výklad, člení způsoby rodové reprezentace do několika forem, kterým věnuje samostatné podkapitoly

³ Srov. Lenka DVOŘÁKOVÁ, *Trčkové z Lípy na přelomu 15. a 16. století*, in: Acta Universitatis Carolinae – Philosophica et historica 1. Proměny feudální třídy v Čechách v pozdním feudalismu, ed. Josef Petráň, Praha 1976, s. 113–135.

⁴ Srov. Zdeněk BERAN, *Majetkové proměny čáslavského kraje v pozdním středověku*, in: Území východních Čech od středověku po raný novověk. Kapitoly k územně správním dějinám regionu, ed. Ondřej Felcman, Praha 2011, s. 55–70.

⁵ Srov. R. ŠIMŮNEK, *Reprezentace*.

⁶ Protože kulturní dějiny jsou rezistentní vůči politickým a hospodářským dějinným mezníkům a jejich vývoj probíhá kontinuálně. Srov. *tamtéž*, s. 330.

a předkládá vyčerpávající množství příkladů. A nevynechává ani příklady trčkovské provenience.

V rozsáhlém seznamu pramenů a literatury Šimůnek předkládá i bohatou základnu cizojazyčné literatury, přičemž v největším zastoupení je zde literatura německá, mezi níž svými závěry vyniká například dílo německého kunsthistorika G. Bandmanna *Early Medieval Architecture As Bearer Of Meaning*, kde se autor zabývá symbolickou mluvou středověké architektury, jejím skrytým poselstvím a deklarací vztahu ke stavebníkovi.⁷ Rezidenční funkcí jejich hradů a reprezentačními ambicemi německých středověkých knížat na příkladu hradů v Heidelbergu, ve Würzburgu, v Marburgu a dalších se pak ve svém článku zabýval německý kunsthistorik Thomas Biller.⁸

Neméně přínosnou knihou věnující se rodové reprezentaci je kolektivní dílo *Paměť urozenosti*. V čele autorského kolektivu stáli V. Bůžek a P. Král. Ve třinácti článcích se autoři věnují uměleckým projevům rodové paměti urozených.⁹ Z předkládaných studií této kolektivní monografie má pro tuto práci velký význam studie V. Bůžka *Paměť v heraldické výzdobě předmětů hmotné kultury šlechtických sídel 16. a 17. století*, kde autor předkládá poznatky, jak číst význam heraldické výzdoby předmětů každodenní potřeby, které plnily ve šlechtickém prostředí stejnou symbolickou funkci jako erbovní pověsti, galerie rodinných portrétů a náhrobky.¹⁰

Dalším dílem, jehož závěry lze v této problematice využít, je *Svět české aristokracie (1500–1700)* od autora P. Matě,¹¹ které se snaží neméně poutavým způsobem proniknout do mentality raně novověké nobility a problematice šlechtické reprezentace věnuje jednu z mnoha kapitol. Stejně jako R. Šimůnek si všímá okázalé šlechtické architektury a mnoho pozornosti věnuje fenoménu erbovních pověstí. Užším tématem

⁷ Srov. Günter BANDMANN, *Early Medieval Architecture As Bearer of Meaning*, New York 2005.

⁸ Srov. Thomas BILLER, *Deutsche Fürstenburgen (1250–1450). Eine Forschungslücke, ihre Gründe und Folgen*, in: *Burgenbau im späten Mittelalter II*, ed. Christiene Müller, Berlin 2009, s. 9–28.

⁹ Srov. Václav BŮŽEK – Pavel KRÁL a kol., *Paměť urozenosti*, Praha 2007.

¹⁰ Srov. Václav BŮŽEK, *Paměť v heraldické výzdobě předmětů hmotné kultury šlechtických sídel 16. a 17. století*, in: *Paměť urozenosti*, edd. Václav Bůžek – Pavel Král, Praha 2007, s. 35–57.

¹¹ Srov. Petr MAŤA, *Svět české aristokracie (1500–1700)*, Praha 2004.

rezidenčních vrchnostenských měst se zabýval P. Vorel.¹² Vrchnostenská města rozděljuje do čtyř kategorií, z nichž jednou jsou města rezidenční. Jako město rezidenční chápe takové, v němž je přítomen aristokratický dvůr a je zde pro jeho působení vytvořeno potřebné zázemí. Ve svém díle se Vorel zabývá jak českými, tak moravskými příklady. Nejednou se ve své studii setkává i s Trčky z Lípy a jejich rezidenčními městy.

Důležitým zdrojem faktografických informací v problematice rodové reprezentace jsou příslušné části vícedílného kolektivního díla *Soupisu památek historických a uměleckých v Království českém*,¹³ které nám reprodukuje i jednotlivé prostředky rodové reprezentace, a to především v sakrálním prostředí. Neméně důležitým zdrojem jsou též jednotlivé svazky Sedláčkova fenomenálního díla *Hrady, zámky a tvrze Království českého*.¹⁴

¹² Srov. Petr VOREL, *Rezidenční vrchnostenská města v Čechách a na Moravě v 15. – 17. století*, Pardubice 2001.

¹³ Srov. Kolektiv autorů, *Soupis památek historických a uměleckých v Království českém I–LIV. Od pravěku do počátku XIX. století*, Praha 1897–2010.

¹⁴ Srov. August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze Království českého I–XV*, Praha 1882–1927 (dále vždy A. SEDLÁČEK, *Hrady ...*).

2. Dějiny rodu Trčků z Lípy

Rod Trčků byl původně nevýznamnou vladyckou rodinou pocházející z tvrze¹⁵ Lípa severozápadně od Hradce Králové a díky husitství se z něho velmi rychle stal jeden z nejbohatších rodů českých zemí. Ve 2. polovině 16. století dosáhl rod vrcholu postupným přijetím do panského stavu. Následující kapitola si neklade za cíl dopodrobna popsat postupné nabývání trčkovského majetku, tato problematika již byla několikrát řešena. Kapitola se bude snažit ukotvit si rod Trčků v čase a v prostoru a představit si jeho osobnosti, jež stály za jednotlivými reprezentativními počiny. Půjde spíše o stručný nástin a vzhled do osudů jednotlivých nejvýznamnějších příslušníků rodu, které tvořily pozadí jeho reprezentačních počínů. Pro lepší orientaci v rodinných vztazích je součástí práce příloha obsahující rozrod rodu.¹⁶

2.1 Počátky rodu a budování pozemkové domény

Rod Trčků je nejzářnějším příkladem mohutných přesunů v držbě pozemkového majetku v pohusitském období. Významným přínosem k poznání historie rodu do roku 1530 je článek L. Dvořákové z roku 1976, který dosud nebyl překonán. Součástí článku je podrobný přehled trčkovských panství, podle kterého lze pro účely této práce hledat místa, kde po sobě Trčkové zanechali nějaká reprezentační média. Po genealogické stránce bude následující výklad v základě vycházet z rozrodu Trčků v Dobřenského genealogické sbírce uložené v Národním archivu, ze které všechny dosud publikované rozrody vycházejí.¹⁷

Ačkoliv se s osobami s příjmením Trčka lze setkat již dříve,¹⁸ Trčkové z Lípy vstoupili do psané historie v roce 1427, kdy první známý

¹⁵ Z tvrze dodnes nezůstalo nic, na jejím místě dnes stojí domy čp. 3 a 14. Od Lípy odvozují svůj přídomek též Lipští a Salavové. Tvrz má své počátky již v 1. polovině 14. století. Srov. A. SEDLÁČEK, *Hrady II*, s. 242.

¹⁶ Srov. příloha č. 1.

¹⁷ Srov. Národní archiv Praha, Sbírka genealogická Dobřenského, inv. č. 1133.

¹⁸ Například Smil Trčka z Údašína (zaniklá ves Aldašín na Kolínsku) se připomíná již v roce 1407, srov. *Reliquiae Tabularum terrae Regni Bohemiae anno MDXLI igne consumptorum II (Pozůstatky Desk zemských roku 1541 pohořelých II)*, ed. Josef Emler, Praha 1872, s. 44, A. Sedláček připomíná k roku 1404 bratry Haška a Jiříka Trčky z Kralovic, srov. A. SEDLÁČEK, *Hrady VIII*, s. 211, roku 1425 se pak

představitel rodu – **Mikuláš**, koupil společně s Jankem Holým z Nemošic hrad Homole ležící nad městem Dušníky v Kladsku. O rok později koupil dům v Kutné Hoře.¹⁹ K roku 1433 se o něm dozvídáme, že spolu s Mikulášem Koldou ze Žampachu a Matějem Salavou z Lípy vyplenili městečko Choceň.²⁰

Mikuláš I. Trčka z Lípy byl horlivým stoupencem kalicha, a proto oddaně podporoval zemského správce Jiřího z Poděbrad. Roku 1452 se také stal jeho rádcem.²¹ Kromě toho zastával funkci hejtmana Čáslavského kraje.²² Mikuláš sehrál výraznou roli v politice spojených východočeských landfrýdů a byl jakýmsi prostředníkem ve sporech mezi Táborskými a Oldřichem z Rožmberka, s nímž i přes své utrakvistické smýšlení udržoval přátelské styky. Informováni jsme o tom především z listáře a listináře Oldřicha z Rožmberka.²³

Již Mikuláš byl zakladatelem rozsáhlých rodových držav. Prostředkem jejich nabytí bylo uznání krále Zikmunda českým králem v roce 1436, podpora Albrechta Habsburského jako následníka trůnu a následné zástavní zápisy. Kromě hradu Lipnice s panstvím, které zahrnovalo i město Německý (Havlíčkův) Brod, se jednalo především o statky původně církevní v Čáslavském kraji, kterému se stali Trčkové hlavní mocenskou silou. Jmenovitě šlo o 21 vesnic vyšehradské kapituly a kláštera v Sázavě,²⁴ dále šlo o zboží arcibiskupského štěpánovského panství a křivsoudovské a sedlecké klášterní panství.²⁵ Všechny zástavy

uvádí jednooký Prokůpek Trčka jako držitel tvrze Květnice u Benešova, srov. *Staré letopisy české z rukopisu křížovnického*, edd. František Šimek – Miloslav Kaňák, Praha 1959, s. 87. Jejich příbuzenství s Trčky z Lípy je nepravděpodobné, avšak nelze jej ani stoprocentně vyloučit.

¹⁹ Srov. L. DVOŘÁKOVÁ, *Trčkové z Lípy na přelomu 15. a 16. století...*, s. 127–132.

²⁰ Srov. *Starí letopisové čeští od roku 1378 do 1527 čili pokračování v kronikách Přibíka Pulkavy a Beneše z Hořovic z rukopisů starých vydané. Dílo Františka Palackého, sv. II*, ed. Jaroslav Charvát, Praha 1941, s. 87, č. 211.

²¹ Srov. *Archiv český čili Staré písemné památky české i moravské II.*, ed. František Palacký, Praha 1842, s. 311.

²² Srov. Jaroslav LÁSKA, *Vzestup a pád Trčků z Lípy*, Heraldika a genealogie 1, 20, Praha 1987, s. 37–52.

²³ O tomto politickém působení a obecně o jeho biografii srov. Lenka HAVLÍČKOVÁ, *Mikuláš Trčka z Lípy*, Diplomová práce, Univerzita Hradec Králové, Pedagogická fakulta, Ústav historických věd, Hradec Králové 2004.

²⁴ Srov. AČ I, s. 531, č. 201.

²⁵ Srov. *tamtéž*, s. 530. č. 198.

a koupě vynesly Mikulášovi majetek v zástavní hodnotě 9 000 kop grošů českých.²⁶

Největší a nejsouvislejší panství Mikuláš koupil v roce 1443.²⁷ Jednalo se o panství Vlašim. Zdejší hrad a městečko se později stalo kolébkou jedné ze dvou větví rodu. Roku 1448 se účastnil dobytí Prahy pod vedením Jiřího Poděbrad.²⁸ Mikuláš Trčka z Lípy zemřel roku 1453²⁹ a dědili po něm tři synové, Burian I. a Mikuláš II. (starší). Třetí bratr Zdeněk zemřel v mladém věku. Zbylí dva se pak stali zakladateli dvou trčkovských rodových větví – Burian lipnické, Mikuláš vlašimské. K dělení statků mezi bratry došlo pravděpodobně roku 1464. Do té doby byli bratři v nedílu.³⁰

Starší **Burian** se o rozšíření rodových držav mnoho nezasloužil. Svou největší koupi učinil roku 1468, kdy získal Polnou.³¹ Ta ale v majetku rodu zůstala jen velmi krátce, neboť se jí údajně již roku 1469 zmocnil Zdeněk ze Šternberka.³² Někdy v této době také získal Želiv.³³ Toto premonstrátské opatství zůstalo v rukách rodu až do konce 16. století.³⁴ Přímo v sousedství kláštera si zde Burian vybudoval malý hrad.³⁵ K roku 1457 se od Starého letopisce dozvídáme, že se Burian účastnil poselstva do Francie, aby přivedli nevěstu králi Ladislavovi.³⁶ I Burian zůstal věrný Jiřímu z Poděbrad, jak se opět několikrát lze přesvědčit ve Starých letopisech. Téhož roku se stal nejvyšším písařem Království českého. Burian měl pravděpodobně čtyři syny – Mikuláše III. (mladšího), Melchisedecha, Buriana II. a Jiřího. O Melchisedechovi a Jiřím není mnoho historických zpráv, a protože Mikuláš III. zemřel

²⁶ Srov. Zdeněk BERAN, *Majetkové proměny čáslavského kraje v pozdním středověku*, s. 61.

²⁷ Srov. RT II, s. 198.

²⁸ Srov. SLČ, s. 140. č. 468.

²⁹ Srov. tamtéž, s. 147, č. 495.

³⁰ Srov. L. DVORÁKOVÁ, *Trčkové z Lípy na přelomu 15. a 16. století*, s. 117.

³¹ Srov. RT II, s. 352–353.

³² Srov. A. SEDLÁČEK, *Hrady XII*, s. 155.

³³ A. Sedláček píše, že roku 1467, ale necituje žádný pramen. Srov. A. SEDLÁČEK, *Hrady XII*, s. 251.

³⁴ Do roku 1599. Srov. A. SEDLÁČEK, *Hrady XII*, s. 253.

³⁵ O hradu srov. níže.

³⁶ Srov. SLČ, s. 150, č. 512.

bezdětný, rodová posloupnost lipnické větve pokračovala přes Buriana II.³⁷

Bratr Buriana I. **Mikuláš II. (starší)** se stal po jeho smrti roku 1468 poručníkem jeho nedospělých synů. Na krátkou dobu tak soustředil veškerou pozemkovou držbu, kterou navíc ještě rozšířil, ve svých rukách.³⁸ Někdy v 80. letech získal Veliš a Jičín.³⁹ Se svou manželkou Johankou z Březovic zplodil syny Zdeňka, Jana I., Jindřicha, Viléma I., Mikuláše IV. a dcery Annu a Dorotu.⁴⁰ Podle A. Sedláčka uložil roku 1500 na Veliši basilejská kompaktáta.⁴¹ Mikuláš starší zemřel roku 1509.⁴²

Podle L. Dvořákové drželi synové Buriana I. všechny statky dlouho v nedílu.⁴³ Jako první se od nich oddělil roku 1488 nejstarší **Mikuláš III.** (v historických pramenech označovaný jako mladší), když získal Lichtenburk (Lichnici). Protože další dva bratři – Jiří a Melchisedech zřejmě brzy zemřeli, Burian se stal samostatným držitelem rezidenční Lipnice.⁴⁴ Mikuláš a Burian si rozdělili i další majetky lipnické rodové větve.

Mikuláš III. se velkou měrou zasloužil o rozšíření rodového majetku. Zastával funkci jednoho ze čtyř hejtmanů Království českého, které král Vladislav jmenoval roku 1490.⁴⁵ Podle Starých letopisů nechal roku 1507 zadržet svou manželku Kateřinu ze Šelmberka a z Kostí za nevěru a svůdníka, rytíře Šanovce, dal stít.⁴⁶ Mikuláš byl spolu s bratrem nepřítelem městského stavu.⁴⁷ Kromě Lichtenburka získal roku 1499

³⁷ Srov. NA, Sběrka genealogická Dobřenského, inv. č. 1133.

³⁸ Srov. L. DVOŘÁKOVÁ, *Trčkové z Lípy na přelomu 15. a 16. století*, s. 117.

³⁹ Jako majitel tohoto panství je prvně doložen roku 1487, srov. RT I, ed. Josef Emler, Praha 1870, s. 197, č. 172.

⁴⁰ Srov. NA, Sběrka genealogická Dobřenského, inv. č. 1133, o Dorotě však se však v tomto vývodu nedočteme. Je o ní velmi málo historických zpráv. Srov. níže.

⁴¹ Srov. A. SEDLÁČEK, *Hrady V*, s. 257.

⁴² Srov. *tamtéž*, s. 268, č. 828.

⁴³ Srov. L. DVOŘÁKOVÁ, *Trčkové z Lípy na přelomu 15. a 16. století*, s. 118.

⁴⁴ Srov. A. SEDLÁČEK, *Hrady XII*, s. 171.

⁴⁵ Srov. například RT II, s. 480.

⁴⁶ Pramen neuvádí, kde k zadržetí došlo a literatura se v tom rozchází. Srov. SLČ, s. 240, č. 764. Vzhledem k tomu, že rezidenčním hradem Mikuláše III. byla Lichnice, je možné ji předpokládat jako dějiště této strašlivé události.

⁴⁷ Srov. SLČ, s. 333.

panství Chotěboř s městečkem Seč. Postupně se však začal orientovat na severovýchodní Čechy, které se později staly hlavní sférou jeho hospodářského zájmu.⁴⁸ Již jeho strýc Mikuláš II. v této oblasti získal některé církevní vesnice.⁴⁹ První obchody podnikl Mikuláš se svým strýcem, ale postupně vystupuje zcela samostatně. Jak už bylo uvedeno, roku 1495 koupil Opočno, dále panství Šestajovice, Třebechovice, Skalku a panství Smiřice.⁵⁰ Následnou pozemkovou expanzi Mikuláše dobře zachycuje již mnohokrát citovaný článek L. Dvořákové. V letech 1506–1509 se soustředil na doplňování velišského panství. Po roce 1509 spravoval dědictví nezletilých synů svého strýce Mikuláše II. Ve velkém půjčoval peníze drobným vladykům z východních Čech. Roku 1510 koupil panství Žumberk a Lukavice na Chrudimsku.⁵¹

Údajně roku 1511⁵² se Mikulášův zájem soustředil zcela mimo dosavadní působení rodu, totiž do severních Čech, kde za 60 000 kop grošů českých nabyl panství benešovské, kamenické a děčínské, které však záhy, roku 1513, za 70 000 kop grošů českých opět prodal,⁵³ což bylo z hlediska pozemkové strategie a odlehlosti těchto panství od ostatních držav pochopitelné. Roku 1512 získal výměnou za Zábřeh a Rudu nad Moravou od Ladislava Černoorského z Boskovic panství Svojanov⁵⁴ a tři roky na to od Šternberků opět Polnou.⁵⁵ O rok později, tedy v roce 1516, Mikuláš zemřel.⁵⁶ Společně s Mikulášem I. se nejvíce zasloužil o rozšíření rodového majetku. Mikulášovy zisky zdědili jeho bratr Burian II. a teta Johanka Kroměšínová z Březovic, a to na základě dvou závětí, kterými se nejnověji zabýval R. Šimůnek.⁵⁷ Jejich

⁴⁸ Srov. L. DVOŘÁKOVÁ, *Trčkové z Lípy na přelomu 15. a 16. století*, s. 119.

⁴⁹ Srov. *tamtéž*.

⁵⁰ Srov. *tamtéž* s odvoláním na RT II, s. 476–478 a s. 500.

⁵¹ Srov. *tamtéž*, s. 120–121.

⁵² Srov. A. SEDLÁČEK, *Hrady XIV*, s. 63.

⁵³ Srov. L. DVOŘÁKOVÁ, *Trčkové z Lípy na přelomu 15. a 16. století*, s. 121.

⁵⁴ Srov. A. SEDLÁČEK, *Hrady I*, s. 124.

⁵⁵ Srov. Týž, *Hrady XII*, s. 157.

⁵⁶ Srov. SLČ, s. 333.

⁵⁷ Srov. Robert ŠIMŮNEK, *Poslední pořizení Mikuláše Trčky z Lípy († 1516). Český šlechtický kšaft pozdního středověku jako historický pramen*, in: *Východočeská šlechta, její sídla a teritoria*, ed. Zdeněk Beran, Hradec Králové 2013, s. 81–95.

významnou část tvoří majetkové dispozice, což je, vzhledem k výše uvedenému Mikulášově majetkovému vzestupu, logické.

Závěti se dochovaly v opisech v obnovených deskách zemských. V první závěti z 12. června 1510 Mikuláš kšaftuje ve prospěch své tety – vdovy po Mikuláši starším – Johanky Kroměšínové z Březovic. Johanka získala na základě závěti hrad Opočno, tvrz Smiřice, dále Třebechovice, Kněžice, město Chotěboř s příslušenstvím a hrady Lichtenburk a Oheb. V druhém kšaftu z roku 1515 pamatoval Mikuláš na svého bratra Buriana a jeho syna Jana, kterým odkázal hrad Polnou s městem, hrad Přibyslav s městečkem, hrad Ronov, tvrz a ves Šincdorf⁵⁸ se vším příslušenstvím.⁵⁹

Díky hospodářské aktivitě Mikuláše III. se Trčkové dostali mezi nejbohatší rody v Čechách a lze pravděpodobně též konstatovat, že mezi rytíři zaujímali první místo.⁶⁰ Majetkový vzestup však neodpovídal sociálnímu vzestupu, neboť, jak známo, Trčkové se dostali do panského stavu až v roce 1562, protože dříve do něho podle Řádu stavu panského vstoupit nemohli. Být číslem jedna mezi rytíři bylo ale pro Trčky velmi výhodné, neboť měli jisté zemské úřady vyhrazené rytířskému stavu, takže svého společenského postavení dokázali skvěle využít. Kdyby byli přijati do panského stavu, mohlo trvat mnoho let, než by dosáhli na úřady vyhrazené panskému stavu. Podle Řádu stavu panského bylo rozlišováno mezi pány novoštitnými a starožitnými, a právě druhým jmenovaným byly vyhrazeny lukrativní úřednické funkce.⁶¹

2.2 Dějiny rodu do jeho vymření po meči roku 1634

Nyní bylo podrobněji představeno postupné nabývání rodových majetků, které vytvořilo základnu pozdějších rodových držav. Tyto se nyní dědily a přecházely na další příslušníky rodu, v některých případech bylo něco prodáno, něco zase přikoupeno či vyženěno, ale rozsáhlejší majetkový nárůst evidujeme až v posledních letech rodu. Tyto záležitosti nejsou

⁵⁸ Zaniklá vesnice, dnes místní část Dobronína severně od Jihlavy.

⁵⁹ Kšafy se dočkaly i edice, srov.: *Základy starého místopisu pražského (1437–1526) I. Staré Město pražské*, ed. Josef Teige, Praha 1915, s. 431–433.

⁶⁰ Srov. *Poslední pořizení Mikuláše Trčky z Lípy*, s. 89.

⁶¹ Srov. *Swolení stawu panského o řád swůj co do rodůw panských i nowých*, AČ VI, č. 12, s. 231–232.

předmětem této práce, proto dále bude věnována pozornost majetkovým záležitostem jen okrajově a ve stručnosti budou představeny životní osudy dalších příslušníků rodu.

Významného společenského postavení dosáhl též **Burian II.**, neboť zastával v letech 1508–1515 a 1516–1522 úřad podkomořího Království českého. Již na podzim roku 1513 chtěl Buriana zbavit podkomořské funkce Albrecht Rendl z Oušavy, tehdy si ale ještě svou funkci podržel.⁶² Na zemském sněmu v únoru 1515 byl však z iniciativy krále úřadu podkomořího zbaven ve prospěch Rendla.⁶³ Na jarním sněmu získal svůj podkomořský úřad zpět, avšak Rendl se úřadu nechtěl vzdát a byla z toho další různice mezi městy, která byla na Rendlově straně, a šlechtou.⁶⁴ Opět plně ve svých rukách měl Burian svůj úřad až v červenci 1516.⁶⁵

Tento spor o podkomořský úřad byl zapříčiněn zápasem mezi městy a šlechtou. Burian, stejně jako jeho bratr Mikuláš, byl navzdory svému úřadu nepřítelem městského stavu. V roce 1513 se například účastnil spolu se Zdeňkem Lvem z Rožmitálu, Petrem z Rožmberka, Oplem z Fictumu a Rendlem z Oušavy poselstva ke králi Vladislavovi do Uher se stížností na města a knížete Bartoloměje.⁶⁶ Burian zemřel 30. května 1522 v Praze a pochován byl podle Starého letopisce v Lipnici.⁶⁷ S manželkou Kateřinou z Lichtenburka měl syny Jana, Zdeňka (III.) a Mikuláše (V.) a dcery Kateřinu, Magdalénu a Dorotu. Dědicem jeho statků se stal nejstarší Jan, jímž pokračovala rodová linie lipnické větve.⁶⁸

Díky první závěti Mikuláše III. byla vlašimská větev značně obohacena o majetky v severovýchodních Čechách. V první⁶⁹ generaci vlašimské větve rodu měli vůdčí roli Zdeněk II. a Mikuláš IV. Nejstarší byl sice **Vilém**, který byl vladařem všech rodových hradů vlašimské

⁶² Srov. SLČ, s. 298.

⁶³ Srov. tamtéž, s. 319.

⁶⁴ Srov. tamtéž, s. 324.

⁶⁵ Srov. tamtéž, s. 329–331.

⁶⁶ Srov. tamtéž, s. 297–298.

⁶⁷ Srov. tamtéž, s. 376.

⁶⁸ Srov. NA, Sbíрка genealogická Dobřenského, inv. č. 1133.

⁶⁹ Z genealogického hlediska se první generace, od které se rozrod počítá, v tomto případě Mikuláš starší a Johanka z Březovic, označuje jako nultá, jejich potomci jsou tedy první generací vlašimské větve.

větve, ale ten již v roce 1521 zemřel a zanechal po sobě syna Jana. Ve stejném roce zemřeli i další bratři Jan a Jindřich.⁷⁰ Jan a Vilém byli pochováni ve vlašimském kostele.⁷¹ Mikuláš a Zdeněk spolu s Vilémovým synem Janem si majetky vlašimské větve rodu rozdělili v roce 1526.⁷² **Mikuláš** zemřel roku 1540 a z téhož roku po sobě zanechal též závěť. Zůstali po něm syn Vilém a dcera Veronika. Mikuláš zde stanovil poručníky pro své děti, kromě své manželky Johanky ze Šelmberka a z Kosti také mj. Jana z Pernštejna a Adama ze Šternberka. Kromě toho stanovil, že kdyby jeho děti předčasně zemřely, má polovina jeho statků přejít na jeho synovce Jana (syna Vilémova) a druhá půlka na poručníky.⁷³ V této závěti máme také dochovanou jednu ze dvou zmínek o Dorotě, Mikulášově sestře, která byla manželkou penězokazce Opla z Fictumu. Spolu s ním byla donátorkou Želinského oltáře. Mnoho Oplových majetků bylo králem zkonfiskováno roku 1530 poté, co byl obviněn z penězokazectví, načež utekl ze země. O svém obvinění se dozvěděl právě ve chvíli, kdy byl přítomen na blíže nespecifikované trčkovské svatbě ve Vlašimi.⁷⁴ Dorota se pak zřejmě vrátila na trčkovská panství a Mikuláš na ní pamatuje ve své závěti, podle níž měla Dorota právo pobývat s jeho manželkou Johankou na jejích sídlech Smiřicích, Svojanově, nebo na Veliši.⁷⁵

Mikulášův bratr **Zdeněk II.** zapsal již v roce 1534 všechny své majetky, tedy Vlašim, Kněžice, Lichnici a Heřmanův Městec, Janovi z lipnické větve rodu – synovi Buriana II. Trčky. Zdeněk zemřel bezdětný roku 1543. Jeho dědic, Burianův syn **Jan**, byl jediným pokračovatelem lipnické větve, která se po smrti prvního trčkovského

⁷⁰ Srov. A. SEDLÁČEK, *Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*, XXV. díl, heslo Trčka, Praha 1906, s. 677.

⁷¹ V kryptě kostela jsou podle zdejšího historika F. A. Slavíka dochovány jejich náhrobní desky. Srov. František August SLAVÍK, *Dějiny města Vlašimě a jeho statku*, Vlašim 1889, s. 123.

⁷² Srov. *tamtéž*.

⁷³ Srov. *Základy starého místopisu pražského*, č. 22, s. 438–439.

⁷⁴ Srov. A. SEDLÁČEK, *Hrady XIV*, s. 53. Opl pak zemřel podle A. Sedláčka před rokem 1544. Srov. *tamtéž*, s. 59, další a poslední zmínka o Dorotě je pak zmínka z 19. 10. 1541 v Deskách zemských. Srov. *Desky zemské Království českého. Řada I. Kvaterny trhové, sv. I. Kvaterny trhové běžný černý od léta 1541–42*, ed. Anna Vavroušková, Praha 1941, č. 28, s. 17. Dorota Oplová z Lípy je zde označena jako „rozená Trčková, její manžel jako Opl z Fictum.“

⁷⁵ Srov. *Základy starého místopisu pražského*, č. 22 s. 439.

povýšence do panského stavu Viléma na Opočně a Veliši roku 1569 stala větví jedinou. Pro odlišení Jana z vlašimské větve rodu (syna vladaře Viléma zesnulého roku 1521) byl označován jako **Jan starší**. V roce 1527 se zbavil odlehlého beřkovického panství na Mělnicku, které o dva roky dříve koupil jeho otec Burian. Tento prodej je stejně jako v případech výše zmíněných panství Mikuláše mladšího v severních Čechách pochopitelný, protože se jednalo o zboží velmi vzdálené. Kupcem byl Jan Kaplíř Duchovský ze Sulevic.⁷⁶ S manželkou Markétou ze Šelmberka Jan zplodil syny Jindřicha, Buriana (III.), Ferdinanda, Jaroslava, Zdeňka (IV.) a Mikuláše (VI.) a dcery Johanu a Magdalenu.⁷⁷ Zemřel roku 1540 a podle Paprockého byl pochován stejně jako jeho otec v lipnickém kostele.⁷⁸ Z jeho potomků dosáhl největšího vlivu Burian, který zastával úřad podkomořího a byl též členem císařské rady. V roce 1546 se Janovi synové rozhodli prodat „kolébku“ vlašimské větve – panství Vlašim Markvartovi Stranovskému ze Sovojovic.⁷⁹

Nejvýznamnější postavou třetí generace rodu byl bezpochyby syn Mikuláše IV. Trčky a Johany ze Šelmberka **Vilém (II.)**, který se jako první z rodu stal roku 1562 příslušníkem panského stavu. Podle nápisu na jeho rakvi v kostele Nejsvětější Trojice v Opočně zemřel ve věku 37 let, tzn. že se narodil roku 1532.⁸⁰ Po svém otci Vilém zdědil veškeré jeho statky, jejichž část, podle A. Sedláčka, daroval svému bratranci Janovi,⁸¹ který však zemřel roku 1550⁸² pravděpodobně bez potomků, takže mu potom připadly, včetně jeho budoucí rezidence Opočna. Jeho cesta na vrchol začala v letech 1551–1552, kdy se účastnil spolu s Burianem III. Trčkou výpravy české šlechty do Itálie vstříc

⁷⁶ Srov. A. DREJČKOVÁ, *Listiny Trčků z Lípy*, č. 9, s. 48–48.

⁷⁷ Srov. NA, Sbíрка genealogická Dobřenského, inv. č. 1133.

⁷⁸ Srov. Bartoloměj PAPROCKÝ z HLOHOL a z PAPROCKÉ VŮLE, *Diadochos id est svccessio. Ginák poslaupnost knížat a kralůw Českých, Biskupůw y Arcibiskupůw pražských, a všech třech Stawůw Slawného Králowství Českého, to jest Panského, Rytiřského a Městského, krátce sebraná a wydaná Skrze Bartoloměje Paprockého z Glogol a z Paprockéwule, O stawu panském*, Praha 1602, s. 369.

⁷⁹ Srov. A. SEDLÁČEK, *Hrady XV.*, s. 185.

⁸⁰ Srov. Antonín FLESAR, *Popis historicko-archeologicko-statistický okresu Opočenského*, Hradec Králové 1895, s. 101.

⁸¹ Srov. OSN XXV, s. 677.

⁸² Zmínku o jeho úmrtí a jeho pohřbení v kostele sv. Václava v Dobrušce nacházíme u Paprockého. Srov. B. PAPROCKÝ, *Diadochos, O stawu panském*, s. 370.

následníkovi trůnu střeoevropského habsburského soustátí Maxmiliánovi vracejícímu se ze Španělska.⁸³ Při této příležitosti se v Itálii seznámil s renesancí, což znamenalo níže podrobněji zachycenou přestavbu opočenského zámku do podoby monumentální rezidence. O povýšení do panského stavu jsme zpraveni ze zemských desk. Výbor zemskodeskových zápisů o povyšování jednotlivých příslušníků rodu do panského stavu provedl K. Krofta ve svých *Sněmech českých od roku 1526 až po naši dobu*.⁸⁴ Nové povýšení mezi pány znamenalo nemožnost zastávání nějakého zemského úřadu, takže Vilém se spokojil pouze s funkcí hejtmána Hradeckého kraje za panský stav.⁸⁵

Roku 1555 se Vilém oženil s Barborou z Biberštejna. Z jejich svazku se však nenarodil žádný potomek. Podle A. Sedláčka odkázal před svou smrtí v roce 1569 své manželce Smiřice, své sestře Veronice, provdané za Karla ze Žerotína, Opočno a Burianovi III. Kumburk a Veliš. Barbora z Biberštejna se roku 1573 provdala znovu, a to za Jana Jetřicha ze Žerotína, který po její smrti zdědil Smiřice.⁸⁶ Na nějakou dobu se tak Opočno a Smiřice octly v žerotínských rukách, s čímž se Burian a další příslušníci lipnické větve nehodlali smířit, takže se pak táhl desetiletý spor. Vilém byl posledním příslušníkem původně vlašimské větve rodu. Pochován byl v Opočně, kde můžeme dodnes obdivovat jeho náhrobník. K roku 1557 byl podle P. Mati třetím nejbohatším velmožem v Čechách.⁸⁷

Poslední výraznou osobností 16. století z rodu Trčků byl **Burian III.** ze třetí generace lipnické větve, syn Jana staršího. Stejně jako jeho děd stejného jména zastával v letech 1562–1591 úřad podkomořího. Za své hlavní sídlo si zvolil Světlou nad Sázavou, kde si – ovlivněný renesancí z italské výpravy – nechal postavit v roce 1567 renesanční zámek. Světlá svou rezidenční povahou nahradila dosavadní

⁸³ O této výpravě české šlechty srov. Jaroslav PÁNEK, *Výprava české šlechty do Itálie v letech 1551–1552*, Praha 1987.

⁸⁴ Srov. *Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu XI. Sněmy roku 1605*, část I., ed. Kamil Krofta, Praha 1910, č. 110, s. 330–333.

⁸⁵ Srov. OSN XXV., s. 678.

⁸⁶ Srov. tamtéž.

⁸⁷ Srov. P. MAŤA, *Svět české aristokracie*, s. 168.

Lipnici, neboť tu v roce 1561 Burian spolu s poddanským Německým Brodem prodal. Kromě funkce podkomořího zastával též funkci císařského rady. To, společně s jeho výpravou do Itálie, svědčí o loajalitě Trčků, jakožto utrakvistů, ke katolicky smýšlejícím Habsburkům. Jak známo, zcela bez účasti Trčků se odehrál i stavovský odboj proti Ferdinandu I. roku 1547.

Burianovi se podařilo rozšířit pozemkové državy, neboť v roce 1577 koupil od císaře Rudolfa Rychnov nad Kněžnou.⁸⁸ Již v roce 1557 však byl 14. nejbohatším šlechticem v Čechách.⁸⁹ Burian byl dvakrát ženat, poprvé s Kateřinou z Gutštejna, s níž zplodil syna Jana Rudolfa a dceru Markétu, podruhé s Marianou Vančurovou z Řehnic, s níž zplodil syny Maxmiliána a Buriana Mikuláše. Pro své syny zajistil roku 1586 povýšení do panského stavu. Sám si však z důvodu vykonávání podkomořského úřadu, vyhrazeného nižším šlechticům, ponechal stav rytířský.⁹⁰ Zemřel roku 1591 v Praze.⁹¹

Z Burianových bratrů lze zmínit především **Jaroslava**, kterému se po dlouhých rozepřích se Žerotíny podařilo získat zpět Opočno díky sňatku se svou vzdálenou příbuznou Johankou ze Žerotína, jenž byla dcerou výše zmíněné Veroniky. Rodové državy rozšířil získáním Ledče nad Sázavou roku 1568 díky svému prvnímu sňatku se Žofkou Mezeříčskou z Lomnice. I Jaroslav byl roku 1567 spolu se svými potomky povýšen do panského stavu.⁹² Jaroslav zemřel roku 1588 a patří mu druhý ze dvou dochovaných trčkovských náhrobníků v opočenském kostele Nejsvětější Trojice.⁹³ Roku 1579 byl přijat do panského stavu též Jaroslavův a Burianův bratr Mikuláš VI.⁹⁴

Jaroslav se dočkal čtyř synů, avšak všichni zemřeli bezdětní. Dva z nich – **Vilém (III.)** a **Kryštof Jaroslav** padli v tureckých válkách.

⁸⁸ Srov. A. SEDLÁČEK, *Hrady II.*, s. 186.

⁸⁹ Srov. P. MAŤA, *Svět české aristokracie*, s. 169.

⁹⁰ Srov. *Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu VII.*, edd. Antonín Gindeli – František Dvorský – Julius Pažout, Praha 1891, č. 46, s. 62.

⁹¹ Srov. OSN XXV., s. 679. Srov. též B. PAPROCKÝ, *Diadochus, O stawu panském*, s. 370.

⁹² Srov. *Sněmy české XI.*, č. 110, s. 330.

⁹³ Srov. A. SEDLÁČEK, *Hrady II.*, s. 50 a srov. též *Hrady XII.*, s. 99.

⁹⁴ Srov. *Sněmy české XI.*, č. 110, s. 330.

Vilém roku 1597 v uherském Egeru a Kryštof Jaroslav v Bělehradu v roce 1601. Jejich hrdinskou smrt líčí ve svém Diadochu Bartoloměj Paprocký.⁹⁵ Před odchodem do války odkázal Kryštof Jaroslav své statky, včetně rezidenčního Opočna, svému bratranci Janu Rudolfovi.⁹⁶

V generaci Burianových a Jaroslavových synů hovoříme již o ryze panském prostředí. Stěžejní postavou zde byl **Jan Rudolf**, muž, který sice rodu zajistil se svou manželkou Marií Magdalénou z Lobkovic mužské potomky, ale rod jím vymřel definitivně po meči, neboť tři jeho synové zemřeli v dětském věku. Pouze syn Adam Erdman byl nadějí na pokračování rodu, z jeho tří dětí se však dospělosti dožila jen dcera Marie Isabela. Více potomků zajistit nestihl, neboť padl jako jeden z posledních věrných Albrechta z Valdštejna 25. února 1634 v Chebu. Jan Rudolf jej na onen svět následoval v září téhož roku.⁹⁷ Jan Rudolf, stejně jako jeho otec Burian III., zastával funkci císařského rady a od roku 1606 byl císařským komořím. V roce 1629 se dostal do stavu říšských hrabat a roku 1630 získal český hraběcí titul. V roce 1594 koupil od Thurnů zpět starobylé rodové sídlo Lipnici. Kromě toho koupil s manželkou Marií Magdalenou i další zboží, například středočeská panství Mrač, Divice, Kounice a Mochov. Významným ziskem bylo v roce 1623 panství Náchod a o rok později Nové Město nad Metují. Roku 1629 koupil Jan Rudolf panství Žleby u Čáslavi.⁹⁸

Syn Jana Rudolfa a Marie Magdaleny **Adam Erdman** získal říšský hraběcí titul již v roce 1628. Byl Valdštejnovým plukovníkem a jeho švagrem.⁹⁹ Již po bitvě na Bílé hoře přešel spolu s otcem ke katolickému vyznání, jeho matka Marie Magdalena zůstala do konce života, tedy do roku 1633, vyznání kališnického, zřejmě díky přímluvě svého strýce nejvyššího kancléře Zdeňka Vojtěcha z Lobkovic. Účast Adama Erdmana a Jana Rudolfa na stavovském povstání roku 1618 není prokázána, ač Jan

⁹⁵ Srov. B. PAPROCKÝ, *Diadochos, O stavu panském*, s. 370.

⁹⁶ Srov. A. SEDLÁČEK, *Hrady II*, s. 51.

⁹⁷ Srov. NA, Sběrka genealogická Dobřenského, inv. č. 1133. Osudy posledních dvou generací rodu a jejich vztahy s císařem a s generalissem Albrechtem z Valdštejna zachytil J. Janáček. Srov. Josef JANÁČEK, *Valdštejn a jeho doba*, Praha 2003.

⁹⁸ Srov. OSN XXV, s. 679.

⁹⁹ Jejich manželky Maxmiliána z Harrachu a Isabela Kateřina z Harrachu byly sestry.

Rudolf byl po porážce povstání pro podezření z účasti držen v domácím vězení. Na přímluvu výše zmíněného Zdeňka Vojtěcha z Lobkovic byl propuštěn, avšak pod podmínkou přestoupení ke katolické víře. Po úkladné Valdštejnově vraždě 25. února 1634, při níž padl vedle Adama Erdmana Trčky též jeho švagr Vilém Kinský, byla veškerá Adamova panství, která zdědil po svých rodičích, zkonfiskována. Po smrti jeho otce Jana Rudolfa podlehla konfiskacím i zbylá panství, jež se dostala do majetku rodů pocházejících ze zahraničí, neboť Jan Rudolf byl obviněn ze spojení s povstalci z roku 1618 a z podpory emigrantů.¹⁰⁰

Trčkové z Lípy zaujímali v řadách české šlechty významné místo. Jejich specifikem je extrémně rozlehlá pozemková držba soustředěná ve větší části regionu východních Čech, kterou nakumulovali především v prvních generacích, díky níž patřili mezi nejbohatší šlechtické rody v zemi. Jejich chvíle, kdy se dostali mezi pány, nastala roku 1562, z genealogického hlediska ve třetí generaci rodu, pokud prapředka rodu Mikuláše I. považujeme za generaci nultou a první koleno. To znamená, že panským rodem se Trčkové stali ve čtvrtém kolenu, tedy přesně podle pravidel přijímání do panského stavu podle řádu z roku 1501, což znamená, že se vstupem do panského stavu neotáleli.¹⁰¹ Bohužel, rodu, který byl druhým nejbohatším v Čechách, nebylo přáno, aby se na tomto společenském vrcholu dlouho udržel a jeho pád na sebe nenechal dlouho čekat díky zapletení do vysoké, intrikami protkané politické hry, která stála život jediného možného pokračovatele rodu. Právě představená kapitola se snažila ukotvit rod Trčků v čase a prostoru pro hlavní část práce a být podkladem pro to, v jakém geografickém prostoru hledat projevy trčkovské šlechtické reprezentace.

¹⁰⁰ Srov. J. LÁSKA, *Vzestup a pád Trčků z Lípy*, s. 43–44. Například panství Opočno získal rod Colloredo, Smiřice Gallasové, Nové Město nad Metují Leslieové, Náchod Piccolominiové a Lipnici nad Sázavou Vernierové.

¹⁰¹ Srov. *Swolení stavu panského o řád svůj co do rodů panských i nových*, AČ VI, č. 12, s. 232.

3. Rodová reprezentace ve vztahu k prostředí

Šlechta si byla velmi dobře vědoma svého výsadního postavení ve společnosti. Byla jedním z nejnápadnějších hybatelů evropských dějin, proto se každý šlechtic snažil co nejvíce okouzlovat přepychovými sídly a monumenty, mnohdy za obrovské sumy peněz – musela reprezentovat své sociální postavení. Byla to investice, kdy docházelo ke směně finančních prostředků na symbolický kapitál. Podle P. Mati je reprezentace způsob, jak peníze a ekonomický potenciál zviditelnit a vystavit na odiv. Tím se od sebe odlišili ti, kteří vládli bohatstvím a ti, kteří nikoliv, druhým cílem bylo ty bohaté od sebe odlišit. Za zámožného aristokrata mohl být považován jen ten, kdo dokázal přeměnit své bohatství na arzenál symbolů. Důležitým vyústěním výše uvedeného bylo, že čím byl aristokrat úspěšnější v reprezentaci svého postavení, tím větší částky musel vydat a tím byl výrazněji ohrožen jeho ekonomický potenciál, což mohlo vést k bankrotu. Proto musel každý šlechtic najít přiměřenou úroveň svých reprezentačních počinů.¹⁰² Jak bude ukázáno níže, Trčkové se svými reprezentačními počiny nijak nezaostávali, přesto nikdy neupadli do dluhové krize, což je jeden z faktorů, který svědčí o jejich závratném bohatství.

V záležitosti šlechtické reprezentace mluvíme o dvou kategoriích – o prostředí a o výrazových prostředcích, přičemž jedno bez druhého nemohlo existovat a dohromady tvořilo jediný významový celek.¹⁰³ Do prostředí zařadil R. Šimůnek rezidenční hrady (později zámky) a města (zkrátka sídla), jakožto symboly moci, dále kláštery, kostely, kaple a rodové nekropole, jakožto symboly zbožnosti.¹⁰⁴ Mezi výrazové prostředky lze podle R. Šimůnka zařadit erb, obraz, urozenost a šlechtickou čest, moment napodobení (snaha vyrovnat se panovníkovi, či jinému ideálu), erbovní pověsti a genealogické fikce a mecenát.¹⁰⁵

¹⁰² Srov. P. MAŤA, *Svět české aristokracie*, s. 228–229.

¹⁰³ Srov. R. ŠIMŮNEK, *Reprezentace*, s. 9.

¹⁰⁴ Srov. *tamtéž*, s. 15–136.

¹⁰⁵ Srov. *tamtéž*, s. 137–327.

Projevem sounáležitosti rodu a jeho vlastní historické paměti, což se v problematice rodové reprezentace také uplatňuje, je pak opakovaně užívání několika osobních jmen v jednotlivých generacích, čehož jsou Trčkové zářným příkladem. Také lze hovořit i o podružné funkci sfragistického materiálu, u kterého vedle nezastupitelné úřední funkce lze rozeznat i charakter reprezentační. Roli zde hraje například barva pečetního vosku.¹⁰⁶ Zkoumání projevů šlechtické reprezentace vyžaduje užít metody a poznatky nejen z dějin kultury, ale též z pomocných věd historických, například epigrafiky, heraldiky, kodikologie, ale též dalších příbuzných disciplín, například kampanologie, kastelologie a z archeologie.

Projevy šlechtické reprezentace vykrytalizované ve středověku lze bez problémů aplikovat i na raný novověk. Šlechtická reprezentace patří mezi projevy lidské mentality a nezastupitelnou roli zde má též hledisko kulturní, v němž neexistuje mezi středověkem a raným novověkem zásadní předěl.¹⁰⁷ A dokonce ani francouzská revoluce neznamenal na poli kulturních dějin nepřekonatelný mezník, protože porevoluční století přímo překypuje okázalými projevy reprezentace ve středověkých formách jako projev romantismu – v podobě věží a cimbuří novogotických zámků.

Jednotlivé případy trčkovských reprezentačních počinů budou dále podrobně reflektovány – rozděleny budou v základech podle R. Šimůnka. Sledováno bude zejména jejich provedení a jejich vztah k jednotlivým členům rodu. Rovněž budou jednotlivé projevy reprezentace kladeny do souvislostí z kulturně společenského hlediska. Pozornost bude věnována otázce, zda mezi Trčky, jakožto rytíři, a šlechtici panského stavu, kterým se svou mocí a majetky Trčkové rovnali, existují v rovině reprezentace nějaké zásadní rozdíly.

¹⁰⁶ Srov. P. MAŤA, *Svět české aristokracie*, s. 89.

¹⁰⁷ Srov. R. ŠIMŮNEK, *Reprezentace*, s. 328–331, podobně o konceptu „dlouhého středověku“ též Jacques LE GOFF, *Středověká imaginace*, Praha 1998, s. 32–38.

3.1 Symboly moci – sídla

Šlechtické rezidenční hrady a zámky byly nositelem rodové tradice a identity. Hrad vévodící krajině připomínal poddaným jejich vrchnost. U hradu se snoubila obytná i militární složka, které dohromady tvořily skutečný symbol moci vyzdvihující jeho majitele nad své poddané. Hrady jen málokdy chybí v četných stylizovaných krajinných kulisách středověku.¹⁰⁸ Příkladem budiž již tapisérie z Bayeaux z 11. století s četnými vyobrazeními hradů.

V historiografii se dříve nahlíželo na fenomén hradu různě – nejprve jako na pevnost, poté jako na administrativní centrum a nejnověji především jako na rezidenci.¹⁰⁹ Je pochopitelné, že u každého hradu převládala jedna, druhá, či třetí z těchto funkcí a v čím pokročilejším 16. století se ocitáme, tím častěji u šlechtických sídel postrádáme složku obrannou. Žádný z těchto pohledů není tedy špatný a záleží jen na konkrétním případě, který z pohledů použít. Z hlediska šlechtické reprezentace jsou nejzajímavější ty objekty, které měly především rezidenční funkci. V případě Trčků z Lípy zde hovoříme hlavně o Lipnici a o Vlašimi, jakožto o sídlech dvou rodových větví, dále o Opočnu, kam se sídlo lipnické větve ve 2. polovině 16. století přesunulo a také Světlé nad Sázavou.

Na rezidenčních hradech se lze setkat s reprezentativními prostory světskými a sakrálními. Jako světské reprezentativní prostory označuje R. Šimůnek velké jizby, mezi něž patří i tzv. zelené světnice.¹¹⁰ Sakrálními prostory jsou myšleny pochopitelně hradní a zámecké kaple. Zelené světnice jsou fenoménem známým hlavně, nikoliv však pouze, z jihočeských hradů. Jednalo se o bohatě malířsky zdobené prostory. Častým motivem zde bývala heraldická výzdoba. Byla to móda především 15. století a vyjádření sociálního statutu.¹¹¹ Existenci zelené

¹⁰⁸ Srov. *Reprezentace*, s. 19.

¹⁰⁹ Srov. *tamtéž*.

¹¹⁰ Srov. *tamtéž*, s. 34–35.

¹¹¹ Srov. *tamtéž*, s. 33–35.

světnice lze předpokládat i na některém z trčkovských sídel,¹¹² avšak žádná se nám nedochovala, neboť podoba jejich sídel byla překryta mladšími úpravami, anebo se nedochovala v intaktním stavu.

Pro lepší přehlednost budou sídla dále v textu rozdělena na sídla starší a sídla mladší generace. Předělem mezi starší a mladší generací je myšlena míra převládajících gotických prvků oproti stavbám v ryze renesančních formách, přičemž hlavním ovlivňujícím faktorem zde byla cesta Buriana III. a Viléma II. Trčky z Lípy do Itálie v letech 1551–1552.

3.1.1 Sídla starší generace

S prvním doloženým příslušníkem rodu Trčků z Lípy Mikulášem a jeho potomky byl spojen hrad **Lipnice** ležící západně od Havlíčkova Brodu. Jako jeho držitel je Mikuláš připomínán poprvé v roce 1436.¹¹³ Již tehdy se jednalo o výstavný hrad se třemi věžemi a mimořádně velkým palácem, ale až jeho potomci dali hradu v průběhu 2. poloviny 15. století a v počátcích 16. století pozdně gotický, a ještě později goticko-renesanční vzhled. V reprezentativní kapli byli již za Čeňka z Vartemberka svěcení utrakvističtí kněží, a to od Heřmana, biskupa nikopolského.¹¹⁴ Za Trčků, jakožto stoupenců kalicha tomu nebylo jinak. Roku 1482 zde totiž utrakvistické kněží světil titulární sankturienský biskup Augustin Luciani.¹¹⁵ Lipnice se stala centrem jedné ze dvou rodových větví a tím zůstala až do roku 1561, kdy jí Burian III. Trčka z Lípy prodal Františkovi z Thurnu.¹¹⁶

U Lipnice, jakožto první rezidence rodu, je třeba se déle pozastavit. Jak už bylo uvedeno, hrad Lipnice byl za Trčků výrazně pozdně goticky přestavěn. Přestavba zahrnovala jak zvýšení obytného

¹¹² Vzhledem k tomu, že na základě dochovaných fragmentů víme o malířské výzdobě z dob Trčků, lze zelenou světnici nebo jí podobnou prostoru předpokládat na Lipnici.

¹¹³ Srov. *Archiv český čili Staré písemné památky české i moravské I*, ed. František Palacký, Praha 1840, s. 530, č. 198.

¹¹⁴ Srov. *Kronika husitská Vavřince z Březové*, Fontes rerum Bohemicarum V, edd. Josef Emler – Jan Gebauer – Jaroslav Goll, Praha 1893, s. 425.

¹¹⁵ Srov. *Staré letopisy české z rukopisu křížovnického*, edd. František Šimek – Miloslav Kaňák, Praha 1959, s. 289.

¹¹⁶ Srov. Dobroslava MENCLOVÁ, *Hrad Lipnice*, Praha 1949), s. 7.

komfortu stavbou nového výstavného paláce v přední části hradu, tak posílení obranyschopnosti hradu stavbou moderního bastionového opevnění, na které navazovaly hradby podhradního městečka. Součástí byla také předsunutá bašta zvaná Bílá věž na kopci jižně od hradu.¹¹⁷ Nový palác v přední části hradu nahradil starší budovu, která dříve sloužila jako obydlí pro kanovníky. Jedná se o rozměrnou budovu s velkorysou kamenickou výbavou. Dochován zůstal například honosný bohatě profilovaný goticko-renesanční portál s plastickými motivy lovných zvířat. Portál vyúsťoval z arkádové pavlače, na kterou vedlo schodiště. Parapetní zeď pavlače byla zdobena kvalitními kamennými reliéfy, z nichž dva se dodnes dochovaly.¹¹⁸ Kromě toho si palác uchoval velké množství konzol po arkýřích. Ve druhém patře paláce se nacházel velký sál. Ten byl vybaven vlašskými krby.¹¹⁹

Palác se dodnes dochoval ve zřícené podobě. Celistvě dochováno nezůstalo ani opevnění, které je prvním (byť ještě ne zcela dokonalým) projevem staroitalské bastionové soustavy na našem území.¹²⁰ Opevnění zde mělo především demonstrativní vizuální efekt, reagovalo však na rozvoj palných zbraní v průběhu husitských válek. Úprav se samozřejmě dočkaly i starší části hradu, a to především v interiérech. V prvním patře starého paláce vznikly dva sály s částečně dochovanými malbami v okenních výklencích. Na stropě jednoho z nich se nachází honosná pozdně gotická klenba a součástí sálu je drobná soukromá kaple, rovněž s nástěnnou výmalbou. Ústředním motivem je zde ukřižování Krista. V klenbě nad soukromou kaplí je vyobrazen Bůh otec obklopený anděly.¹²¹ Fragmenty malířské výzdoby jsou patrné i ve vedlejším okenním výklenku a na jedné ze stěn místnosti. V okenním výklenku dalšího sálu je skvěle dochována dvojice erbů – Buriana II. Trčky z Lípy

¹¹⁷ Srov. Tomáš DURDÍK, *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, Praha 2009, s. 336.

¹¹⁸ Srov. příloha č. 2.

¹¹⁹ Srov. D. MENCLOVÁ, *Hrad Lipnice*, s. 13–16.

¹²⁰ Srov. T. DURDÍK, *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, s. 336.

¹²¹ Srov. příloha č. 3.

a jeho manželky Kateřiny z Lichtenburka.¹²² Možná právě v jedné z těchto dvou místností lze předpokládat tzv. zelenou světnici.

První renesanční úpravy, v nichž se však ještě mísila renesance s gotikou, pak lze klást do 30. let 16. století. Svědčí o tom nápis na portálu s raně renesančním tvaroslovím do prvního patra věže Samson „*Letha [M]DXXXVII^o tito pokojowe dieláni jsú.*“ Tehdy byly interiéry této věže goticko-renesančně upraveny a celé sídlo získalo jednotný goticko-renesanční vzhled. Vyzrálejší renesanční úpravy provedli až Thurnové po roce 1561.¹²³

Lipnická hradní kaple, původně zasvěcená sv. Vavřinci, sice není produktem trčkovské přestavby, protože vznikla již kolem roku 1310 při stavbě hradu, ale i tak si zaslouží zvláštní zmínku. Jen málokterý šlechtický hrad měl totiž samostatnou budovu kaple. Byla vklíněná do bašty v jižní hradbě a měla otočenou dispozici, protože se do ní vcházelo přes presbytář. Za Trčků však byl vstup upraven, poněvadž vzniklo nové křídlo spojující kapli se starým palácem.¹²⁴ Do vnitřní výzdoby kaple Trčkové nijak nezasáhli.¹²⁵ Již původní kaple totiž byla dostatečně reprezentativní. V presbytáři jsou dodnes dochovány nástěnné malby s vyobrazením ukřižování Ježíše Krista.

Nové spojovací křídlo mezi kaplí a starým palácem má v přízemí směrem do nádvoří hodnotné pozdně gotické okno zakončené oslím obloukem. Takový byl v Čechách prvně užit na Pražském hradě na jezdeckých schodech architekta Benedikta Rieda a ten lipnický je mu svým tvarem velmi podobný. Zatímco v Praze však byl součástí mimořádně reprezentativního prostoru v srdci království, zde byl užit u zcela obyčejného okna mimo vlastní obytné paláce panstva – zřejmě demonstrace sociálního statusu a snaha o napodobení královského prostředí.¹²⁶

¹²² Srov. příloha č. 3.

¹²³ O Lipnici srov. též Dobroslava MENCLOVÁ, *České hrady II*, Praha 1972, s. 475–480.

¹²⁴ Srov. *tamtéž*, s. 477, pro lepší orientaci srov. půdorys hradu v příloze č. 4.

¹²⁵ Srov. Táž, *České hrady I*, Praha 1972, s. 386–387.

¹²⁶ Srov. Jiří KUTHAN, *Královské dílo za Jiřího z Poděbrad a dynastie Jagellonců I. Král a šlechta*, Praha 2010, s. 455–457. Srov. též příloha č. 5.

Pokud jde o četné dochované kamenické články, žádný svým provedením neupomíná přímo na Trčky. Na Lipnici se však zachoval unikátně rozsáhlý soubor kachlů a na jednom z nich lze rozeznat trčkovský erb.¹²⁷ I tento kachel tak lze považovat za drobný projev rodové reprezentace v reprezentativních prostorách. Kamna, která byla vyrobena z replik kachlů nalezených na hradě, jsou dnes jednou z nejvýznamnějších pozoruhodností hradních expozic.¹²⁸

Po trčkovských přestavbách byla Lipnice ukázkovou šlechtickou rezidencí předznamenávající nový směr vývoje hradů v pohodlnější objekty, které dnešní česká kastelologie označuje jako zámky. Mohutný vzhled hradu o třech věžích s moderním opevněním navíc plně reprezentoval společenské postavení majitelů, kteří, byť členové rytířského stavu, se svým majetkem i svou rezidencí mohli směle soupeřit s předními velmoži vyššího stavu a vyrovnat se jim. Lipnice je nejzachovalejším trčkovským sídlem starší generace.¹²⁹

Podobný stavební rozmach zažila v pozdní gotice i další trčkovská sídla. Stejně kvalitní opevnění jako Lipnice, demonstrující moc svého pána, získal hrad **Orlík** nad Humpolcem. Původní nevelký hrádek ztrojnásobil za Trčků své rozměry. Hrad koupil r. 1496 společně s městečkem Humpolcem, příslušenstvím a několika vesnicemi od bratrů Bohuslava a Vlacha z Leskovce a jejich bratrance Jana z Leskovce Burian II. Trčka z Lípy za 6 000 kop grošů českých.¹³⁰ Panství bylo připojeno k panství lipnickému a v držení rodu Trčků bylo až do roku 1560, kdy jej Zdeněk III. Trčka z Lípy po dělení lipnického panství mezi pět synů Jana II. Trčky prodal Janovi Ledebčskému z Říčan. Toho roku se již Orlík připomínal jako pustý.¹³¹

¹²⁷ Srov. Jana SUCHNOVÁ, *Lipnický kachlový poklad – akcese, prezentace, tezaurace*, Bakalářská práce, Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav archeologie a muzeologie, Brno 2012., s. 21, srov. též Čeněk PAVLÍK – Michal VITANOVSKÝ, *Encyklopedie kachlů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Ikonografický atlas reliéfů na kachlích gotiky a renesance*, Praha 2004, s. 279 a srov. příloha č. 6.

¹²⁸ Srov. příloha č. 6.

¹²⁹ Srov. příloha č. 7.

¹³⁰ Tehdy ještě hrad nesl název Humpolec. Srov. *Reliquiae Tabularum terrae Regni Bohemiae anno MDXLI igne consuatarum II (Pozůstatky Desk zemských Království českého roku 1541 pohořelých II)*, ed. Josef Emler, Praha 1872, s. 481.

¹³¹ Srov. A. SEDLÁČEK, *Hrady XII. Čáslavsko*, Praha 1900, s. 179.

Už původní hrádek byl zajímavý svým vzezřením. Byla to vlastně zmenšenina šlechtické rezidence postavená méně majetným stavebníkem demonstrující jeho vysoké ambice.¹³² Čelo hradu zaujala nakoso postavená subtilní hranolová věž chránící vstup nacházející se u její paty a dvě strany nádvoří lemovala palácová křídla. Nedostatek obytného komfortu ve stísněném hradním jádře o rozměrech 28x21 m si za Trčků vynutil stavbu nového paláce v nově vzniklém předním hradě na místě bývalého předhradí. Přední hrad byl společně se starším zadním hradem obehnan velmi dobře dochovaným bastionovým opevněním. I v tomto případě se zde sázelo především na jeho vizuální efekt. D. Menclová se ale domnívala, že opevnění Orlíka nebylo dokončeno v plném zamýšleném rozsahu.¹³³

Přestože Orlík nebyl rezidenčním hradem a přímo příslušel k lipnickému panství, byl za Trčků výrazně rozšířen. Toto rozšíření o nový palác v prostoru bývalého předhradí a moderní bastionové opevnění mělo jasně reprezentativní a demonstrativní charakter připomínající mocného pána v humpolecké části panství. Hrad však sloužil zřejmě jen jako místo správy a panstvo na něm trvale nesídlilo. Tomu odpovídá i jeho relativně brzké zpusnutí.

O něco dříve získal nový pozdně gotický hradební pás také hrad **Oheb**, který jako zástavu po Janovi Hertvíkovi z Rušínova získal v roce 1455 Burian I. Trčka z Lípy.¹³⁴ Opevnění Ohebu vypadá na první pohled jinak, než opevnění Lipnice a Orlíka. Pravděpodobně vzniklo někdy ke konci 60. let 15. století. Toto opevnění ještě sází na polokruhové flankovací bašty a nemá ostré hrany, jako v případě výše zmíněných fortifikací. Postaveno bylo na bývalém valu vyhozeném před původní hradební linií. Jeho stavbou se značně zvětšila zastavěná plocha hradu. Součástí byla první brána, která však téměř zcela zanikla, dále dvě zhruba polokruhové bašty s dělovými komorami a bašta nepravidelného

¹³² Stavitelem byl někdo z pánů z Dubé někdy na konci 14. století. Srov. A. SEDLÁČEK, *Hrady XII. Čáslavsko*, s. 178.

¹³³ Srov. D. MENCLOVÁ, *České hrady II*, s. 480.

¹³⁴ Srov. AČ I, Praha 1840, s. 539, č. 241.

půdorysu, dnes nejznámější symbol zříceniny, na hraně hradní skály vysoko nad ohbím řeky Chrudimky, které dalo hradu jméno. Vzhledem k prohnutí hradební linie směrem dovnitř, bylo možné soustředit palbu do úzkého krčku, kterým vedla přístupová cesta. Tloušťka hradební zdi dosahuje tří metrů.¹³⁵

Trčkovské opevnění je nejzachovalejším pozůstatkem hradu. Úprav se určitě dočkala i vnitřní zástavba (komplikovanější zástavba v severovýchodní části hradu), vzhledem k nedostatku vědomostí o vývoji hradu a jeho značně torzálnímu stavu ji však nelze blíže poznat. Podle T. Durdíka má trčkovská přestavba Ohebu, především jeho opevnění, mimořádný celoevropský, avšak nedoceněný, význam.¹³⁶ Opevnění po svém vzniku plnilo svůj účel – tvořilo dokonalý vizuální efekt mocně opevněného hradu mocného pána. Navíc by díky svému stavebnímu řešení opravdu z vojenského hlediska fungovalo. Protože však hrad ležel na odlehlém a nepohodlném místě, brzy zpustl i s tímto reprezentativním, ale i vojensky uplatnitelným prvkem.¹³⁷

Téměř na dohled od Ohebu na vysokém návrší, tvořícím hlavní hřeben Železných hor, nad městečkem Třemošnice stojí další hrad úzce spjatý s Trčky. Jedná se o **Lichnici** neboli Lichtenburk, spojený zejména se jménem Mikuláše mladšího (III.) Trčky z Lípy, který se po Lichtenburce psal. Z tohoto rozsáhlého a impozantně opevněného sídla se dodnes mnoho nedochovalo. V majetku Trčků byl hrad od roku 1488, kdy se po něm Mikuláš mladší prvně psal.¹³⁸ Hrad původně královského založení, a který později dal jméno jedné z větví Ronovců, se stal hlavním sídlem Mikuláše mladšího. Pro tyto účely byl hrad výrazně přestavěn v pozdní gotice. Z této fáze stavebního vývoje hradu se dochovalo nejvíce pozůstatků.

¹³⁵ Srov. fotografie a půdorys podle D. Menclové v příloze č. 8.

¹³⁶ Srov. Tomáš DURDÍK – Viktor SUŠICKÝ, *Zříceniny hradů, tvrzí a zámků. Východní Čechy*, Praha 2012, s. 92–95.

¹³⁷ Jako pustý se připomíná poprvé roku 1533. Srov. A SEDLÁČEK, *Hrady I*, s. 154.

¹³⁸ Ač literatura již od A. Sedláčka píše až o roce 1490. Na tuto skutečnost upozornil R. Šimůnek s odvoláním na *Codex iuris municipalis IV/3. Privilegia nekrálovských měst českých z let 1501–1526*, ed. Antonín Haas, Praha 1961.

Rozlehlé jádro hradu trojúhelného tvaru s palácem a dvěma obytnými věžemi v rozích získalo po svém obvodu nová provozní křídla a nové obytné budovy zajišťující dostatečný komfort. Původní palác v severozápadním koutě nádvoří byl podle T. Durdíka stržen a nahrazen novou budovou.¹³⁹ Tomu odpovídají dochované pozdně gotické portály v suterénu tohoto paláce. Nový palác vznikl též v jižním koutě nádvoří v místě jedné z věží. Ani to však zřejmě nestačilo, a tak v těsném sousedství severovýchodní obytné věže byla postavena další obytná budova, z níž se dochovaly jen základy. Při památkových úpravách hradu a vykopávkách Klubem českých turistů v roce 1933 bylo nalezeno mnohé včetně kamenických článků. Tyto byly poté zazděny v obvodové hradbě nalevo od vstupní brány. Mezi nimi bylo nalezeno též ostění pozdně gotického tvaru oslího oblouku pocházející zřejmě odkudsi z obytných a reprezentativních prostor hradu.¹⁴⁰ Zdokonaleno bylo též opevnění hradu, neboť vznikla nová branská budova jádra hradu a též zcela nové vnější opevnění s mohutným barbakánem. Podle T. Durdíka jeho stavbou trčkovská přestavba někdy v 1. polovině 16. století vyvrcholila.¹⁴¹

Hrad Lichnice se po trčkovské pozdně gotické přestavbě velmi pravděpodobně vyrovnal rezidenční Lipnici. Jeho opevnění mu navíc zaručovalo skvělou obranu, které přispělo i jeho umístění ve strategicky výhodné poloze. Bohužel, dochování Lichnice je natolik torzální, že kromě dochovaného oslího oblouku nelze o výbavě hradu říct nic konkrétního. Svým umístěním na mimořádně dominantním místě byl však hrad jistě reprezentativní už jen od pohledu.

Údajně roku 1468 získal Burian Trčka klášterní panství **Želiv**. Zde, poté, co odsud vyhnal řeholníky, začal stavět v těsné blízkosti kláštera hrad.¹⁴² Dodnes se dochoval jako součást rozlehlého klášterního areálu v téměř původní podobě, jen získal později renesanční kabát, jenž zůstal dodnes dochován. Vžilo se pro něj označení Trčkův hrad. Stavebně je

¹³⁹ Srov. T. DURDÍK – V. SUŠICKÝ, *Zříceniny hradů, tvrzí a zámků*, s. 66–71.

¹⁴⁰ Srov. příloha č. 9.

¹⁴¹ Srov. půdorys v příloze č. 10.

¹⁴² Bez udání pramene popisuje toto vyhnání A. Sedláček. Srov. *tamtéž*, s. 251–252.

přímo spojen s pozdější barokní budovou prelatury. Jedná se o hrad malých rozměrů, který zřejmě zcela postrádal opevnění a sloužil hlavně jako obytný objekt.¹⁴³ Tvoří jej vlastně jen jedna větší budova – věžovitý palác, který je stavebně srostlý s menšími budovami. Hrad v Želivě byl postaven zřejmě jako protiváha světské moci k okolním budovám kláštera. Ačkoliv se jedná o unikátní objekt – hrad, který funguje v přímé symbióze s budovami bývalého kláštera, nebyla mu dosud věnována větší pozornost badatelů.¹⁴⁴

Hradem v Želivě byla vyčerpána sídla Trčků starší generace v historickém Čáslavském kraji. Jakožto sídlo jedné ze dvou větví rodu Trčků prošel pozdně gotickými úpravami též hrad ve **Vlašimi**. Za Trčků se celé město dočkalo největšího rozkvětu. Zdejší hrad byl pozdně goticky přestavěn a opevněn. Tuto přestavbu však přetřela pozdější úprava na renesanční a posléze barokní a klasicistní zámek za dalších majitelů. Z doby Trčků se zde dochovala hlavně pozdně gotická bašta jako jediný zbytek opevnění hradu.¹⁴⁵ Veškerá případná reprezentační média, která mohla být součástí zámku, zanikla s pozdějšími přestavbami. V případě Vlašimi je tak třeba více pozornosti věnovat městu, především pak zdejšímu kostelu sv. Jiljí v následujících oddílech práce.

Další sídla Trčků „starší generace“ se nachází v do Hradeckém kraji, kde Trčkové nakumulovali rovněž obrovskou pozemkovou držbu. Jednou z dominant krajiny okolo Jičína je čedičový vrch **Veliš**. Jeho vrchol kdysi korunoval jeden z nejmohutnějších hradů v Čechách. Povědomost o jeho podobě však máme zkreslenou. Známe jí z vyobrazení, které vzniklo až po jeho zániku, a protože z hradu dodnes v důsledku rozsáhlé těžby čediče v masivu hradního kopce, zůstaly jen nepatrné zbytky, nelze věrnost vyobrazení ověřit. Hrad byl ale centrem jedné z rodových držav, lze tedy předpokládat, že mu Trčkové věnovali pozornost po stavební stránce. O jeho bezpečnosti svědčí i již výše

¹⁴³ T. DURDÍK, *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, s. 643–644.

¹⁴⁴ Srov. fotografie v příloze č. 11.

¹⁴⁵ Srov. T. DURDÍK, *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, s. 600–601.

zmíněné přesunutí basilejských kompakrát na Veliš v roce 1500 Mikulášem starším. Podle T. Durdíka zbytky hradu také vykazují znaky vyspělého pozdně gotického opevnění, stejně jako u výše popsaných sídel.¹⁴⁶

Sídlem poněkud odlehlým od rozsáhlých rodových držav je hrad **Svojanov**. I ten se za Trčků (1512–1547)¹⁴⁷ dočkal stavebních úprav v podobě nového pozdně gotického paláce s kaplí sv. Kateřiny.¹⁴⁸ Kaple se dodnes nedochovala vůbec, z paláce zbylo obvodové zdivo. Na něm jsou patrné zbytky krakorců po arkýřích. Tyto ale zanikly s pozdější přestavbou paláce za dalších majitelů, kdy byly stěny paláce pokryty renesančními sgrafity.¹⁴⁹ Kromě kaple palác obsahoval dva velké sály.

Svojanovský palác je zajímavý svým umístěním – totiž na koruně osm metrů široké plášťové hradby jádra hradu. Z podstatné většiny tak zakryl hlavní obranný prvek velké věže – její břit. Jak zřejmý příklad toho, že obranná funkce zde ustoupila do pozadí a jako důležitější se začala jevit reprezentační funkce sídla! Vždyť mohutná přední stěna paláce s arkýři na krakorcích vytvořila novou pohledovou dominantu hradu ze strany příchozího.¹⁵⁰

Podobně jako Lipnice, prošel v první polovině 16. století goticko-renesanční přestavbou i původní hrad v Opočně. Na rozdíl od Lipnice však tuto přestavbu zcela překryla velkolepá renesanční přestavba za další generace. Přestavba je datována vročením ANNO DOMINI 1538 na kování přítažného kruhu dveří bývalého zámeckého archivu v suterénu jižního křídla zámku. Kromě těchto dveří pochází z původního hradu podle J. Slavíka též pozdně gotické dveře umístěné v interiéru opočenského kostela Nanebevzetí Panny Marie. Tyto dveře údajně byly

¹⁴⁶ Srov. T. DURDÍK, *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, s. 568–587, srov. též údajnou podobu Veliše v roce 1650 v příloze č. 12.

¹⁴⁷ Rok 1547 není jistý. O tom, kdy přesně došlo ke změně majitelů v Žehušické z Nestajova, nejsou žádné zprávy.

¹⁴⁸ O jejím zasvěcení nás informuje údajný archeologický nález části oltářního kamene, o němž se zmiňuje A. SEDLÁČEK, Srov. *Hrady I*, s. 119.

¹⁴⁹ O tomto paláci srov. Ladislav SVOBODA a kol., *Hrad Svojanov. 100 let od zakoupení městem Poličkou*, Polička 2010, s. 23–25.

¹⁵⁰ Srov. příloha č. 13. Místo pro stavbu paláce bylo vybráno i z toho důvodu, že celý obvod centrálního nádvoří byl již pravděpodobně zastavěn. Zdá se však, že byly stavěny z méně trvanlivého materiálu, protože se po nich nedochovalo výraznějších stop.

původně umístěny kdesi v reprezentativních prostorách hradu, což soudí na základě jejich vysoké kvality zdobení. Při této přestavbě vznikla část dnešního jižního křídla zámku, takže je možné, že dveře pochází právě odsud.¹⁵¹ Další dataci rokem 1538 poskytuje kachle nalezená v areálu zámku. Kachle je svým provedením již ryze renesanční. Hlavním motivem je na ní polopostava umístěná v arkádě. Jedná se o urozeného muže v typickém renesančním oděvu, avšak bez okruží. Kachle tvoří pár s další, na které se nachází stejně stylizovaná polopostava urozené ženy. Jedná se o běžnou renesanční stylizaci a podoba osob na kachlích nemusí odpovídat skutečné podobě tehdejšího držitele panství Zdeňka II. Trčky z Lípy a jeho manželky.¹⁵² Jedinou celistvě dochovanou částí gotického hradu je studniční věž vysunutá do svahu a při renesanční přestavbě sídla též upravená. Z dalších částí hradu jsou dochovány jen fragmenty ve hmotě dnešní honosné renesanční zámecké budovy, o níž bude pojednáno níže.

Další sídla Trčků již byla stavěna, či přestavována zcela podle nových trendů – do českých zemí plně nastupující renesance. Svůj vliv na to měla i cesta Viléma a Buriana Trčků z Lípy do Itálie v roce 1551. Do té doby se na sídlech Trčků, ostatně jako obecně, setkáváme s doznívajícími prvky gotiky, a to především v militární a profánní rovině. Mimořádnou hodnotu má hlavní rezidenční sídlo – hrad Lipnice, který ve své době musel svou nádherou a výstavností okouzlit pozorovatele – ať už z řad vyšší společnosti, nebo pouhého poddaného. Podobně kvalitní rezidenci se za Trčků stala také Lichnice, jakožto hlavní sídlo mocného a bohatého Mikuláše III. Velmi vypovídající jsou fortifikace, kterými Trčkové svá sídla opatřili. Byla přežitkem, a kromě opevnění na Ohebu, které si současná kastelologie velmi považuje i po technické stránce z hlediska uplatnitelnosti, byla tato opevnění hlavně reprezentačního charakteru demonstrujícího sociální postavení pána

¹⁵¹ Srov. Jirí SLAVÍK, *Kurbanismu Opočna do 18. století a stavebnímu vývoji hradu*, Orlické hory a Podorlicko. Sborník vlastivědných prací 11, edd. Josef Halda - Věra Slavíková, Rychnov nad Kněžnou 2001, s. 210–218. Srov. též fotografie v příloze č. 14.

¹⁵² O Zdeňkově manželce nemáme žádné historické zprávy. Kachle srov. v příloze č. 14.

hradu. Sakrální realizace zde dnes evidujeme pouze dvě, a to ve značně torzálním dochování – v náznacích dochovaná výmalba domácí kaple na Lipnici, a zcela zaniklá kaple na Svojanově. Na své docenění dosud čeká ojedinělá a skvěle dochovaná stavba Trčkova hradu v Želivě. Kromě Lipnice se dodnes dochovaly všechny pozdně gotické stavební podniky Trčků v torzální podobě, anebo je překryly pozdější úpravy.¹⁵³

3.1.2 Sídla mladší generace

Jako sídla mladší generace v tomto oddílu označujeme ta, u nichž buď jako u novostaveb, nebo přebudováním starších konstrukcí, převládá renesanční sloh, který se na trčkovských sídlech plně ukotvil po návratu Viléma a Buriana Trčků z Lípy z italské výpravy. Těchto sídel je podstatně méně než těch, která Trčkové vybudovali v pozdní gotice, je to dáno tím, že starší sídla buď brzy opustili, jako v případě Orlíka, či Ohebu, anebo prodali, jako v případě hlavních sídel, tj. Lipnice a Vlašimi, tedy, že je dále stavebně neupravovali. Nejlépe dochovaným renesančním sídlem, o němž lze na tomto místě hovořit, je zámek v **Opočně**. Tato okázalá rezidence, s jejímž budováním začal Vilém Trčka, byla dostatečně reprezentativním projevem bohatého nově povýšeného urozeného pána. Stavba probíhala v letech 1560–1567, takže začala ještě před Vilémovým povýšením.¹⁵⁴

Stavba navázala na první trčkovskou přestavbu před rokem 1538, kdy vznikla část dnešního jižního křídla.¹⁵⁵ Ryze renesančního založení je křídlo západní a severní s rizalitem obráceným do nádvoří a s průjezdem do nádvoří. Nově vzniklá trojkřídlá dispozice uzavřela nádvoří s dvoupatrovými arkádovými lodžemi umožňujícími výhled do kraje. Přízemní arkády a arkády prvního patra mají tvar oblouku, ve druhém patře jsou zakončeny rovně. Arkády spočívají na toskánských sloupech. Fasády zámku pokrývala původně sgrafita, jak je patrné ze sondy v ploše fasády rizalitu severního křídla. Z dalších renesančních

¹⁵³ Přehled sídel a jejich rozmístění v prostor srov. v příloze č. 15.

¹⁵⁴ Srov. A SEDLÁČEK, *Hrady II*, s. 50.

¹⁵⁵ Srov. J. SLAVÍK, *K urbanismu Opočna do 18. století*, s. 216.

prvků, které lze na zámku dnes postihnout, jsou chrliče a komíny.¹⁵⁶ Dnešní fasády zámku jsou však barokní a pocházejí od Colloredů, kteří Opočno získali jako konfiskát v roce 1634. Podle vyobrazení zámku na prospektu opočenského panství z roku 1667, jenž nám podává ucelený pohled na podobu zámku a jeho okolí po trčkovských přestavbách, vyrůstala ze střechy severního křídla hodinová věž, která zanikla při barokních úpravách.¹⁵⁷ Do areálu zámku se z prostoru náměstí vstupovalo hranolovou průchoditou věží, která dnes již nestojí. Renesanční úpravu v podobě vyhlídkového arkýře získala též bývalá studniční věž severně od zámku.¹⁵⁸

I když si v exteriéru dodnes opočenský zámek ve velké míře dochoval renesanční vzhled, jeho interiéry jsou barokní. Jediným renesančním reprezentačním médiem, které zde dnes nachází, jsou intarzované dveře s vročením 1565 v rytířském sále druhého patra zámku. Letopočet je však to jediné, co na Trčky odkazuje, dveře nejsou opatřeny ani jejich erbem. Monumentalita arkádového nádvoří působila na publikum, jímž mohl být kdokoliv od poddaného po hosta z urozených kruhů, okázale a demonstrovala bohatství a moc opočenského pána, což byl její hlavní účel. Doba stavby opočenského zámku, jeho rozsah a reprezentativnost je srovnatelná se zámkem Vratislava z Pernštejna v Litomyšli.

Rokem 1567 je datována stavba zámku ve **Světlé nad Sázavou**. Malý zámek, který byl jen čtvrtinou dnešní zámecké budovy, si zde na břehu Sázavy nechal postavit podkomoří Burian III. Trčka z Lípy. Trčkové získali Světlou roku 1502 a byla součástí lipnického panství až do roku 1559, kdy při dělení statků připadla Burianovi a stala se po odprodeji Lipnice Thurnům roku 1561 jeho hlavním sídlem.¹⁵⁹

Východní stranu nového zámku nechal Burian opatřit jednou z nejvzácnějších epigrafických památek, jedním z nejvýmluvnějších

¹⁵⁶ Srov. příloha č. 16.

¹⁵⁷ Srov. příloha č. 17.

¹⁵⁸ Srov. tamtéž.

¹⁵⁹ Srov. Týž, *Hrady XII*, s. 284.

reprezentačních médií, které se po Trčcích dochovaly – totiž portálem s vytesaným nápisem „*Non est requies in hoc mundo. B.T.Z.L.N.S.N.S.P.K.C. MDXXXXXXVII.*“¹⁶⁰ Tento latinský nápis bývá překládán jako „*Není pokoje na tomto světě.*“ Iniciály značí stavitele Buriana Trčku z Lípy na Světlé nad Sázavou, podkomořího Království českého. Portál zámku není jediným místem výskytu tohoto nápisu. Objevujeme jej i na jedněch z mnoha dochovaných renesančních intarzovaných dveřích v interiéru zámku a také na zvonu světelského kostela sv. Václava, v obou případech v kombinaci s rodovým erbem. V Soupisu památek historických a uměleckých v politickém okrese ledečském se v souvislosti se zvonem uvádí, že nápis je rodovou devizou Trčků.¹⁶¹ Jedná se však jen o osobní devizu Buriana III., neboť u nikoho jiného z rodu se s tímto citátem nesetkáváme.

Na co přesně citát odkazuje, a co bylo jeho podstatou a skrytým poselstvím, nelze přesně odpovědět. V Bibli, a to ani přímo ve Vulgátě, tento citát nenalzáme ani v tomto, ani v žádném podobném znění. Citát působí jako vytržený z kontextu a mnoho nám neříká. Lze pro něj vůbec najít zdroj inspirace, nebo je nápis jen pouhým konstatováním faktu? Chtěl tím Burian vyjádřit, že ke skutečnému klidu dospěje jeho duše až mimo tento svět, tj. po smrti? Vyjadřovalo toto heslo víru a naději na spásu a věčný život? V tom případě by celá tato úvaha patřila do následujícího oddílu této práce věnované symbolům zbožnosti a samotné heslo pak mezi výrazové prostředky, kterým je věnována zvláštní kapitola. Součástí nápisu jsou však i iniciály samotného Buriana včetně uvedení jeho úřadu a nápis je pevnou součástí Burianova nového rezidenčního sídla, které nápis datuje a deklaruje, komu sídlo patří, jaké hodnoty dotyčný vyznává a jaká je jeho moc, takže jeho umístění v textu je správné.

¹⁶⁰ Srov. příloha č. 18.

¹⁶¹ Srov. Josef SOUKUP – Jan VALCHÁŘ, *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese ledečském. Edice nedokončeného rukopisu*, edd. Jan Sommer – Kristina Uhlíková, Praha 2010, s. 192.

Původní světelský zámek byl poměrně malý a tvořil jen část dnešního jihovýchodního křídla čtyřkřídle zámecké budovy. Přesto byl, jakožto hlavní sídlo podkomořího Buriana III., reprezentativní. Kromě již zmíněného nápisu se vyznačoval oním souborem dochovaných intarzovaných renesančních dveří, z nichž jedny jsou zdobeny rodovým erbem a opatřeny Burianovým heslem. Další pak jsou zdobeny motivem evangelistů Jana a Marka. Na této renesanční části dnešního zámku se dochovaly zdobené renesanční komíny.¹⁶²

Kromě zámku ve Světlé nad Sázavou postavil po požáru města v roce 1572 Burian též zámek, nebo spíše panský dům, v **Jičíně**, který patřil ke kumburskému panství. Tento je dnes zcela pohlcen mladší budovou zámku Smiřických, a hlavně pak rozlehlého zámku Albrechta z Valdštejna. Již trčkovský palác ale dosahoval velkých rozměrů a sloužil k příležitostnému pobytu panstva, jako pohodlnější alternativa starších sídel na Kumburku a na Veliši. Podle inventáře z roku 1607 zahrnoval palác velké množství místností a též jakousi arkádu, tedy vysoce reprezentativní a moderní prvek. Palác zabíral plochu dvou parcel¹⁶³ a byl nedílnou součástí vznikajícího rezidenčního města, které se plně rozvinulo za jeho dalších majitelů.¹⁶⁴

Nejvýznamnější šlechtické rody měly svá reprezentativní sídla i v **Praze**, pokud možno, co nejbližší Pražského hradu, což znamenalo jeden z vrcholů společenské prestiže. I Trčkové měli v Praze renesanční palác, a to na Malé Straně, na místě, kde se dnes rozkládá rozsáhlý komplex budov Valdštejnského paláce. V jeho hmotě se palác částečně dochoval a jeho zbytky a rozsah byl zmapován při stavebně-historickém průzkumu Valdštejnského paláce provedeném M. Vilímkovou.¹⁶⁵

¹⁶² Celkový pohled na zámek srov. příloha č. 19.

¹⁶³ Srov. Petr ULÍČNÝ, *Na dílo malování při domě jičínském... Jičínský zámek za Trčků z Lípy a Smiřických ze Smiřic*, in: *Z Českého ráje a Podkrkonoší 22*, ed. Ivo Navrátil, Litoměřice a Turnov 2009, s. 176–178.

¹⁶⁴ Dnešní podobu zámku srov. v příloze č. 20.

¹⁶⁵ Dosavadní poznatky o tomto paláci shrnul Mojmír Horyna, srov. Mojmír HORYNA, *Bývalý trčkovský palác na Malé Straně v Praze*, in: *Historická inspirace. Sborník k počtě Dobroslava Líbala*, Praha 2001, s. 113–125.

Jádrem tohoto paláce byl dům, který koupil roku 1563 od Osvalda ze Šenfeldu Vilém II. Trčka z Lípy za 2 200 kop grošů českých. Tento již tehdy jistě výstavný dům rozšířil roku 1583 Burian III. koupí nevelkého domu při Tomášském rynečku. Dalšího rozšíření, již do palácových rozměrů, se dům dočkal po roce 1597, kdy se stal majetkem Burianova syna Jana Rudolfa a jeho manželky Marie Magdaleny, které prostřednictvím zkupování dalších menších domů v průběhu prvních dvou dekád následujícího století patří hlavní zásluha. Celková rozloha paláce a přilehlých pozemků pak sahala od dnešního Valdštejnského náměstí až k Letenské ulici, což se rovná polovině dnešního areálu Valdštejnského paláce.¹⁶⁶

Dům, který tvořil základ trčkovského paláce, se nacházel v prostoru severní poloviny hlavního průčelí Valdštejnského paláce, kde se nachází velký sál. Podle nálezů při stavebně-historickém průzkumu, byl dům pokryt renesanční sgrafitovou omítkou, byl dvoupatrový a náročně umělecky zdobený, jak napovídají fragmenty manýristických maleb na půdách nad velkým sálem, které podle M. Horyny pochází z doby okolo roku 1600. Již v této době byla navíc velmi rozsáhlá také zahrada a tvořila půlku dnešní Valdštejnské zahrady. Pod podlahou velkého sálu byly odkryty nálezy, které dávají dobrou představu o rozvržení prostor trčkovského paláce. V jednom prostoru byl nalezen renesanční kazetový strop a dochovány zůstaly i některé renesanční podlahy. Z doby okolo roku 1600 pochází i „...*krásné intarzované a vyřezávané dveře s alegorickou postavou Spravedlnosti, druhotně osazené ve Valdštejnově audienční síni v 1. patře.*“ V říjnu 1602 pořádal Jan Rudolf v tomto paláci pro pražské publikum okázalé divadelní představení anglických herců a palác byl dějištěm bohatých hostin.¹⁶⁷

Před rokem 1620 patřil podle M. Horyny trojkřídlý trčkovský palác se zahradou a přilehlými objekty k nejkrásnějším šlechtickým rezidencím v Praze.¹⁶⁸ Palác je pravděpodobně zachycen na Sadelerově prospektu

¹⁶⁶ Srov. *tamtéž*, s. 113–118.

¹⁶⁷ Srov. J. JANÁČEK, *Valdštejn*, s. 262.

¹⁶⁸ Srov. M. HORYNA, *Bývalý trčkovský palác*, s. 118–125, srov. půdorys paláce v příloze č. 21.

Prahy z roku 1606 jako budova, která vyniká v malostranské zástavbě na úpatí hradního ostrohu v prostoru za kostelem sv. Tomáše. Patrné jsou štíty a podstřešní (lunetová?) římsa.¹⁶⁹ Nic bližšího nelze o budově soudit, stejně tak jako to, zda se stoprocentně jedná o trčkovský palác, byť je to velmi pravděpodobné. Tato monumentální veduta zachycuje příliš velký celek na to, aby mohl reprodukovat zcela věrně všechny detaily staveb a jeden (byť větší než ostatní) dům nebo palác se v jejím obraze lehko ztratí, neboť pro tvůrce veduty nebyl nijak zvlášť důležitý.

Protože se palác dochoval jen v torzální podobě ve hmotě mladší barokní stavby, nelze soudit nic o případných výrazových prostředcích, které by deklarovaly, o čí sídlo se jedná, a vyjadřovaly vztah Trčků k paláci. Snad jen zbytky renesančních maleb a jeho rozsah svědčí o jeho výstavnosti, která byla, jakožto u pražského sídla bohatého šlechtického, nyní již panského rodu, příznačná a nutná. V případě intarzovaných dveří lze spatřovat paralelu s podobnými dochovanými ve Světlé nad Sázavou a v Opočně. Palác, stejně jako další nemovitosti v bezprostředním okolí, koupil roku 1621 Albrecht z Valdštejna za 30 000 kop grošů českých, aby záhy na jejich místě vybudoval dnešní honosný palác.¹⁷⁰

Po odprodeji paláce Valdštejnovi, zakoupila Marie Magdaléna v roce 1627 čtyři domy na Hradčanech v místě, kde dnes stojí rozlehlý komplex Trauttmansdorffského paláce. Tam pravděpodobně zamýšlela postavit nové pražské reprezentativní rodové sídlo, dokonce na mnohem lukrativnějším místě nežli malostranský palác, blíže Pražskému hradu. Nicméně, dnešní monumentální budova pochází až od dalších majitelů Trauttmansdorffů, kteří domy získali jako konfiskát po smrti Adama Erdmana.¹⁷¹

Trčkové vlastnili nemovitost i na Starém Městě pražském, a to přímo na Staroměstském náměstí, na jeho rohu s Celetnou ulicí, čp. 603. Dům je dnes známý pod názvem U Bílého jednorožce, ale můžeme se

¹⁶⁹ Srov. v příloze č. 21.

¹⁷⁰ Srov. *tamtéž*, s. 113.

¹⁷¹ Srov. Václav LEDVINKA – Bohumír MRÁZ – Vít VLNAS, *Pražské paláce. Encyklopedický ilustrovaný přehled*, Praha 2000, s. 337.

o něm dočíst v literatuře i v pramenech též jako o domě Pelechovském, či Trčkovském. Dům získali od měšťana Jiřího Pelecha roku 1496 Mikuláš II. a jeho manželka Johanka z Březovic a s výjimkou let 1499–1501 jej pak dědily další generace rodu až do roku 1605, kdy jej Marie Magdaléna prodala Anně Pichlpergerové z Varvažova za 2 500 kop grošů českých.¹⁷² Dům byl za Trčků renesančně upraven. Další přestavby pak dům formovaly do dnešní podoby. V jedné z přízemních místností se dochovaly fragmenty renesančních maleb.¹⁷³ I dům U Bílého jednorožce lze dobře vidět na Sadelerově prospektu jako dvoupatrová budova se třemi štíty do náměstí.¹⁷⁴

Vlastnictví tohoto domu bylo pro Trčky výhodné, neboť bylo klíčem k vykonávání podkomořského úřadu. Tento úřad, v jehož kompetenci byl dohled nad královskými městy, byl totiž původně vyhrazen měšťanům. Ti však byli z úřadu podkomořích postupně vytlačeni a úřadu se zmocnila šlechta. Podle dohody z roku 1497 však podmínkou bylo, aby šlechtic zastávající podkomořský úřad žil a vlastnil nemovitost na Starém Městě pražském.¹⁷⁵ Od roku 1501 vlastnil dům Mikuláš mladší Trčka z Lípy,¹⁷⁶ který již roku 1510 přiznal právo na dům po své smrti své tetě Johance z Březovic.¹⁷⁷ Ta jej s manželem koupila roku 1496. Johanka zemřela roku 1516, krátce po Mikulášovi mladším a před smrtí neurčila, komu má dům po její smrti náležet. Domu se ujal její nejstarší syn Zdeněk, z čehož ovšem vypukl spor s Burianem II., který si na dům dělal nárok, jakožto bratr zesnulého Mikuláše mladšího, kterému dům patřil do jeho smrti roku 1516. Burian o dům zřejmě jevil zájem hlavně kvůli podmínce, kterou musel splnit, aby mohl vykonávat svůj úřad. Zdeněk se hájil tím, že má na dům právo, neboť patřil jeho matce Johance z Březovic. Toto právo si Zdeněk před Burianem uhájil

¹⁷² O nakládání s domem v letech 1413–1627 jsme zpraveni z edice J. Teigehe. *Základy starého místopisu pražského*, s. 430–441, zde č. 9 a 27.

¹⁷³ Srov. Pavel VLČEK a kol., *Umělecké památky Prahy. Staré Město, Josefov*, Praha 1996, 403–404.

¹⁷⁴ Srov. příloha č. 22.

¹⁷⁵ Srov. Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jan JANÁK – Jan DOBEŠ, *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*, Praha 2007, s. 89.

¹⁷⁶ Srov. *Základy starého místopisu pražského*, č. 13, s. 431.

¹⁷⁷ Srov. *tamtéž*, č. 14, s. 431.

a staroměstská městská rada rozhodla v jeho prospěch.¹⁷⁸ Jedním z důvodů Burianova neúspěchu možná byl i jeho postoj vůči městskému stavu. Burian, jakožto podkomoří, tak tento dům nevlastnil a otázkou je, kde na Starém Městě jakožto podkomoří bydlel, pokud vůbec tato podmínka byla respektována. Je možné, že stačilo, že dům byl v majetku Burianova rodu.

Jiná situace byla v generaci Burianových vnuků, z nichž Burian III. také zastával funkci podkomořího. Roku 1576 vznikla rozepře mezi bratry Trčkovými na straně jedné a Markétou Hamzovou z Barchova, která byla poručnicí Johany Dašické z Barchova, na straně druhé. Markéta se domáhala práva na dům poté, co jej Vilém II. Trčka údajně prodal Johanině otcí Janovi Dašickému z Barchova. Městská rada rozhodla ve prospěch bratrů, neboť hamzovská strana své právo na dům dostatečně neobhájila. Bratři Trčkové pak drželi dům společně, takže Burian podmínku pro podkomoří o vlastnictví domu na Starém Městě pražském splňoval.¹⁷⁹ Na druhou stranu, v takto pokročilém 16. století již zřejmě nebyl na tuto podmínku brán příliš zřetel, neboť jako podkomoří již působili výhradně rytíři. Z dalšího záznamu v edici J. Teigeho vyplývá, že podkomoří Burian se spíše zdržoval v malostranském paláci.¹⁸⁰ Posledním sídlem, které Trčkové vybudovali, byl pak zámek ve středočeských Kounicích, který po roce 1600 dal postavit Jan Rudolf Trčka z Lípy, jenž panství získal v roce 1599 a držel jej až do roku 1634.¹⁸¹

Trčkové vstoupili do renesance pozvolna, stejně tak, jako se v Čechách ukotvovala renesance. Zásadním předělem zde po všeobecné stránce byla výprava české šlechty do Itálie, jež měla vliv na nové rezidence české šlechty. V případě Trčků hovoříme hlavně o Opočně, a tak trochu v jeho stínu pak stojí malý, ale přesto po reprezentativní stránce kvalitní zámek ve Světlé nad Sázavou. Trčkové z obecných

¹⁷⁸ Srov. *tamtéž*, č. 17, s. 433–434.

¹⁷⁹ Srov. *tamtéž*, č. 24, s. 440.

¹⁸⁰ Srov. *tamtéž*, č. 25, s. 441.

¹⁸¹ Srov. A. SEDLÁČEK, *Hrady XV*, s. 178–179.

tendencí nijak nevybočovali a v souvislosti se svým přijetím do panského stavu si opatřili též nemovitosti v Praze a vybudovali na Malé Straně svou pražskou rezidenci, stejně jako mnohé další rody.¹⁸²

3.2 Symboly zbožnosti

Trčkové byli až do 20. let 17. století výhradně utrakvistickou šlechtou. Způsoby rodové reprezentace v sakrální rovině však nezáležely na konfesi a v zásadě se mezi sebou v jednotlivých konfesích nelišily. Stejně jako v případě symbolů moci je pojem symboly zbožnosti obrazný. Pojmy naznačují dvojí základní typ prostoru, dvojí jeviště šlechtické reprezentace, podle R. Šimůnka však šlo v praxi o prostor jediný, jehož profánní a sakrální složka byly mnohdy nedělitelně propojeny. Mezi symboly zbožnosti klademe kláštery, kostely, kaple (jsou zde myšleny kaple mimo sídla), ale i zpravidla v kostelích umístěné rodové nekropole a s nimi spojené sepulkrální památky.¹⁸³

V Případě Trčků hovoříme pouze o kostelích a rodových nekropolích, respektive žádná kaple se nám nedochovala a o kláštorech vzhledem k utrakvistickému vyznání rodu nelze mluvit. Klíčovými kategoriemi tu jsou liturgie a paměť, které jsou nedílně propojené. Tento model byl platný shodně pro reprezentaci panského rodu v prostorách rodového kláštera i pro dobrodince vesnického kostela, jenž si svým odkazem zakoupil právo pohřbu.¹⁸⁴ Paměť byla nezbytná k udržení šlechtictví. Bez ní by bylo výsadní postavení šlechty ohroženo. Důležitá byla totiž schopnost doložit své předky, jejich činy, ctnosti a jejich rodinné svazky. To jsou hlavní atributy, na nichž je šlechtictví vybudováno.¹⁸⁵

Každá duchovní a charitativní instituce (špitál) měla svůj okruh donátorů. Donací lze označit podporu čehokoliv, co vedlo k tzv. „obecnému dobrému“ a vedlo ke spáse duše. Šlo zde o směnu

¹⁸² Srov. příloha č. 23.

¹⁸³ Srov. R. ŠIMŮNEK, *Reprezentace*, s. 67.

¹⁸⁴ Srov. *tamtéž*.

¹⁸⁵ Srov. PAVEL KRÁL, *Paměť a smrt v myšlení české šlechty na počátku novověku*, in: *Paměť urozenosti*, edd. Václav Bůžek – Pavel Král, Praha 2007, s. 173.

časného za věčné. R. Šimůnek charakterizuje tento vztah následovně: „*Donátor podpoří kostel, přispěje na jeho stavbu, vnitřní vybavení, zároveň však něco očekává: liturgickou paměť, zádušní bohoslužby, přímluvy věřících a cyklické připomínání jména zemřelého, tedy vše, co mohlo zabránit pádu jednotlivce do hlubin zapomnění.*“¹⁸⁶ Jako nejzásadnější hmotné a písemné prameny, které se na tomto místě uplatňují, jsou votivní malby, erby, náhrobníky a další sepulkrální média, jako tabule se jmény zemřelých a nekrologia,¹⁸⁷ a donační a fundační listiny. Pro účely této práce lze podobných pramenů využít. Na tomto místě se práce bude věnovat nejvýznamnějšími projevy zbožnosti, které u rodu Trčků evidujeme, představeny budou hmotné pozůstatky a též nejdůležitější donace a fundace.

3.2.1 Kostely a rodová pohřebiště

Kostely mnohdy plnily z hlediska rodové reprezentace účel míst rodové paměti, neboť se v nich lze setkat s rodovými nekropolemi. Vrchnost, která vlastnila patronátní právo, měla právo pohřbu v prominentním místě, přímo v kostele. Prominentní bylo též místo, odkud se za života účastnila bohoslužeb – totiž panská oratoř. Vrchnost bývala ve svých kostelech, alespoň symbolicky, stále přítomna, za života i po smrti, v podobě erbů a votivních maleb.

Prvním kostelem, který sloužil zároveň jako rodová nekropole, byl **kostel sv. Víta v Lipnici nad Sázavou**,¹⁸⁸ v němž velmi pravděpodobně nalezl místo svého posledního odpočinku i praotec rodu Mikuláš I. Nejstarší zmínka o kostele pochází z roku 1347, je tedy starší než doba, kdy se Lipnice stala Mikulášovým sídlem a sídlem jeho potomků. Kostel byl v přímé vazbě na hrad a na podhradní městečko. Nacházel se uvnitř hradeb a dodnes tvoří druhou z dominant městečka. Dnešní podoba kostela je sice výsledkem novověkých přestaveb, dodnes si však dochoval gotickou dispozici s pětibokým presbytářem. Jedná se

¹⁸⁶ Srov. *tamtéž*, s. 68–69.

¹⁸⁷ Srov. *tamtéž*.

¹⁸⁸ Srov. příloha č. 24.

o orientovanou jednolodní stavbu bez věží. Vnitřní vybavení kostela je novodobé. Dnes se v něm žádná památka na Trčky z Lípy nenachází, z historických pramenů však víme, že minimálně tři z nich v něm našli místo svého posledního odpočinku. Prokazatelně víme o Burianovi II. a jeho synech Zdeňkovi a Janovi. Paprocký píše v souvislosti s úmrtím Buriana II. v roce 1522, že byl pochován v Lipnici v hrobě svých předků,¹⁸⁹ což znamená, že v lipnickém kostele museli být pochováni též jeho otec Burian I. a děd Mikuláš I. Otázkou ale zůstává, nakolik lze Paprockému věřit, nicméně Lipnice byla do roku 1561 hlavním sídlem lipnické větve, takže využití tamního kostela k pohřbívání jejích členů je velmi pravděpodobné.

Roku 1506 byl Mikulášem mladším obnoven **kostel sv. Prokopa v Přepychách u Opočna**. Kostel byl postaven prakticky znova na místě staršího a o datu jeho stavby svědčí nápis na evangelijní straně presbytáře. O renesanční přestavbě jsme informováni ve štítě kostelní lodi s letopočtem 1574. Z této přestavby pochází i obě nestejně vysoké kostelní věže, z nichž menší slouží jako schodišťová. Na vesnické poměry se jedná o mimořádně výstavnou sakrální stavbu, reprezentující své donátory. Kostel navíc můžeme zařadit mezi kostely opevněné. Velká věž podle J. Slavíka nasvědčuje, že byla v minulosti opatřena cimbuřím, a navíc se ve věži spatřuje několik střílnových okének. V sanktuáriu se nachází malba pravděpodobně z počátku 16. století.¹⁹⁰ V kostele je též pět náhrobníků, žádný však nepatří příslušníkovi rodu Trčků, jejich vztah ke kostelu tedy není jasný. Nabízí se otázka, proč obyčejný vesnický kostel byl takto výstavný. Vysvětlením mohou být reprezentační ambice rodu. Podle zápisu v kronice obce se nacházel ve štítě kostela trčkovský erb a v kronice se též píše, že kostel roku 1574 „...*skrze Urozeného a statečného pana Trčku z Lípy obnovený byl.*“¹⁹¹

¹⁸⁹ Srov. B. PAPROCKÝ, *Diadochos, O stavu panském*, s. 370.

¹⁹⁰ Srov. Jirí SLAVÍK, *Dva renesanční kostely z Opočenska*, in: Orlické hory a Podorlicko. Sborník vlastivědných prací 9, edd. Josef Halda – Věra Slavíková, s. 73–85.

¹⁹¹ Srov. Vladimír Zdeněk – Jan Macháček. Obec. Historie a památky. Kostel sv. Prokopa. *Oficiální stránky obce Přepychy* [online]. ©2017–2019. [cit. 28.1.2019]. Dostupné z: <http://prepychy.cz/kostel-sv-prokopa-2/>.

Tento erb se ve štítě už nenachází, erb evidujeme pouze na křtitelnici z roku 1550 v interiéru kostela.¹⁹² Podobnou vesnickou sakrální stavbu na opočenském panství lze najít v Křivicích. Zdejší renesanční **kostel sv. Vavřince** sice nedosahuje takové výstavnosti jako ten přepychový, je však pěknou ukázkou typické české renesance a je jedním z mála ryze renesančních kostelů. Pozdější barokní úpravy se týkaly jen západního průčelí, kdy vznikla vysoká věž. Kostel vznikl kolem roku 1600 a jeho donátorkou byla Marie Magdalena Trčková z Lobkovic. Presbytář kostela si dodnes dochoval lunetovou římsu s figurální i ornamentální sgrafitovou výzdobou s biblickými motivy, konkrétně zachycující oběť Abrahámovu a Josefovy příběhy.¹⁹³

Další sakrální památka se nachází ve **Vlašimi**. Jedná se o tamní **kostel sv. Jiljí**, který je velmi bohatý na odkazy na své stavitele. Z architektonického hlediska se ale nejedná o stavbu nijak výraznou. Kostel je jednodílná budova s pětibokým presbytářem, s věží a sakristií z let 1522–1523.¹⁹⁴ Podobá se pardubickému kostelu sv. Bartoloměje, v němž byl pochován jeden z nejvýznamnějších příslušníků rodu Pernštejnů – Vojtěch. Pohřební funkci splňoval i vlašimský kostel. Přesný počet zde pohřbených členů rodu nelze určit, ale byli minimálně dva, totiž bratři Vilém a Jan, synové Mikuláše staršího Trčky, kteří oba zemřeli v roce 1521. Jan zemřel v únoru, Vilém v listopadu, tedy ještě před stavbou dnešního kostela, to znamená, že z důvodu rodové paměti vážící se k místu hrobka zůstala ze staršího kostela zachována a zřejmě měla být nadále využívána, avšak o žádném dalším příslušníkovi rodu a jeho pochování v této hrobce nejsou žádné zprávy. V hrobce se dochovaly náhrobky bratří, jejichž znění zapracoval do svého historického díla o Vlašimi F. A. Slavík. Jeden z nápisů zní: „*Léta 1521. v neděli na den sv. Trojice, umřel jest pan Jan Trčka z Lípy, syn pana Mikuláše Trčky z Lípy a paní Johanky z Březovic. Proste za něj Pána*

¹⁹² Srov. příloha č. 25.

¹⁹³ Srov. Emanuel POCHE a kol., *Umělecké památky Čech II. K–O*, Praha 1978, s. 164, srov. též příloha č. 26.

¹⁹⁴ Srov. příloha č. 27.

Boha!“ Druhý pak zní: *Léta 1521. v sobotu před svatou Kateřinou umřel jest pan Vilém Trčka z Lípy...*“¹⁹⁵

Kostel byl postaven ještě před dělením statků mezi syny Mikuláše staršího, takže na jeho stavbě pravděpodobně měli zásluhu Zdeněk II. i Mikuláš IV. Datační nápis v kostele, který je dnes skryt za barokním oltářem sv. Jana Nepomuckého však ani jednoho z nich konkrétně nejmenuje a zní takto: *Léta po narození Syna Božího 1522 v pátek po sv. Rzehorzi založen jest tento chrám Boží z rozkázání a nákladu urozeného a stateczného rytírze pana Trczky z Lípy, toho času pána na Wlassimi, kdež i dokonán jest téhož léta v pátek po sv. Jiljí. Bud' Bohu czest a chwála. Nápis, jak vidno oslavuje jednotlivce, takže zásluhu na stavbě kostela by podle něj měl jen jeden z bratrů. F. A. Slavík bez udání zdroje uvádí, že stavitelem byl Mikuláš.¹⁹⁶ Dalším rozporem, který zde nacházíme, je ten, že nápis hlásá dokončení ještě téhož roku, ale jiné datační médium, svorník v presbytáři nese letopočet 1523, který je obecně považován za rok dokončení. Stejný letopočet nacházíme též na cínové křtitelnici s vyrytým trčkovským erbem a nápisem „*Ke czty a chwale panubohu wsemohuczyemu rytyrze pana trczky,*“¹⁹⁷ i křtitelnice tedy oslavuje jen jednoho z bratrů. Erb zdobí též druhý ze svorníků v presbytáři a dvojici trčkovských erbů lze nalézt též na sanktuáři.¹⁹⁸*

Na rozdíl od vlašimského zámku si dodnes kostel dochoval i přes pozdější úpravy, kdy byla rozšířena okna a nad sakristií vyrostla věž, mnoho detailů deklarujících jeho vztah k Trčkům a je tak velmi cenným pramenem k tématu jejich rodové reprezentace a výmluvným symbolem zbožnosti. Směle jej lze přirovnat k pardubickému farnímu kostelu sv. Bartoloměje pánů z Pernštejna, a to nejen po architektonické stránce, ale i svou zamýšlenou funkcí rodového pohřebiště při rezidenčním sídle v rezidenčním městečku. Chybí snad jen reprezentativní reliéf nad

¹⁹⁵ Srov. F. A. SLAVÍK, *Dějiny města Vlašimě*, s. 123.

¹⁹⁶ Srov. *tamtéž*, s. 122.

¹⁹⁷ Srov. Antonín PODLAHA, *Soupis památek historických a uměleckých XXXV. Politický okres benešovský*, Praha 1911, s. 274–279.

¹⁹⁸ Oba svorníky a křtitelnice srov. v příloze č. 28.

vchodem zachycující erbovní pověst, která nám ale v případě Trčků chybí zcela.

Otázkou vyjádření konfesijní příslušnosti rodu mohla být stavba dřevěného **kostelíka Božího těla na Orebu** (nízký kopec ve městě Třebechovice pod Orebem), odkud vzešla jedna z husitských frakcí. Roku 1528 jej zde vybuodoval Mikuláš IV. Trčka z Lípy. Kostel byl údajně zdoben nástropní malbou s trčkovským erbem. Autorem maleb byl královéhradecký malíř Jakub Louka. Kostelík se dodnes nedochoval, na jeho místě byl roku 1835 postaven dnešní novobarokní hřbitovní kostel stejného zasvěcení.¹⁹⁹ Kostel mohl být zamýšlen jako jakési poutní místo oslavující husitskou tradici, na které Mikulášovi jistě velmi záleželo

Na místě středověké hradní kaple sv. Ondřeje v **Opočně** byla údajně roku 1567²⁰⁰ postavena monumentální pohřební **kaple Nejsvětější Trojice**, která se později stala farním kostelem namísto původního kostela Nanebevzetí Panny Marie severně od městečka, a která dodnes dominuje Trčkovu náměstí. Interiér kaple, resp. kostela, se dodnes dochoval v původní renesanční podobě, vnější kabát pochází z barokní přestavby provedené pravděpodobně G. B. Alliprandim.²⁰¹ Monumentální renesanční interiéru kostela členěný řadami iónských sloupů do tří lodí klenutých křížovými klenbami a s arkádovými emporami po stranách je dnes sice vybaven barokně, avšak cennými renesančními památkami jsou zde dva mramorové trčkovské náhrobníky.²⁰² Prvním, kdo našel v kostele místo posledního odpočinku, byl v roce 1569 samotný stavitel zdejšího výstavného zámku a pohřební kaple Vilém. Jeho náhrobník se nachází ve stěně pravé boční lodi. Podle vyobrazení interiéru kostela na Žerotínském epitafu byl však původně umístěn v pravé stěně presbytáře. Náhrobník je typicky uniformní. Jeho ústředním motivem je postava rytíře umístěná v arkádě v renesančním oděvu s rukou v bok, které

¹⁹⁹ Srov. Antonín CECHNER, *Soupis památek uměleckých a historických v Království českém XIX. Politický okres královéhradecký*, Praha 1904, s. 190.

²⁰⁰ Srov. A. FLESAR, *Popis historicko-archeologicko-statistický*, s. 100.

²⁰¹ Interiér kostela a jeho vnější vzhled srov. v příloze č. 29.

²⁰² Oba opočenské náhrobníky srov. v příloze č. 30.

u nohou spočívá helma a rodový erb.²⁰³ Žádný nápis náhrobník neobsahuje. Naproti, ve stěně levé boční lodi, je usazen náhrobník Jaroslava Trčky († 1588). Vykazuje podobné znaky jako předchozí náhrobník, postava se však liší sepjatýma rukama na hrudi a v každém rohu náhrobníku spatřujeme jeden erb v kartuši. V levém horním rohu se nachází erb Trčků z Lípy, v pravém horním pak Šelmberků, který patřil Jaroslavově matce Markétě, v levém dolním rohu se jedná o erb pánů z Lichtenburka, patřící jeho babičce Kateřině a v pravém dolním pak spatřujeme pravděpodobně erb Žerotínů, patřící jeho druhé manželce Johance. Na náhrobníku se tak projevuje sepětí s předky dvě generace zpět, což lze brát jako vyjádření rodové paměti a kontinuity. Kromě Jaroslava a Viléma byli v této opočenské hrobce pohřbeni též Jaroslavův nedospělý syn Jan Karel, manželka Johanka a syn Kryštof Jaroslav. V hrobce se dodnes dochovaly jejich rakve.²⁰⁴

Pokud jde o další místa posledního odpočinku příslušníků rodu Trčků ze 16. století, tak jedním z nich je **kostel sv. Václava v Dobrušce**, kde podle Paprockého byl roku 1550 pochován Jan mladší (III.), syn Viléma I. z vlašimské větve rodu a bratranec Viléma II.²⁰⁵ Burian III. nechal při přestavbě **kostela sv. Václava** (tehdy kostela Nejsvětější Trojice) kolem roku 1569 **ve Světlé nad Sázavou** zřídit novou rodovou hrobku v níž pak sám roku 1591 spočinul, o čemž se dozvídáme z kšaftu Jana Rudolfa Trčky z Lípy z 2. června 1634, ve kterém si testátor přál být pochován v kostele Nejsvětější Trojice ve Světlé nad Sázavou.²⁰⁶ Dalším místem pohřbu je špitální **kostel Božího těla ve Skutči**, kde je pochována Johanka Zborovská z Lípy, sestra Buriana III., která zemřela

²⁰³ Další typicky renesanční šlechtické náhrobníky srov. v příloze č. 31.

²⁰⁴ Srov. A. FLESAR, *Popis historicko-archeologicko-statistický*, s. 102–103.

²⁰⁵ „*Léta 1550. nápis geděn v Dobrušce w kostele / wyprawuge smrt pana Jana Trčky z Lípy / ten Pondělý po Neděli řečené Oculi.*“ Srov. B. PAPROCKÝ, *Diadochos*, s. 370.

²⁰⁶ Srov. Jiří SLAVÍK – Jaroslav ŠŮLA, *Po místech posledního odpočinku některých členů šlechtického rodu Trčků z Lípy*, Panorama. Z přírody, historie a současnosti Orlických hor a podhůří 22, 2014, s. 35–38. Zápis kšaftu se dochoval v deskách zemských velkých. Jan Rudolf si přál být pochován ve Světlé nad Sázavou v kostele „*kdež mrtvá těla dobré paměti mého nejmilejšího pana otce (Buriana III., pozn. aut.), paní mateře, bratří, manželky, dítek a vnuků mých odpočívají.*“

v dubnu 1598 na nedalekém Rychmburce,²⁰⁷ kde zřejmě pobývala u své neteře Markéty Berkové z Lípy. Dochoval se zde třetí a poslední známý trčkovský náhrobník. I ten je typicky renesanční, stejně jako výše popsané náhrobníky z Opočna. Je zhotoven z bílého mramoru. Pod nápisem psaným gotickou minuskulou vidíme ženskou postavu v arkádě s kápí a modlitební knihou. U nohou je umístěn trčkovský erb ve vavřínové kartuši a nad ním je krucifix.²⁰⁸ Podle své závěti z roku 1596 však chtěla spočinout „... w kostele v miestie Przerowie, kdez tielo mého nejmilegsiho pana manziela pana Zdenka Kawky Rziczanskeho z Rziczana, a ditky me odpocziwagj.“²⁰⁹ Svého švagra Václava Berku z Dubé Johanka ve své závěti zvolila za jednoho z poručníků svého majetku po své smrti. Důvodem, proč Václav Johančino přání pohřbu v Přerově nesplnil pravděpodobně byla přílišná vzdálenost Přerova od místa úmrtí – hradu Rychmburka.

Všechny tři známé trčkovské náhrobníky pochází až z doby po povýšení do panského stavu. Z toho lze soudit buď to, že před tímto aktem si Trčkové žádné náhrobníky zhotovovat nenechávali, nebo (což je pravděpodobnější) se nám dodnes zkrátka nedochovaly. To může být dáno tím, že místa jejich pohřbů ze starší doby byla později upravována dalšími šlechtickými majiteli, kteří neměli k těmto paměťovým médiím žádný vztah, tudíž byla zničena. Jen nápisy přímo v hrobkách, například ve Vlašimi, nebo v Dobrušce, zůstaly dochovány.

Projevem šlechtické reprezentace v sakrálním prostředí a symbolem šlechtické zbožnosti není jen založení určitého kostela, ale třeba i jen zasazení se o vznik jedné části jeho výzdoby, například oltáře. Takový krok podnikla spolu se svým manželem Oplem z Fictumu i Dorota Oplová z Lípy, sestra výše zmíněných Zdeňka II. a Mikuláše IV. Trčků z Lípy. Manželé totiž byli donátory cenného Želinského oltáře od

²⁰⁷ Nápis na náhrobníku zní takto: „*Letha 1598 w Sobotu po Nediel' IVBILATE ginak 18 dne Miesyce dubna Usnula w panu bohu na Zamku Rychmburcze Urozena Pana Pany Johanka Zborovska Rozena Trczkowna z Lypy A tuto pochowana Lezy Pan buh racz dussy giegy Milostiw byti.*“

²⁰⁸ Srov. příloha č. 32.

²⁰⁹ Srov. Archiv Národního muzea v Praze, Genealogická sbírka H, Trčkové z Lípy, neinventarizováno.

Mistra IW datovaného do roku 1526.²¹⁰ Původně byl určen pro františkánský klášterní kostel v Kadani, později byl přemístěn **do kostela sv. Vavřince v Želině**. Na predele oltáře jsou vyobrazeny erby obou donátorů – fictumský a trčkovský, a motiv oplakávání Krista. Ústředním motivem oltáře je smrt Panny Marie, což bylo oblíbené téma šlechtických epitafů v blízkosti rodových pohřebišť, které se opravdu v kadaňském klášteře nacházelo. Smrt Panny Marie byla chápána jako symbol tzv. dobré smrti.²¹¹ Kult Panny Marie byl rovněž jedním ze znaků utrakvistické zbožnosti. Manželé nechali oltář umístit v boční lodi klášterního kostela poblíž rodinných náhrobků. Tím akcentovali liturgickou, reprezentativní a paměťovou funkci oltáře, související se zádušní zbožností.²¹² Tím, co Želinský oltář odlišuje od jiných epitafů, je to, že na něm nenacházíme přímo vyobrazení donátorů, jako je tomu například na epitafu, který se zde přímo nabízí, totiž na tom Žerotínském, jenž vznikl u příležitosti svatby vdovy po Vilémovi Trčkovi z Lípy Barbory z Biberštejna s Janem Jetřichem ze Žerotína, který je dnes umístěn ve sbírkách zámku Opočno. Stejně tomu bylo i u dalších epitafů, zatímco Želinský oltář využívá jen zástupnou funkci erbů. V době, kdy manželé Oplovi nechali zhotovit oltář zřejmě ještě netušili, že ani jeden z nich nakonec v kadaňském klášteře po smrti nespočine.²¹³

S kostely jsou neodmyslitelně spjaty zvony. I ty jsou proto častým médiem rodové reprezentace, stejně tak jako křtitelnice. Tyto na první pohled ryze praktické a funkční předměty byly pro kostel nepostradatelné. Šlechtic, který nechá ulít na své náklady zvon pro svůj patronátní kostel, ve kterém hodlá po své smrti spočinout, tím nejen

²¹⁰ Srov. příloha č. 33.

²¹¹ Srov. Magdaléna HAMSÍKOVÁ, *Recepce díla Lucase Cranacha st. v malířství první poloviny 16. století v Čechách*, Disertační práce, Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav pro dějiny umění, Praha 2011, s. 170.

²¹² Velmi kvalitním dílem k problematice šlechtických renesančních epitafů je kniha O. Jakubce. Srov. Ondřej JAKUBEC, *Kde jest, ó smrti, osten tvůj? Renesanční epitafy v kultuře umírání a vzpomínání raného novověku*, Olomouc 2015, s. 104.

²¹³ Opl z Fictumu uprchl po obvinění z penězokazectví do ciziny, kde také pravděpodobně zemřel a o Dorotě nejsou z doby po roce 1540, kdy na ní pamatuje její bratr Mikuláš IV. ve své závěti, žádné zprávy.

projevuje svou zbožnost, ale také má možnost působit reprezentativně i na další lidský smysl – na sluch. Zvuk zvonu rozléhající se po panství byl neodmyslitelnou a důležitou složkou každodenního života poddaného, ohlašoval čas bohoslužeb, oznamoval příjezd panstva do města, oznamoval denní dobu a bil při pohřbech a při dalších církevních obřadech. Zvon pořízený z nákladu šlechtice zpravidla nese na svém těle jméno svého donátora, erb a devoční formulí, případně další náležitosti.²¹⁴

Ani Trčkové nezapomněli s péčí o zvony na svých panstvích. Ne všechny se dodnes dochovaly, ale evidujeme minimálně devět zvonů, které členové rodu pro kostely na svých panstvích pořídili.²¹⁵ Všechny pochází až ze 16. století.²¹⁶ Bohužel, ani některé zvony z trčkovských panství neminul smutný osud za I. světové války, kdy bylo obecně mnoho zvonů zrekvírováno a přelito na zbraně. Přehled o nich nám však dává *Soupis památek uměleckých a historických*, jehož podstatná část byla napsána již před válkou.

Prvním zvonem, který si zde představíme, je zvon z **Načeradce** z roku 1512, jehož donátorem byl Zdeněk II. Trčka z Lípy. Načeradec byl součástí vlašimského trčkovského panství. Zvon je umístěn v tamní zvonici při **kostele sv. Petra a Pavla**. Na zvonu čteme latinský nápis psaný gotickou minuskulou, kde se dozvídáme, že tento zvon nechal ulít léta 1512 toho času dědic vlašimského panství Zdeněk z Lípy Trčkovský ke cti Boží a sv. Petra pro Načeradec od mistra Bartoloměje z Nového Města pražského ke chvále Boha Otce všemohoucího a svaté Marie.²¹⁷ Žádný erb se na zvonu nenachází.

²¹⁴ Z kampanologické literatury srov. například Josef HEJNIC, *Nápisy na českých zvonech ve 14. až 16. století*, Časopis národního musea. Oddíl věd společenských 129, 1960, s. 1–33 a dále obecněji Antonín RYBIČKA, *O českém zvonařství. Studie kulturní*, Praha 1885.

²¹⁵ Srov. mapa v příloze č. 34.

²¹⁶ Pouze jeden zvon byl pořízen již v 15. století, a to zvon pro záduší kostela Nanebevzetí Panny Marie v Německém (Havlíčkově) Brodě. Zvon, který Mikuláš I. koupil od Jana z Rušinova a Lichtenburka, na žádost rady města prodal za tutéž cenu 300 kop grošů českých v roce 1453 záduší kostela. Nejedná se tedy o donaci, neboť si za to Mikuláš nechal zaplatit. Srov. Státní okresní archiv Havlíčkův Brod, fond Archiv města Havlíčkův Brod, inv. č. L-II/143.

²¹⁷ Latinské znění: „Anno domini millesimo ccccc duodecimo domini zdenkonis de lippa trczkonis incliti tunc temporis heredique wlaccimencis hec Campana fuca ect ad honorem dei et sancti petri do naczeradcz per magistrum bartholomeum in nowa Ciwitat. pragencis ex hoc laus deo patri omnipotenti et

Nejvíce zvonů, o jejichž vznik se Trčkové zasloužili, pochází z 50. let 16. století, a to celkem čtyři, z nichž tři vznikly z donace Viléma II. Trčky z Lípy a zbylý z donace Buriana III. Nejedná se jen o zvony přímo na trčkovských panstvích, ale jeden se nachází též **v Praze v chrámu Panny Marie před Týnem**, k němuž měli Trčkové vztah jakožto ke konzistoriálnímu kostelu dolní (utrakvistické) konzistoře, přičemž v těsném sousedství se nacházelo jedno z jejich pražských sídel – dům U Bílého jednorožce. Jedná se o zvon Maria z roku 1553, nacházející se na jižní věži Týnského chrámu, po svatovítském Zikmundovi druhý největší zvon v Praze s hmotností 6 450 kg.²¹⁸ Takto veliký zvon jistě nebyl levnou záležitostí. Vilém Trčka jej však nepořídil sám, na donaci se spolu s ním podíleli též rytíři Jakub Granovský z Granova a Jakub Kočka z Kocenštejna. I tyto osoby měly svůj dům v blízkosti chrámu – přímo v Týnu. Medaile s erby donátorů jsou otisknuty na spodním okraji zvonového pláště spolu s dalšími medailemi s biblickými motivy a jednou, na níž se nachází podobizna císaře Ferdinanda I. z roku 1545. Jakub Granovský má ve zvonu otisknuty dvě medaile, kromě medaile s erbem je to též medaile s jeho podobiznou a letopočtem 1545. Granovský má zde tedy mezi donátory výsadní postavení, důvod je prostý, byl totiž úředníkem nad záduším Starého Města.²¹⁹ Jakým finančním obnosem se na pořízení zvonu podílel Vilém Trčka nelze na tomto místě určit, jistě si ale byl vědom toho, že pořízení zvonu pro tak prestižní místo, jakým je hlavní svatyně Starého Města pražského a hlavní utrakvistický kostel v českých zemích dostatečně reprezentuje jeho osobnost. Při zvonění, které se jistě rozléhalo po celé Praze, mohl Vilém všem připomínat, že právě on přispěl svou měrou na tuto oslavu jména Božího.

beate marie.“ Srov. A. PODLAHA, *Soupis památek. Benešovsko*, s. 178. Kromě tohoto zvonu nechal Zdeněk ulít též zvon Václav v Opočně (nedatován), dnes je umístěn v kostele Nejsvětější Trojice. Srov. A. FLESAR, *Popis historicko-archeologicko-statistický*, s. 100.

²¹⁸ Oba zvony mají i stejného autora, byl jím Tomáš Jaroš z Brna. Srov. Jiří MAZAL, *Z historie zvonů farnosti kostela Matky Boží před Týnem*, Staletá Praha XXIX, Praha 2013, s. 35–36.

²¹⁹ Srov. *tamtéž*, Zvon a otisk Vilémovy medaile srov. v příloze č. 35.

Ze stejného roku jako staroměstský zvon pocházel též zvon z kostela sv. Prokopa v Přepychách. Ulit byl královéhradeckým zvonařem Václavem a na jeho plášti se nacházel trčkovský erb.²²⁰ Kromě trčkovského erbu byl zvon „skoupý na slovo“ a o jeho donátorovi se mnoho nedozvídáme, ulit jej však nechal pravděpodobně rovněž Vilém II. Trčka. Zvon nepřečkal rekvizice za I. světové války.²²¹ O něco sdílnější je pak zvon z **kostela sv. Petra a Pavla v Dobrém** (8 km východně od Dobrušky) z roku 1557. Na jeho plášti se nachází nápis „*Léta MDLVII za urozeného a statečného rytíře pana Viléma Trčky z Lípy a na Veliši tento zvon slit od Jana zvonaře v Hradci.*“²²² Chronologickou řadu Vilémových zvonů pak uzavírá zvon Kliment z dnešní²²³ jižní věže opočenského kostela Nejsvětější Trojice. Údajně pochází z roku 1565,²²⁴ jisté však je, že byl slit po roce 1562, jasně totiž deklaruje Vilémův společenský vzestup spojený s povýšením do panského stavu. Na jeho plášti čteme: „*Tento zwon slit gest ke czti a chwale Panu Bohu vssemohuczemu nakladem urozeného pana a pana Wilima Trczky z Lipe(sic!) a na Welissi a w Opocznie.*“²²⁵

Z roku 1551 pocházel zvon z **kostela sv. Bartoloměje v Kněži** (8 km severně od Světlé nad Sázavou). Zvon byl roku 1916 zrekvírován, avšak jeho popis máme k dispozici v Soupisu památek. Zvon byl místem prvního výskytu osobní devizy Buriana III. „*Non est requies in hoc mundo.*“ Za devizou následovalo „*Burian Trczka z Lípy a na Lichnici. 1551.*“²²⁶ Na zvonu se pravděpodobně nenacházel erb, jeho zástupnou funkci zde však převzala Burianova osobní deviza. Stejnou funkci tato deviza měla i v případě zvonu z kostela sv. Václava ve Světlé nad Sázavou. Nenahradila zde však erb, neboť ten se na plášti zvonu Václav

²²⁰ Srov. A. FLESAR, *Popis historicko-archeologicko-statistický*, s. 226.

²²¹ Srov. J. SLAVÍK, *Dva renesanční kostely*, s. 84.

²²² Srov. A. FLESAR, *Popis historicko-archeologicko-statistický*, s. 100.

²²³ Věž pochází až z barokní úpravy kostela. Původně se zvon pravděpodobně nacházel na věži, která je patrná na prospektu opočenského panství z roku 1667 (viz níže).

²²⁴ Ústní sdělení Ing. J. Slavíka z Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště Josefův.

²²⁵ Srov. A. FLESAR, *Popis historicko-archeologicko-statistický*, s. 100.

²²⁶ Srov. Alžběta BIRNBAUMOVÁ, *Soupis památek historických a uměleckých v Čechách XLIV. Politický okres čáslavský*, Praha 1929, s. 236.

spolu s erbem pánů z Gutštejna²²⁷ nachází, ale v nápisu v horní části zvonového pláště nečteme Burianovo jméno. Nápis je dvojjazyčný a zní takto: „1569 AD PVLSUM HVJVS MOLE[NATE] CONVRRITE CORDA ERRIGYTE LAVDEM DEO TRIVS VNO DICITE / TENTO ZWON DIELAN GE[S]T KECZTY A KCHWALE PANV BOHU ZKRZE MISTRA TOMASSE ZWONARZE / NA HORACH KVTNACH.“ Pod erby se nachází deviza jako zástupný symbol připomínající donátora.²²⁸

Poslední zvon, který si zde bude v krátkosti představen, pochází ze samého závěru 16. století. Nechala jej roku 1600 ulít Markéta Berková z Lípy, manželka Václava Berky z Dubé, dcera Buriana III. Trčky, pro **kostel sv. Václava v Lažanech na Chrudimsku**,²²⁹ který sloužil jako rodová nekropole Berků na rychmburském panství. Zvon je bohatě zdobený ornamenty a na severní straně se nachází reliéf zobrazující Ukřižovaného s biblickým citátem z Janova evangelia v němčině „ALSO HAT GOT DIE WELT GELIEB DAS ER IR GAB SEINEN EINGEBOREN SON AVF DAS ALE DI AN IN GLEIBEN NICHT VERLOREN WERDEN SONDERN DAS EWIGE LEBEN HABEN.“²³⁰ Po obvodu horní části pláště zvonu se nachází nápis „POKRZIKVYTE HOSPODINV WSSICZKNI OBYWATELE ZEMIE SLVZE HOSPODINV S WESELIM PRZISTVPVGTE PRZED OBLICZEY GEHO S PROSPIWOWANIM ZIALM C.“ Na plášti zvonu se nachází ještě třetí, velmi dlouhý, nápis psaný gotickou minuskulou, kde se dozvídáme o dataci, o donátorce, o jejím manželovi Václavu Berkovi z Dubé, jeho úřadu nejvyššího komorníka a jeho úmrtí v červenci téhož roku a jejich synovi Lvu Burianovi Eusebiovi.²³¹ Na

²²⁷ Manželkou Buriana III. byla Kateřina z Gutštejna.

²²⁸ Srov. J. SOUKUP – J. VALCHÁŘ, *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese ledečském*, s. 192. Překlad latinské části nápisu: *Zhotoveno ke zvonění ke chvále trojjediného Boha. V kostele sv. Václava se nachází též křtitelnice s erbem Trčků z Lípy*, srov. *tamtéž*, s. 190.

²²⁹ Asi 2 km západně od Rychmburka a 2 km východně od Skutče. Zvon i kostel srov. v příloze č. 36.

²³⁰ Srov. Překlad citátu zní: „*Neboť Bůh tak miloval svět, že dal svého jednorozeného Syna, aby žádný, kdo v něj věří, nezahynul, ale měl věčný život*“ (Jan 3, 16). Další nápisy na zvonu jsou psané česky, otázkou zůstává, proč tento biblický citát byl v prostředí ryze českých rodů napsán v němčině.

²³¹ „*Letha 1600 Tento zwon Slit gest ke Czti a Chwale Panu Bohu a Swatemu Waczlawu za Drzeni Panstwi Rychmburskeho Gegi milosti Urozene Pani pani Markyty Berkove Treczkowny z Lippy pozustale Vdowy po Dobre a Slawne Geho Milosti pamieti Urozenem panu panu Waczlawowi Neystarssim Berkowi z Dube a z Lippého Pana na Rychmburcze Budissowie a Osowym Neywyzssym Komorniku Kralowstwi Czieskeho a Pana pana Lwa Buryana Evsebiusa Berky z Dube a z Lippého Syna Gich milosti Na Ten czias leth nemagiczyho kteréhožto Letha Swrcuch(sic!) psany Pan pan Waczlaw Neystarssi Berka X Dne*

základě nápisu lze soudit, že Markéta nechala zvon ulít jako prostředek ke spáse manželovy duše. Pod tímto nápisem se pak nachází berkovský a trčkovský erb ve vavřínových kartuších.

I na církevních stavbách, které dali Trčkové z Lípy postavit, lze sledovat přechod od gotických prvků k renesančním, přičemž mnohem monumentálnější stavební podniky vznikly až v době renesance. Vyniká mezi nimi především architektonicky cenná stavba opočenské pohřební kaple Nejsvětější Trojice. Významnými zástupci jsou pak kostelní stavby v Křivicích a v Přepychách. Ze starších sakrálních staveb představuje významný počín vlašimský kostel sv. Jiljí s mnoha dochovanými reprezentačními médii a významnou symbolickou funkci měl pro Trčky též nedochovaný kostel postavený na památném vrchu Orebu. Mezi movitými památkami, které jsou přímou součástí sakrálního prostoru vyniká zvon pořízený spolunákladem Viléma II. Trčky z Lípy pro hlavní kališnický kostel v Čechách – staroměstský kostel Panny Marie před Týnem.²³²

3.2.2 Donace církevních a charitativních institucí

Stejně tak, jako peníze darované na stavbu kostela či na jeho výzdobu, i donace špitálu je bezpochyby projevem zbožnosti a dobré vůle. Je jakousi ukázkou, že šlechtic je dobrým hospodářem, kterému není lhostejný osud potřebných poddaných. Proto založí špitál, či jinou obecně prospěšnou instituci, udělá dobrý skutek, zkvalitní poddanské prostředí a stejně jako v případě stavby kostela očekává spásu duše, oslavování jeho jména a vděk, což v konečném důsledku vede k vidění šlechtice v dobrém světle, tedy k jeho reprezentaci. Kdo jiný stojí za loajálností a vzpomínkou nežli urozenec, který se stará o své poddané?

Zřízení špitálu v poddanském městě v sobě spojovalo akt sloužící obecnému dobrému a vyjádření křesťanské zbožnosti. Pro účely této práce byla vybrána tři nadání pro špitály, která Trčkové v průběhu

Mesyce Czerwence ziwot swug Dokonal. Všechny tři nápisy jsou otištěny v Soupisu památek. Srov. Zdeněk WIRTH, *Soupis památek historických a uměleckých XVI. Politický okres vysokomýtský*, Praha 1902, s. 78.

²³² Přehled movitých i nemovitých sakrálních památek srov. v příloze č. 34.

16. stol. učinili. Prvním je zřízení špitálu v Chotěboři Mikulášem mladším z roku 1510.²³³ Dům, který chotěbořská obec koupila pro chudé, osvobodil natrvalo od daní a nadal jej ročním platem z masných krámů²³⁴ devět kop grošů českých. Jako poručníky špitálu stanovil městskou radu. Kromě toho také osvobodil od daní zdejší lázeň, kterou mohli chudí ze špitálu užívat zadarmo. Jak Mikuláš v listině uvádí, popudem pro nadání špitálu mu bylo to, že měl „*nad těmi a takovými lidmi, z dopuštění Božího chudými, milosrdenství a lítost...*“ a protože ho Bůh statkem „... *z milosti své svaté popřítí ráčil, opatření nyní i na věčné časy budoucně...*“ činí. Poručníci, kteří mají na špitál dohlížet, mají tuto činnost plnit poctivě a mají předně pamatovat na Pána Boha a na své duše. Zajímavý pohled na Mikulášova nadání představuje ve svém díle A. Flesar. Říká, že hojnými nadáními špitálů se Mikuláš kál za svůj čin zazdění nevěrné manželky a popravy svůdníka Šanovce. Dalším důvodem podle něho mohla být jeho bezdětnost a chatrné zdraví v posledních letech jeho života. Bez udání zdroje Flesar také uvádí, že Mikuláš v Chotěboři nadal rovněž kaplana, který měl u malého oltáře vykonávat službu za jeho duši a duše jeho předků.²³⁵ S představou kajícího se Mikuláše lze v celku souhlasit, neboť tento hrozný čin, v něm mohl vyvolat pohnutky ke konání dobra.

Další institucí, kterou Trčkové nadali, byl v roce 1524 špitál ve Vlašimi.²³⁶ Aby špitál, který ve městě fungoval, mohl poskytnout své služby většímu počtu potřebných, odkázali mu bratři Mikuláš IV. a Zdeněk II. roční plat 14,5 kopy grošů českých a 42 slepic z vesnice Pavlovice. Jako dohled nad špitálem stanovili i v tomto případě městskou radu. V nadaci je stanoveno, že špitál má neustále pečovat o sedm

²³³ Nadační listina se dochovala v podobě opisu z roku 1802 v německém a českém vyhotovení, srov. SOkA Havlíčkův Brod, f. Archiv města Chotěboř, inv. č. 2.

²³⁴ Ročním platem z masných krámů nadal Mikuláš o dva roky později též špitál v Dobrušce, a to velmi štědře, totiž 32 kopami grošů č. Srov. A. FLESAR, *Popis historicko-archeologicko-statistický*, s. 179, nadaci pro špitál později rozšířil Jan mladší. Dalším Mikulášovým nadáním byl téhož roku špitál v Heřmanově Městci, srov. CIM IV/3, č. 817, s. 238.

²³⁵ Srov. A. FLESAR, *Popis historicko-archeologicko-statistický*, s. 34.

²³⁶ Znění nadace je otištěno v díle F. A. Slavíka, srov. F. A. SLAVÍK, *Dějiny města Vlašimi*, s. 147–149.

chudých lidí, a pokud by tomu tak nebylo, vyhrazují si právo, vzít si nárok na roční plat ze vsi Pavlovice zpět.

Hojné bylo též nadání špitálu a škoie ve Světlé nad Sázavou, které roku 1578 učinil podkomoří Království českého Burian III. Trčka z Lípy. Dům se zahradou, jenž Burian v městečku koupil odkázal z lásky křesťanské chudým a pro účely školy dal vystavět dům u světelského kostela. V nadaci zdůraznil, aby rektor ve škole učil děti číst a psát, dále dobrým mravům a pobožnosti. Oběma institucím Burian odkázal roční plat z Nové Vsi v celkové sumě 20 kop a 15 grošů českých, přičemž čtyři kopy grošů ročně byly vyhrazeny rektorovi. Ve špitále má být pečováno o více než pět dosavadních chovanců. Burian nařizuje, aby chovanci špitálu chodili na každou mši ve světelském kostele, pokud jim to zdraví dovolí. Kromě peněžních dávek jsou v listině stanoveny též naturální dávky – chleba a pivo. Dohledem a péčí nad oběma institucemi byla i v tomto případě stanovena městská rada.²³⁷ Na začátku nadační listiny Burian uvádí, „... *jakož sem z vůle a z daru Pána Boha všemohoucího tvrz sídlo Světlou z gruntu vystavěti dal...*“ Tento obrat jasně deklaruje Burianovu zbožnost. Jiné je to s obratem „... *z lásky křesťanské...*“, kde více než o lásku křesťanskou jde spíše o prozíravost a očekávání spásy duše poté, co udělal dobrý skutek.²³⁸ Začátek listiny, který hovoří o stavbě zdejšího zámku, což s jádrem věci zdánlivě nijak nesouvisí, zřejmě vyjadřuje, že potom, co si pro sebe postavil sídlo, si uvědomuje, že by měl udělat i něco pro své poddané a zároveň pro spásu své duše.

Poslední donací, kterou si je zde třeba představit, je vysoce reprezentativní donace podkomořího Buriana II. Trčky německobrodskému literátskému bratrstvu při kostele Nanebevzetí Panny Marie v podobě bohatě iluminovaného Německobrodského graduálu z dílny Pavla Mělnického, nazývaného též jako „Trčkova kniha.“ Graduál

²³⁷ Srov. SOkA Havlíčkův Brod, f. Archiv města Světlá nad Sázavou, inv. č. 3.

²³⁸ Špitál se nacházel v místě domu čp. 101 na pravém břehu řeky Sázavy pod náměstím. Na dnešní budově pocházející z roku 1881 jsou umístěny erby Trčků z Lípy a Salm-Reifferscheidtů, za nichž byla budova v 19. století využívána jako škola a obytný dům. Srov. fotografie v příloze č. 37.

se sice datuje rokem 1506, iluminace však byly dokončeny až po roce 1511, kdy byly vydány Dürerovy a Schongauerovy grafické listy, z nichž iluminace vycházejí. Graduál je obecně považován za nejzdařilejší dílo z Mělnického dílny. Jedná se o skvěle dochovanou rozměrnou latinsky psanou rukopisnou knihu, která je dnes uložena v Muzeu Vysočiny Havlíčkův Brod.²³⁹

Za donátora graduálu byl dlouho zcela nelogicky považován Mikuláš mladší, a to i přesto, že Německý Brod, patřící k Lipnici, vlastnil v té době právě Burian. Další indicií k identifikaci donátora je votivní list graduálu s vyobrazením donátorovy rodiny obsahující dva erby – Trčků a pánů z Lichtenburka – rodu, z něž pocházela Burianova manželka Kateřina. Kromě toho jsou zde vyobrazeni donátorovi potomci, přičemž Mikuláš zemřel bezdětný a svou manželku Kateřinu ze Šelmberka dal roku 1507 zaživa zadržet. Na foliu 23v je pak vyobrazen heraldický štít s iniciálami BTSL („Burian Trčka s Lípy“). Prvním, kdo podle těchto indicií správně identifikoval Buriana jako donátora, byl v roce 1896 K. Chytil.²⁴⁰ S. Blechová ve své práci uvádí (a nelze s tím než souhlasit), že objednání tak rozměrné²⁴¹ a nákladné chorální knihy bylo otázkou osobní reprezentace a zároveň projevem moci a vzdělanosti a jakákoli donace či účast v literátských bratrstvech byla chápána jako účast na rozvoji města, ale pochopitelně také jako oslava Božího jména, což bylo hlavní činností těchto bratrstev. Tohoto reprezentačního podtextu donace si byl Burian zcela jistě vědom. Pro původ ze stejné doby i příbuzných rysů ve výzdobě přirovnává Blechová Německobrodský graduál ke graduálu Lobkovickému a Smíškovskému.²⁴² Ačkoliv graduál vznikl v ryze utrakvistickém prostředí, neboť i samotný

²³⁹ První obšírnou prací o graduálu je diplomová práce Světlany Blechové, která se rozsáhle věnuje rozboru malířské výzdoby graduálu. Srov. Světlana BLECHOVÁ, *Německobrodský graduál Pavla Mělnického z roku 1506*, Diplomová práce, Univerzita Karlova v Praze, Katolická teologická fakulta, Ústav dějin křesťanského umění., Praha 2013,

²⁴⁰ Srov. *tamtéž*, s. 25.

²⁴¹ Rozměry desek činí 64 x 42 cm, srov. *tamtéž*, s. 53.

²⁴² Srov. *tamtéž*, s. 34.

tvůrce byl kališníkem,²⁴³ není tato skutečnost z graduálu nijak patrná. Nikde ve výzdobě nespátřujeme symbol kalicha a ani z hlediska liturgického obsahu není graduál vyhraněn. Jako znak utrakvismu uvádí S. Blechová právě na základě liturgického obsahu další díla Pavla Mělnického Lounský a Českobrodský graduál, obsahující skladby *Rex regum* a *Clericalis turma*, tedy skladby o životě Jana Husa.²⁴⁴

Hlavním reprezentativním médiem graduálu je votivní list (fol. 1v) s klečící rodinou donátora modlící se v kopcovité krajině ke Kristu na nebesích a s trčkovským a lichtenburským erbem.²⁴⁵ Na levé straně listu s trčkovským erbem vidíme mužskou část rodiny – Buriana a dva syny, na pravé straně nad lichtenburským erbem pak ženskou část rodiny – Kateřinu a dvě dcery. Podobný výjev klečících donátorů ve zcela totožné kompozici spatřujeme i v jiných graduálech, například ve Smíškovském či Královéhradeckém, což je dáno právě inspirací tvůrce z Dürerových a Schongauerových grafických listů.²⁴⁶

3.3 Rezidenční města

Symbyly moci a symbyly zbožnosti se zpravidla snoubí v prostoru rezidenčních měst, která jsou jednou ze čtyř kategorií vrchnostenských měst. Jsou to taková města, která byla sídlem aristokratického dvora a v nichž šlechta trvale sídlila. Město zajišťovalo potřeby a funkce aristokratického dvora. Aristokratický dvůr chápe P. Vorel jako ten dvůr, „ ... jehož společenský, politický, kulturní a náboženský význam přerůstal hranici regionu jeho bezprostřední působnosti.“²⁴⁷ Významná je zde i hospodářská funkce takových měst.²⁴⁸ Mluvíme zde o městech, která přímo navazují na panské sídlo, jsou s ním opevněna společnými hradbami a zpravidla v nich nacházíme špitál a klášter či kostel

²⁴³ Srov. *tamtéž*, s. 23 a též strana 138. Též město Německý Brod bylo dle Klaudiánovy mapy k roku 1518 utrakvistické.

²⁴⁴ Srov. *tamtéž*, s. 32.

²⁴⁵ Votivní list graduálu srov. v příloze č. 38.

²⁴⁶ Srov. S. BLÉCHOVÁ, *Německobrodský graduál*, s. 51.

²⁴⁷ Srov. Petr VOREL, *Rezidenční vrchnostenská města*, s. 59.

²⁴⁸ Srov. *tamtéž*, s. 74–81.

s rodovou nekropolí. Vrchnosti také často záleželo na tom, aby jednotlivé domy ve městě měly jednotou podobu, na což přispívali poddaným finančními prostředky.²⁴⁹ Můžeme tak označit města, na kterých jejich vrchnosti nejvíce záleželo. Mnoho zde nejde o status městského sídla (města či městečka), ale vrchnosti šlo samozřejmě o to, dosáhnout pro rezidenční lokalitu statusu města.²⁵⁰ V případě Trčků tak lze mezi rezidenční města a městečka zařadit Opočno, Vlašim, Světlou nad Sázavou, Lipnici nad Sázavou a v zárodku též Jičín.

Rezidenční města jsou v první řadě prostorem profánním, jsou místem, kde je šlechtic ve svém sídle v přímém kontaktu se svými poddanými a není izolován na hradě vévodícím krajině, což bylo před koncem středověku běžné. Vyspělá rezidenční města jsou jevem, který v drtivé většině zaznamenáváme opravdu až v pozdním středověku, plně se pak rozvinula v průběhu 16. století.

Již v roce 1452 se o Lipnici píše v historických pramenech jako o městečku k hradu přihrazenému.²⁵¹ Je velmi pravděpodobné, že toto opevnění vzniklo právě až za Trčků. Do městečka se vstupovalo dvěma věžovitými branami, dodnes se dochovaly malé zbytky jedné z nich, tzv. Západní.²⁵² Dodnes čitelné je též náměstí. V expozicích hradu Lipnice je vystaven model, jak mohlo hrazené městečko s hradem a kostelem v minulosti vypadat.

Dalším případem trčkovského rezidenčního města je Vlašim, která doznala za Trčků největšího rozkvětu. Zajímavé je, že když Mikuláš I. Vlašim roku 1442 získal, byla souměstím dvou městeček na protilehlých březích řeky Blanice.²⁵³ Mikuláš starší zajistil roku 1488 u krále Vladislava pro Vlašim vysazení dvou výročních trhů a roku 1501 potvrdil svobody, které Vlašim získala již od Mikuláše I.²⁵⁴ Pozdně goticky byl přestavěn zdejší hrad, vznikl zde nový kostel a bratři Zdeněk

²⁴⁹ Výborným příkladem jsou zde pernštejnské Pardubice.

²⁵⁰ Srov. R. ŠIMŮNEK, *Reprezentace*, s. 44.

²⁵¹ RT II, s. 224–225.

²⁵² Srov. Tomáš KOUTEK, *Městské brány v Čechách. Historická zastavení*, Praha 2003, s. 74–75.

²⁵³ Srov. A. SEDLÁČEK, *Hrady XV*, s. 184.

²⁵⁴ ..., *Vlašim hrad, městečka obě pod Vlašimí*, srov. *tamtéž*.

a Mikuláš nadali zdejší špitál. Roku 1564 však byla Vlašim prodána, takže její rezidenční funkce se plně rozvinula až za dalších majitelů.

Podobným případem rozvíjejícího se rezidenčního města, ale plně rozvinutého až za dalších majitelů (za Smiřických a hlavně pak za Albrechta z Valdštejna) je Jičín. Jak už bylo uvedeno, ve městě se nacházel palác Buriana III., město ale také získalo za Trčků nové renesanční opevnění, včetně věže, která je dodnes nejvýraznější dominantou Jičina – Valdickou branou.²⁵⁵ Městské brány a další důležité stavby vrchnostenských rezidenčních měst byly často opatřovány erby jejich vrchnosti. Jak tomu bylo u zbylých dvou jičínských bran nelze doložit, ale dodnes stojící Valdická brána si reliéf rodového erbu na své fasádě dochovala, a to na straně do náměstí těsně nad portálem průjezdu. Reliéf je tvořen arkádou s toskánskými sloupy, v níž je erb, tvořený renesančním štítem, přikrývadly a buvolími rohy s praporky, umístěn. Nahoře erb doplňuje letopočet 1568 datující počátek stavby.²⁵⁶ Letopočet 1578 na svorníku v průjezdu pak datuje její dokončení. Samozřejmě, že hradby a městské brány, včetně té jičínské, měly v první řadě obrannou funkci, ale v druhé řadě měly nezastupitelnou reprezentační funkci. Vertikalita městských věží a bran byla zárukou vizuální dominanty krajiny a vymezení města či městečka a hradu hradbami bylo dobově chápáno jako výraz síly, moci a společenského postavení.²⁵⁷ Valdická brána v Jičíně je jedinou zcela dochovanou fortifikační památkou, kterou v prostředí trčkovských rezidenčních měst nacházíme.

Hradby však nejsou nutností, která města řadí mezi rezidenční. Rezidenční charakter totiž zcela jistě spatřujeme i u Světlé nad Sázavou, která převzala tuto funkci po nedaleké Lipnici. Město zřejmě nikdy hradby nemělo, ani zdaleka nedosahovalo takové velikosti jako Jičín, nacházíme zde však hlavní sídlo podkomořího Buriana III., kostel s rodovou hrobkou, zvonem a křtitelnicí Burianem pořízenými, a špitál.

²⁵⁵ Srov. E. POCHE a kol., *Umělecké památky Čech I. A–J*, Praha 1977, s. 591.

²⁵⁶ Srov. příloha č. 39.

²⁵⁷ Srov. R. ŠIMŮNEK, *Reprezentace*, s. 44–45.

Posledním městem, které zde bude v krátkosti představeno, je Opočno. Ani ono nedosahovalo výrazných rozměrů, na rozdíl od Světlé však bylo přímo přihrazeno k zámku a J. Slavík jej řadí mezi tzv. hradní městečka,²⁵⁸ taková mají velmi blízko k tzv. latránům.²⁵⁹ Stejně jako v Jičíně, i zde za Trčků vzniklo nové opevnění, jenž bylo do té doby tvořeno jen příkopem a dřevěnou hradbou. Z opevnění se však dodnes nic nedochovalo. Zajímavé je, že farní kostel Nanebevzetí Panny Marie zůstal mimo hrazený prostor. Náměstí městečka (dnes nazývané Trčkov) navazovalo přímo na zámecký areál a jeho dominantou se roku 1567 stala renesanční pohřební kaple Nejsvětější Trojice. V oblasti městečka se dodnes dochovaly dva renesanční domy,²⁶⁰ na kolik byla zástavba v městečku unifikována není možné určit. Podle urbáře z roku 1598 tvořilo městečko 27 měšťanských domů a tři panské domy.²⁶¹ Nepříliš velká rozloha, malá lidnatost, a tedy ekonomická nedostatečnost městečka byla podle P. Vorla zajímavě vykompenzována, dělilo se totiž o svou rezidenční funkci s nedalekou větší a ekonomicky vyspělejší Dobruškou.²⁶² O podobě městečka nás dobře informuje již zmíněný prospekt opočenského panství z roku 1667, kde lze spatřit hradbu s několika polokruhovými baštami, která nese rovněž krytou chodbu spojující zámek s pohřební kaplí a zahradním letohrádkem postaveným roku 1604 Janem Rudolfem Trčkou po vzoru letohrádku v královské oboře v pražské Bubenči (Místodržitelský letohrádek).²⁶³ Tento letohrádek zcela jednoznačně deklaruje sebevědomí Jana Rudolfa, neboť letohrádek napodoboval královské prostředí.²⁶⁴ Za hradbou dominuje

²⁵⁸ Srov. J. SLAVÍK, *K urbanismu Opočna do 18. století*, s. 212.

²⁵⁹ Slovo pochází z latinského „lateranus“, jedná se o opevněné podhradí, které připomíná městečko, ale městečkem v pravém slova smyslu není a představuje příslušenství hradu. Objevují se již od 13. století a oblíbená byla v jižních Čechách, nacházíme jej například v Českém Krumlově, dále se takové nacházelo u Příběnic, u Dívčího Kamene, ale také u středočeské (Staré) Dubé, srov. T. DURDÍK, *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, s. 321.

²⁶⁰ Dům čp. 13 srov. v příloze č. 40.

²⁶¹ Srov. J. SLAVÍK, *K urbanismu Opočna do 18. století*, s. 212.

²⁶² Srov. P. VOREL, *Rezidenční vrchnostenská města*, s. 149.

²⁶³ Srov. Miloš BURŇ – Jiří SLAVÍK, *Letohrádek v Opočně*, in: Svorník 9. Sborník příspěvků z 9. specializované konference stavebněhistorického průzkumu uspořádané 8.–11. června 2010 v Olomouci, edd. Renata Kuprová – Kamil Podroužek, Praha 2012, s. 65–75.

²⁶⁴ Opočenský letohrádek srov. v příloze č. 41.

pohřební kaple se zvonicí a naznačeny jsou štíty městských domů. Opočenské městečko po celé 16. století vykazovalo spíše charakter latránu, a až za Jana Rudolfa Trčky v prvních desetiletích 17. století se městečko rozrostlo severním směrem a posunuto bylo i opevnění, které získalo dvě nové bašty.²⁶⁵

U všech výše popsáných typů prostředí platí, že projevy a formy rodové reprezentace se odvíjí od dobové kulturní a společenské situace a potřeb, výrazný podíl zde má též móda. K vyjádření reprezentace se využívaly zcela praktické faktory šlechtického života vynucené péčí o své poddané, především pak nadacemi špitálů, o zbožnost poddaných, tedy péčí o kostely a jejich vybavení, ale i péčí o svůj rodový odkaz, rodovou paměť a „posmrtný život,“ ztělesněný neustálou přítomností šlechticů v sakrálním prostředí v zastoupení výrazových prostředků. Tyto faktory pak v sobě nesou skryté reprezentační poselství, deklarující, že na daném místě šlechtic žil, byl bohatý a mocný, proto si tento výstavný zámek postavil, byl zbožný a tento kostel na svém panství založil ke slávě Boží, konal dobré skutky pro spásu své duše a po své smrti v místě svého panství spočinul. Šlechtici se snažili o to, aby jejich jméno neupadlo v zapomnění, a aby po nich něco zůstalo v místě působení, pokud možno na věky. Po podrobném prozkoumání prostoru působení Trčků z Lípy a dochovaných hmotných pozůstatků s využitím metodologie R. Šimůnka aplikujícího ji na českou středověkou a raně novověkou šlechtu obecně, lze soudit, že tento šlechtický rod nijak nevybočoval z dobové módy a využíval v záležitosti prostředí reprezentace všeobecně rozšířených forem, projevů a symboliky.

²⁶⁵ Srov. J. SLAVÍK, *K urbanismu Opočna do 18. století*, s. 212. Srov. též půdorys městečka v příloze č. 42. Srov. též trčkovská rezidenční města v příloze č. 43.

4. Výrazové prostředky rodové reprezentace

Na výrazové prostředky jsme v předešlém textu již mnohokrát narazili. Jsou totiž často tím, co reprezentativní prostředí dělá reprezentativním a přisuzuje mu vztah k danému šlechtickému rodu. V této kapitole se jimi budeme zabývat podrobněji a shrneme si, jaké výrazové prostředky se v trčkovském prostředí objevovaly a jakým způsobem vyjadřovaly vztah Trčků k prostředí. Zařadit sem můžeme i méně nápadné faktory, jako například rodová sounáležitost projevující se opakováním několika křestních jmen v každé generaci. Roli zde hrají i jména, která mají nějaký symbolický význam. I v případě dělení a posuzování výrazových prostředků bude využito metodických postupů R. Šimůnka,²⁶⁶ avšak přizpůsobených tématu. Blíže bude pojednáno o trčkovském erb, heraldických prezentacích a sfragistickém materiálu. Další oddíl se pak bude snažit objevit skrytá poselství křestních jmen členů rodu na základě jejich početnosti a doby výskytu. Stranou nezůstane ani přehled obrazových (portrétních) reprezentací, neboť i obraz lze chápat jako zástupný symbol.²⁶⁷

4.1 Rodový erb a heraldické prezentace

Erb Trčků z Lípy tvoří jednoduchá heraldská figura – dvakrát černo-stříbrno-červeně dělený štít. Stejná figura tvořila erb i dalšího rytířského rodu odvozující svůj původ od tvrze Lípa – Salavů z Lípy. Pokud jde o klenot, ten je tvořen v obou případech bývolími rohy, každý se šesti praporky. Barva rohů se u jednotlivých vyobrazení liší, někdy jsou znázorněny oba červenou barvou, jindy je roh heraldicky vpravo znázorněn stříbrně. Variabilní je též barva praporků. Se stejnou proměnlivostí tinktur se setkáváme i v případě samotného štítu, kdy jsou jednotlivé tinktury různě přeházeny.²⁶⁸ Nejčastější skladba barev ve štítu je následující: černá nahoře, stříbrná uprostřed a červená dole. Taková

²⁶⁶ Srov. R. ŠIMŮNEK, *Reprezentace*, s. 143–327.

²⁶⁷ Srov. *tamtéž*, s. 198–211.

²⁶⁸ Variabilitu barevnosti erbů Trčků a Salavů z Lípy srov. v příloze č. 44.

skladba je pravděpodobně správná, nacházíme jí i ve výklenku okna v předpokládané zelené světnici na hradě Lipnici.²⁶⁹ Na základě heraldických pravidel lze vyloučit správnost jakéhokoliv vyobrazení erbu, kdy stříbrná je zobrazena nahoře či dole, neboť v erbu musely být vždy barvy odděleny kovem a naopak. Výše popsaná podoba erbu se nikdy nezměnila, pouze po povýšení rodu do panského stavu byla na helm přidána korunka. Jednoduché heroldské figury jsou nejstaršími heraldickými znameními vůbec, takže zachovávání stejné podoby erbu po celou historii rodu bylo vyjádřením jeho starobylosti. Podobný případ zde představují též Slavatové z Chlumu a Košumberka, kteří jakožto páni stále užívali jednoduchý erb se třemi zlatými břevny na modrém poli,²⁷⁰ a to až do sňatku Viléma Slavaty s Lucií Otýlíí z Hradce roku 1602, po němž spojil do jednoho celku erby obou rodů, čímž chtěl vyjádřit, že Slavatové jsou pravými nástupci mocných pánů z Hradce, respektive Vítkovců.

Erb byl chápán jako prvořadý prostředek identifikace jednotlivce, potažmo rodu. Byl součástí identity jednotlivce a rodu. Erb byl zástupným symbolem svého nositele a byl též ztělesněním rodové tradice, jednou z jeho vlastností tedy byla neměnnost, a když už docházelo ke změnám, tak jedině se zachováním vývojové kontinuity.²⁷¹ To je tedy důvod, proč se ani trčkovský erb v běhu staletí nijak razantně neproměnil a variabilita jeho barevného provedení je dána jen omylem daného umělce. Také se zdá, že na pořadí černé, stříbrné a červené tinktury na erbu Trčkům nijak zásadně nezáleželo, neboť i u natolik prestižní a nákladné záležitosti, jakým jistě pro Buriana II. byl Německobrodský graduál, jsou na jeho titulním listu barvy trčkovského erbu přeházeny.²⁷²

Aby erb měl význam, musel být vidět. Musel být okázale prezentován v různých formách a v obou typech prostředí – profánním

²⁶⁹ Srov. příloha č. 3.

²⁷⁰ Zde však pravděpodobně hrála svou roli i erbovní pověst o třech krvavých pruzích od uťatých prstů na suknicí jistého prapředka rodu, který se proslavil v bitvě a získal od knížete erb.

²⁷¹ Srov. R ŠIMŮNEK, *Reprezentace*, s. 143.

²⁷² Srov. příloha č. 38.

i sakrálním. Erb mohl být pevnou součástí daného prostoru, tedy nemovitý, nebo doplňoval prostředí jako součást movitého vybavení daného prostoru – profánního, či sakrálního. Jeho funkce byly jasné – deklarovat šlechtictví, označit stavebníka či donátora. Erbovní aliance pak měly poukazovat na dynastické spříznění dvou rodů. Jak uvádí R. Šimůnek, erby představují stěžejní výrazový prostředek osobní a rodové reprezentace v prostředí české šlechty.²⁷³ Problematika heraldických prezentací byla již výše několikrát zmíněna a zde bude blíže představena.

V sakrálním i profánním prostředí se s erbovními prezentacemi Trčků z Lípy setkáváme velmi často. Zatímco obecně platí, že s největší frekvencí erbů se lze setkat v prostředí profánním,²⁷⁴ v případě Trčků je tomu naopak. Výzdoba jejich sakrálních staveb, jichž byly erby velmi častou součástí, zůstala na rozdíl od profánních ušetřena pozdějším uměleckým úpravám. Nejprve si představíme heraldické prezentace v profánním prostředí.

Pravděpodobně nejstarší dochovanou heraldickou prezentací je již výše zmíněná dvojice erbů ve výklenku okna na Lipnici. Tato párová heraldická prezentace manželů Buriana II. Trčky z Lípy a jeho manželky Kateřiny z Lichtenburka je také spolu s kachlem s trčkovským erbem, pocházejícím asi ze stejné doby, jedinou nemovitou dochovanou heraldickou prezentací v reprezentativních prostorách trčkovských rezidenčních sídel. Datum vzniku této pozdně gotické výmalby nelze přesně určit, jistotou je jen doba před rokem 1530, kdy zemřela Kateřina. Je možné, že výmalba mohla vzniknout až po smrti Buriana v roce 1522 na objednávku Kateřiny a tato heraldická prezentace měla za úkol zpřítomňovat zesnulého pána na hlavním rodinném sídle.²⁷⁵

Z roku 1568 pochází reliéf s erbem na vnitřní straně Valdické brány v Jičíně. Městské brány a radnice poddanských měst jsou vedle

²⁷³ Srov. R. ŠIMŮNEK, *Reprezentace*, s. 163–164.

²⁷⁴ Srov. *tamtéž*.

²⁷⁵ Srov. příloha č. 3. Kachel je datován do 1. poloviny 16. století, srov. Čeněk PAVLÍK – Michal VITANOVSKÝ, *Encyklopedie kachlů*, č. 956, s. 279 a 956. Srov. příloha č. 6.

samotných šlechtických sídel stavby s druhým nejčastějším výskytem šlechtických erbů.²⁷⁶ Stavitelem jičínského městského opevnění byl Burian III. Trčka z Lípy. Uvedený reliéf měl jednak datační funkci, jednak měl jako zástupný symbol připomínat, kdo je ve městě pánem.²⁷⁷

Párová heraldická prezentace na bráně panského dvora v (tehdejší) Rychmburce²⁷⁸ je poslední dochovaná, která je pevnou součástí dané stavby ve světském prostředí. Patří Václavu Berkovi z Dubé a jeho druhé manželce Markétě rozené Trčkové z Lípy. Dvůr tvořil důležitou součást hospodářského zázemí rezidenčního městečka i samotného panského sídla. Heraldickou prezentaci tvoří dva renesanční pískovcové reliéfy se skvěle dochovanými erby a dnes již velmi špatně čitelnými nápisy. Pochází údajně z roku 1584. Erby jsou umístěny ve vavřínových kartuších a opatřeny jsou i korunovanými helmy a klenoty. Text pod berkovským erbem podle Z. Wirtha zní: „*Waczlaw Berka z Dubu a Lippeho a na Rychmburcze a geho [milosti?] csisarze rzimskeho radda a dal toto dilo dielaty Letha 1584.*“ Pod trčkovským erbem jeho manželky se pak nachází nápis: „*Marg[e]ta Berkowna z Mezerzicze[sic!] a z lippy Manzielka geho [Milosti] waczllawa Berky Z D[ube] a l[ipeho].*“²⁷⁹ Reliéfy jsou umístěny po stranách portálu brány, nad samotným portálem se pak nachází další reliéf s erbovním znamením Berků z Dubé tvořeném dvěma zkříženými ostrvemi a nad ním se nachází erb Vchynských z Vchynic, kteří panství vlastnili v letech 1718–1823.²⁸⁰ Ti bránu dvora rokokově upravili a opatřili svým erbem na konci 18. století, přesto zde oba erby ponechali, čímž zůstala zachována kontinuita vyjadřující starobylost místa a navíc odkaz na předky. První z rodu Vchynských, Václav Norbert Oktavián, byl totiž s Berky vzdáleně spřízněn.²⁸¹

²⁷⁶ Srov. R. ŠIMŮNEK, *Reprezentace*, s. 163.

²⁷⁷ Srov. příloha č. 39.

²⁷⁸ Dnešní název obce zní Předhradí, historicky však městečko i s hradem neslo název Rychmburk.

²⁷⁹ Srov. Z. WIRTH, *Soupis památek. Vysokomýtsko*, s. 185.

²⁸⁰ Srov. A. SEDLÁČEK, *Hrady I*, s. 88.

²⁸¹ Srov. *tamtéž*. Srov. též fotografie brány v příloze č. 45.

Z movité výbavy trčkovských panských sídel lze zmínit dvě heraldické prezentace – jednak již výše zmíněné intarzované dveře opatřené erbem a osobní devizou Buriana III. Trčky z Lípy na zámku ve Světlé nad Sázavou, a jednak dřevěná trčkovská kazeta ze Žlebů. O tom, že i hmotná kultura šlechtických sídel je prostřednictvím heraldické výzdoby prostředkem paměti a rodové reprezentace, pojednal ve svém článku V. Bůžek.²⁸² Předmětem jeho studie bylo honosné stolní nádobí s heraldickou výzdobou. Došel k závěru, že předměty hmotné kultury byly nástrojem okázalé sebezprezentace vlastní identity urozených osob a jejich heraldická výzdoba sloužila k inscenaci nepřetržité urozenosti individua, jeho rodiny a rodu. Prostředkem vzpomínky na minulost byly především párové heraldické prezentace s erby předků a spřízněných rodů. Rovněž uvádí, že takové nádobí nechávala šlechta často zhotovovat jako svatební dary.²⁸³

Tento náhled je možné využít i k interpretaci oné trčkovské kazety z druhé poloviny 16. století, která se dnes nachází v expozicích zámku Žleby, kam se pravděpodobně dostala poté, co žlebské panství v roce 1629 koupil Jan Rudolf Trčka z Lípy. Vzniknout mohla u příležitosti sňatku Jana Rudolfa a Marie Magdaleny z Lobkovic v roce 1588, zřejmě jako schránka na šperky. Nenese žádnou dataci. Správa zámku Žleby poskytla jen široké vymezení 2. polovinou 16. století. Kazeta je vyrobena z mořeného přírodního dřeva a je bohatě zdobená vyřezávanými reliéfy. Na stranách je zobrazeno utrpení Ježíše Krista a víko je zdobeno dvojicí erbů – trčkovského a lobkovického s iniciálami manželského páru: *J. R. T. Z L.* a *M. T. Z L.* (Jan Rudolf Trčka z Lípy a Marie Trčková z Lobkovic). Stylizace erbů je ryze renesanční. Umístěny jsou ve vavřínových kartuších.²⁸⁴ O heraldické výzdobě předmětů denní potřeby z trčkovského prostředí jsme zpraveni i z písemných pramenů. Podle inventáře Johanky Trčkové z Lípy sepsaného v roce 1589 vlastnila Johanka například stříbrnou knížku se svým erbem a s erbem svého

²⁸² Srov. V. BŮŽEK, *Paměť v heraldické výzdobě předmětů hmotné kultury*.

²⁸³ Srov. *tamtéž*, s.52–53.

²⁸⁴ Srov. A. BIRNBAUMOVÁ, *Soupis památek. Čáslavsko*, s. 433–434. Srov. též příloha č. 46

druhého manžela Zdeňka Kavky z Říčan. Dále kotlík, opět s oběma erby, čtyři talíře s erbem Zdeňka Kavky, třináct lžic s erby Zdeňka Kavky z Říčan a dvanáct lžic se svým erbem.²⁸⁵

Nyní budou v krátkosti představeny zbylé heraldické prezentace, o nichž dosud nebyla řeč v kapitole o symbolech moci, ani v kapitole o symbolech zbožnosti, neboť se tyto prezentace nachází v kostelích, které nehrály významnější roli v tradici rodu. První případ, kterému zde budeme věnovat pozornost, jsou malby s heraldickými motivy a rostlinnými ornamenty v kostele sv. Bartoloměje ve vsi Brada na Jičínsku v podhradí stejnojmenného bývalého hradu. Malby se nachází na klenbě a na stěnách presbytáře a pochází údajně ze 16. století. Nachází se zde sedm štítů, z nichž tři lze bezpečně identifikovat. Zubří hlava s houžví v nozdrách patří pánům z Pernštejna, dvě překřížené ostrve na zlatém poli patří některému rodu pocházejícímu z rozrodu Ronovců, přičemž Sedláček uvádí Berky z Dubé, a dvakrát dělený červeno-stříbrno-černý štít patří Trčkům z Lípy, ač se zde opět setkáváme s prohozenými barvami. Čtvrtý erb patří podle A. Sedláčka pánům ze Šlejnic. Ostatní erby Sedláček neidentifikoval. Nutno dodat, že malby byly v roce 1887, kdy je Sedláček popisoval značně poškozené.²⁸⁶ Erby jsou umístěny na kolčích štítech, výjimku tvoří jen jeden, který Sedláček, zřejmě nesprávně, identifikoval jako erb Šlejniců. Jenž se svým tvarem blíží spíše renesančnímu typu. Na stěně za oltářem se nachází ještě jeden erb – vpravo hledící zlatý kohout s černým hřebínkem na zlatém poli v kolčím štítu. Takový erb s kohoutem měli z rodů usedlých v okolí Cidlinští ze Sluh, avšak s jinými tinkturami – černým kohoutem s červeným hřebínkem v modrém poli.²⁸⁷

Otázkou, která nám tu vyvstává, je, kdo a kdy byl zadavatelem této výmalby. Již A. Sedláček si kladl otázku spojitosti těchto erbů, jejíž výklad je značně problematický.²⁸⁸ Již od konce 15. století, až do roku

²⁸⁵ Srov. ANM v Praze, Genealogická sbírka H, Trčkové z Lípy, neinventarizováno.

²⁸⁶ Srov. A. SEDLÁČEK, *Hrady V*, s. 265.

²⁸⁷ Srov. Jan PELANT, *Erby české, moravské a slezské šlechty*, Praha 2013, s. 78.

²⁸⁸ Srov. *tamtéž*. Srov. též příloha č. 47.

1606 patřila Brada k trčkovskému velišskému panství a příbuzenství Trčků s některým z výše uvedených rodů není, kromě Berků z Dubé, doloženo. Kromě Trčků, žádný z výše uvedených rodů nikdy Bradu nevlastnil. Starší evidenční list nemovité kulturní památky z roku 1961 uvádí, že jsou malby na stropě asi z roku 1540.²⁸⁹ Podle mladšího evidenčního listu nemovité kulturní památky pochází výmalba presbytáře z roku 1597, necitlivě zrestaurována pak byla v roce 1893.²⁹⁰ V dataci maleb se tedy zdroje rozcházejí. Kromě Sedláčkových Hradů, není žádná literatura o bradském kostele k dispozici. Pokud zadavateli výmalby byli Trčkové z Lípy, což je vzhledem k předpokládané době vzniku pravděpodobné, uniká nám u této heraldické prezentace její hlubší smysl a symbolická provázanost erbů, takže tato otázka si zaslouží další výzkum.

Velmi rozsáhlá heraldická výzdoba se nachází též na stropě lodi děkanského kostela sv. Petra a Pavla v Ledči nad Sázavou. Loď je zaklenuta gotickou síťovou klenbou a jednotlivé erby se nachází v jejich jednotlivých výsečích. Malířská výzdoba kostela je renesanční a vznikala pravděpodobně postupně. První erby, které zde byly vymalovány, vznikly zřejmě s dokončením stavby kostela v roce 1554. Jedná se o erby Mezeříčských z Lomnice a jejich příbuzných. Erby jsou tvořeny renesančními štíty ve vavřínových kartuších. Některé erby jsou po dvojicích, jiné jsou samostatně. Jeden z erbů patří též první manželce Jaroslava Trčky z Lípy Žofce, která byla dcerou prvního Mezeříčského pána na Ledči Zdeňka a Markéty Leděčské z Říčan. Pod jejím erbem je na nápisové pásce nápis: „*Zofka Trczkowna z Lippy*“. Zajímavé je, že po získání panství v roce 1569 se Jaroslav nenechal též zpřítomnit na stropě kostela nápisem, či že zde nebylo manželské spojení Žofky a Jaroslava zachyceno párovou heraldickou prezentací, jako v případě

²⁸⁹ Srov. Evidenční list nemovité kulturní památky, pořadové číslo 1336, Kostelík sv. Bartoloměje, Podůlsí, Brada, 1961, Národní památkový ústav, Památkový katalog, katalogové číslo 1000145940 [online], [cit. 2019-03-13], Dostupné z: https://iispp.npu.cz/mis_public/documentDetail.htm?id=889408.

²⁹⁰ Srov. Evidenční list nemovité kulturní památky, pořadové číslo 1336, Kostel sv. Bartoloměje, Podůlsí, Brada, 1988, tamtéž, [cit. 2019-03-13], Dostupné z: https://iispp.npu.cz/mis_public/documentDetail.htm?id=889408.

Václava ze Švamberka a Kateřiny Mezeříčské z Lomnice a Václava Berky z Dubé a jeho první manželky Magdaleny Mezeříčské z Lomnice. Erby zachycují předky až po Žofku ze Sovince (†1509), manželku Buriana Leděčského z Říčan (†asi 1541), tzn. dvě generace zpět. Kromě Leděčských z Říčan a Mezeříčských z Lomnice jsou zde i erby dalších příbuzných. Erby zde v děkanském kostele v poddanském městě měly funkci paměťových médií a deklarovaly nepřetržitou příbuzenskou posloupnost ledečských pánů od pánů z Říčan, jako prvních držitelů hradu a panství až po Trčky z Lípy.²⁹¹

Nyní se vrátíme na rychmburské panství, kde se kromě výše zmíněné párové heraldické prezentace na bráně panského dvora, nachází další dvě, a to konkrétně v lažanském kostele sv. Václava, o němž již byla řeč v souvislosti se zvonem z roku 1600. V prvním patře kostelní věže se nachází panská oratoř, na jejíž stěnách je vymalováno pět erbů. Dnes jsou tyto malby ve značně torzálním stavu, přesto je lze ještě identifikovat. Na stěně vpravo od vstupu do panské oratoře se nachází párová heraldická prezentace Václava Berky z Dubé a jeho druhé manželky Markéty rozené Trčkové z Lípy. Trčkovský erb je zde opět vyobrazen s přeházenými tinkturami, konkrétně stříbrná je umístěna nahoře, černá uprostřed a červená dole. Nad vchodem do oratoře se pak nachází párová heraldická prezentace Václavových rodičů Zdeňka Berky a Kateřiny z Biskupic. Na poslední stěně je pak opět erb Berků, avšak osamocený. Vedlejší vavřínová kartuše je prázdná. Buď zde byl (měl být) erb Václavovy babičky, nebo jeho snachy, manželky Lva Buriana Berky, Františky z Fürstenberka.²⁹² Erby jsou na renesančních štítech. Příkrývadla trčkovského erbu jsou vymalována černo-červeně, pravý bůvolí roh je zlatý, levý červený. Každý roh nese šest praporek. Praporky jsou střídavě červené a černé. Zlatý nádech má i helma a damaskování na černé barvě štítu. Žádné nápisy se na stěnách oratoře

²⁹¹ Srov. J. SOUKUP – J. VALCHÁŘ, *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese ledečském*, s. 131, srov. též A. SEDLÁČEK, *Hrady XII*, s. 98–99.

²⁹² Rozrod katolické větve Berků srov. A. SEDLÁČEK, *Hrady I*, s. 86.

nenachází.²⁹³ Párová heraldická prezentace Berků a Trčků se v lažanském kostele nachází ještě na jednom místě. Jedná se o mramorový náhrobník v sakristii z roku 1601, připomínající sedm synů a dcer Václava Berky a Markéty Trčkové zemřelých v dětském věku zhotovený z nákladů Markéty rok po Václavově smrti. V jeho horní části je vytesán alianční erb ve vavřínové kartuši.²⁹⁴

Někdy po roce 1600 dali manželé Jan Rudolf Trčka z Lípy a Marie Magdaléna Trčková z Lobkovic renesančně přestavět kostelík sv. Máří Magdalény v Ledcích severovýchodně od Třebechovic pod Orebem. O tom, že heraldická prezentace může mít opravdu jakékoliv umělecké a technologické provedení, nás přesvědčuje způsob, jakým jsou zde erby fundátorů prezentovány, totiž jako součást okenní výplně, jako tzv. okenní terč. Kromě erbů je jeho součástí též datace stavby kostela a iniciály fundátorů: „I. R. T.“ a „M. T. Z. L.“. Terč je částečně poškozený, takže datace není úplná. Přečíst lze pouze „16...“ Lobkovický erb je zachován jen z poloviny, trčkovský je zachován celý.²⁹⁵

Podobné okenní terče se dnes nacházejí též v expozici Českého muzea stříbra v Kutné Hoře. Není známo, odkud pochází, jsou však velmi dobře zachovalé. Na jednom z nich se nachází štít, podle J. Roháčka se třemi červenými lipovými listy na stříbrném poli,²⁹⁶ a na druhém trčkovský erb a v opisu text „YAROSLAW + TRCZKA + ZLIPPY + NA + LEDCZY + A + WOPOCZNIE + 1 + 5 + 8 + 6 +“. Oba erby dosahují vysoké umělecké úrovně. Umístěny jsou na renesančních štítech. Trčkovský erb má tinktury umístěny ve správném pořadí a je zdoben damaskováním. Průměr terčů je 170 mm. Do sbírek kutnohorského muzea se terče dostaly darem před rokem 1890 a České muzeum stříbra o nich nemá více informací. Je velmi pravděpodobné, že pocházejí z Ledče nad Sázavou, z tamního děkanského kostela,

²⁹³ Srov. příloha č. 48.

²⁹⁴ Srov. tamtéž.

²⁹⁵ Srov. A. CECHNER, *Soupis památek. Královéhradecko*, s. 141. Srov. též příloha č. 49.

²⁹⁶ Srov. Jiří ROHÁČEK, *Nápisy města Kutné Hory. Kutná Hora, Kaňk, Malín a Sedlec včetně bývalého cisterciáckého kláštera*, Praha 1996, č. 086S, s. 120.

a Jaroslav je nechal vyhotovit jako prezentaci své osoby a originálním způsobem tak doplnil heraldickou výzdobu kostela. Je možné, že erb, na němž jsou podle J. Roháčka červené lipové listy, ve skutečnosti zobrazuje tři lekna Ledečských z Říčan, kteří ale měli tinktury obráceně – stříbrná lekna na červeném poli.²⁹⁷

4.2 Sfragistický materiál

Sfragistický materiál Trčků z Lípy bude níže představen jen velmi krátce, neboť jeho podrobná analýza není předmětem této práce. Na pečeti zde bude nahlíženo pouze jako na reprezentační médium daných osobností. Namátkou bude vybráno několik kusů z doby před povýšením do panského stavu a z doby po povýšení. Fotografie jednotlivých vybraných pečeti členů rodu jsou součástí práce v podobě přílohy.

Všechny pečeti, se kterými se u Trčků z Lípy setkáváme, jsou znakové, což je ve šlechtickém prostředí obecný trend.²⁹⁸ Vždy je zobrazen celý erb včetně helmy, klenotu a příkrývad. Všechny pečeti vypadají velmi podobně a liší se jen v drobnostech. Před povýšením do panského stavu Trčkové pečeti výhradně do černého vosku, po povýšení pak do vosku červeného. Všechny pečeti jsou standardního kruhového tvaru. Drtivá většina z nich je přivěšena na pergamenovém proužku, v některých případech se lze setkat i s přitištěnými pečetěmi pod papírovou krytkou. Starší pečeti zpravidla nemají opis, ale jméno daného sigilátora je vepsáno v nápisových stuhách jako součást pečetního obrazu. U mladších pečeti se pak nachází jméno sigilátora vždy v opisu.

Z roku 1442 pochází první pečeť, kterou si blíže představíme. Mikuláš I. Trčka z Lípy jí přivěsil k listině, ve které potvrdil starší privilegia městu Německý Brod. Pečeť dosahuje vysoké umělecké kvality. Jejím ústředním motivem je erb a opis pečeti je zdoben rostlinnými ornamenty.²⁹⁹ Velmi podobné, avšak bez rostlinných motivů,

²⁹⁷ Srov. příloha č. 49.

²⁹⁸ Pouze v raném období české šlechty se lze setkat i s pečetěmi portrétními. Srov. Ivan HLAVÁČEK – Jaroslav KAŠPAR – Rostislav NOVÝ, *Vademecum pomocných věd historických*, Praha 2002, s. 336–338.

²⁹⁹ Srov. příloha č. 50.

jsou pak pečeti Mikulášových vnuků Mikuláše III. a Melchisedecha přivěšené k listině o prodeji dvoru Šmolovy rychtáři města Německý Brod Václavu Joštovi z Ostrovce v roce 1484, a rovněž pečeť Jana II. z roku 1524 a Ferdinanda z roku 1562.³⁰⁰

Pečeti z doby po povýšení rodu do panského stavu, tedy z průběhu druhé poloviny 16. století a ze 17. století jsou charakteristické nejen červenou barvou pečetního vosku namísto dosavadní černé, ale některé se vyznačují též renesančním zdobením v podobě vavřínového listoví po svém obvodu, například u pečeti Maxmiliána Trčky z roku 1594, či u bratrů Viléma III. a Kryštofa Jaroslava Trčků z roku 1596 a Jana Rudolfa z roku 1633.³⁰¹ Motiv vavřínových listů byl velmi častý i v případě výše představených heraldických prezentací, s nimiž sfragistický materiál úzce souvisí. Vavřín byl již ve starověku vnímán jako symbol slávy a stejná symbolika mu byla přisuzována i v době renesance.

Z výše uvedeného rozboru sfragistického materiálu vyplývá, že trčkovské pečeti nejsou po umělecké stránce ničím výjimečné a jejich reprezentační funkce je dána již jen jejich existencí, čímž mají (stejně jako pečeti obecně) blízko k heraldickým prezentacím.

4.3 Křestní jména jako výrazový prostředek rodové reprezentace a rodové paměti

Vedle erbu a hmotných statků dědil šlechtic po svých rodičích a předcích pochopitelně také rodové příjmy a predikát. Mnohdy ale také křestní jméno, které rovněž vyjadřovalo sepjetí s předky a bylo prostředkem k uchování paměti na ně, neboť jeho jmenovci v dalších generacích jeho jméno neustále připomínali. Zpravidla se takto dědilo křestní jméno, které nosil první významný představitel rodu. Jednalo se o projev úcty k danému nositeli jména, se kterým jmenovce pojí pokrevní příbuzenství. O to větší pak byla tato úcta, pokud se jednalo i o člověka politicky či hospodářsky činného, nebo válečného hrdinu. Pro příklady nemusíme

³⁰⁰ Srov. příloha č. 51.

³⁰¹ Srov. příloha č. 52.

opouštět prostor východních Čech. Celkem v pěti generacích za sebou se v genealogii rodu Kostků z Postupic setkáváme se jménem prapředka rodu Zdeňka žijícího na konci 14. století. Váha jména se pak zvýšila s osobností Zdeňka III. Kostky, který sehrál významnou roli v politice Jiřího z Poděbrad, stal se nejvyšším mincmistrem a v roce 1467 nejvyšším purkrabím.³⁰² Poslední nositel tohoto jména pak zemřel v roce 1529.³⁰³ Jako další příklad může posloužit rod Rychnovských z Rychnova (nad Kněžnou), kde ve třech generacích za sebou evidujeme jména Jetřich a Heřman. V případě Heřmana pak toto jméno nalézáme v obou větvích rodu současně.³⁰⁴ Příkladů by se pochopitelně našlo mnohonásobně více, podobně se též v rodu Pernštejnů předávalo jméno Jan a v rodu Slavatů jméno Diviš.

Stejným případem jsou i Trčkové z Lípy. V jejich genealogii je takovým frekventovaným jménem Mikuláš na počest prvního známého člena rodu. S tímto jménem se pak setkáváme v každé další generaci až do roku 1591, kdy umírá syn Buriana III. Trčky Burian Mikuláš. Nositelů jména Mikuláš bylo sedm. Druhou pozici v četnosti zaujímá s počtem šesti nositelů jméno Jan, s nímž se poprvé setkáváme v první generaci vlašimské větve (†1521) a naposledy u předčasně zemřelého stejnojmenného syna Jana Rudolfa (†1595). Pět členů rodu pak bylo nositeli jména Burian – milou náhodou jméno trčkovských zemských úředníků – nejvyššího písaře (†1468) a dvou podkomoří (†1522, †1591). Aby se dva současně žijící Trčkové, zpravidla každý z jiné větve, téhož jména v listinném materiálu dali snadno identifikovat, zpravidla se odlišovali přívlaskem „starší“ a „mladší,“ je to případ jednak Mikuláše II. (†1509) a Mikuláše III. (†1516) a dále pak Jana II. (†1540) a Jana III. (†1550). Dalším odlišovacím prostředkem bylo

³⁰² K jeho biografii srov. Martin ŠANDERA, *Zdeněk Kostka z Postupic – „alter ego“ husitského krále. Životní osudy předního kališnického šlechtice poděbradské éry*, in: Acta Universitatis Reginaehradencis. Facultas Studiorum Humanorum. Historica I. Od Jana Žižky k Poděbradům, ed. Vladimír Wolf, Hradec Králové 2006, s. 99–120.

³⁰³ Srov. Oldřich PAKOSTA, *Visutá pečeť Kostků z Lípy*, Litomyšl 2004, s. 60.

³⁰⁴ Rod pak vymřel po meči v roce 1497 právě posledním Heřmanem. Srov. A. SEDLÁČEK, *Hrady II*, s. 184.

sídelní místo (*Mikuláš starší Trčka z Lípy a na Vlašimi*³⁰⁵ a *Mikuláš mladší Trčka z Lípy a na Lipnici*³⁰⁶).

Tato tři křestní jména se tedy mezi členy rodu objevují po celou dobu jeho existence, pokud jde o další jména, jsou nárazovými jevy a zřejmě podléhala momentální módě. A protože místem, které udávalo módu, byl panovnický dvůr, čtyři křestní jména jako by byla trčkovským dětem dána právě na počest královské rodiny. Prvním z nich byl pravděpodobně předčasně zesnulý Jiří (†1480), syn nejvyššího písaře a přítele Jiřího z Poděbrad Buriana I. Po nástupu Habsburků se lze setkat se třemi jmenovci příslušníků habsburské dynastie. Jeden ze synů Jana II. dostal zřejmě na počest nově zvoleného českého krále jméno Ferdinand (†1577). Královský podkomoří a císařský rada Burian III. pojmenoval podle Habsburků dokonce dva své syny – Maxmiliána (†1597) a Jana Rudolfa (†1634). Nakolik skutečně byla volba jmen ovlivněna královskou rodinou zůstává otázkou.³⁰⁷ Pokud jde o křestní jména trčkovských dívek, žádné svým početním zastoupením nijak zvlášť nepřevažuje ostatní a ani žádné zřejmé inspirace panovnickou rodinou neevidujeme.³⁰⁸

Křestní jména mohou být i výrazovým prostředkem vyjadřujícím zbožnost, nebo moc a sílu. Proto se lze někdy setkat se jmény velmi neobvyklými odkazujícími na Bibli, či na starověké heroické postavy. Jméno zde v takovém případě působilo jako symbol a snad se očekávalo, že jeho nositel bude alespoň zčásti dosahovat kvalit svého velikého jmenovce. Vyjádřením zbožnosti Buriana I. bylo zřejmě pojmenování svého syna podle starozákonního kněze Melchisedecha. Ten je v knize

³⁰⁵ Srov. AČ V, č. 24, s. 409.

³⁰⁶ Srov. SOKA Jihlava, f. Archiv města Jihlavy do r. 1848. Listiny, inv. č. 222.

³⁰⁷ S podobně inspirovaným křestním jménem se pravděpodobně můžeme setkat i v rodě Pernštejnů. P. Vorel předpokládá na základě literárního textu *Naučení Ludvíka z Pernštejna* pocházejícího pravděpodobně z pera Viléma z Pernštejna Vilémova vnuka Ludvíka, který dostal jméno na počest právě narozeného jagellonského následníka trůnu v roce 1506. Zemřel však již záhy v dětském věku. Srov. Petr VOREL, *Dítě na aristokratickém dvoře na počátku raného novověku podle představ Viléma z Pernštejna. ("Naučení rodičům" a jeho obsahová interpretace)*, in: *Dítě a dětství napříč staletími*. 2. Pardubické bienále. 4.–5. dubna 2002, Pardubice 2003, s. 13–48. Jeden ze synů Vratislava z Pernštejna byl pak nositelem jména Maxmilián. Srov. A. SEDLÁČEK, *Hrady I*, s. 38.

³⁰⁸ Srov. NA Praha, Sbirka genealogická Dobřenského, inv. č. 1133.

Genesis nazýván knězem Boha nejvyššího³⁰⁹ a v knize Židům pak jako král Sálemu a král spravedlnosti a pokoje.³¹⁰ Tamtéž je též Ježíš Kristus označován „... jako velekněz navěky podle řádu Melchisedechova.“³¹¹ Pojmenování syna inspirované touto méně známou biblickou postavou svědčí o Burianově znalosti Bible a náboženskému založení.

Po jiné mýtické postavě, konkrétně z řecké mytologie, pak byl pojmenován Herkules Trčka z Lípy, o němž je k dispozici jen několik málo zpráv z let 1515–1529. Nefiguruje v žádném dělení trčkovského majetku, nepsal se po žádném trčkovském sídle a nikdo z badatelů jej dosud nezařadil do genealogie rodu. Hrabě Dobřenský jej ve svém rozrodu Trčků z Lípy zapsal mimo rozrod a uvedl u něho rok úmrtí 1532.³¹² Kam přesně ho zařadit, si nebyl jistý. Ze zlomkovitých zmínek o něm to totiž není zcela zřejmé, jisté však je, že se jednalo o zločince a odpovědníka, který neváhal vystoupit ani proti své vlastní rodině. K roku 1515 v dopise zaslaném Zdeňkem Lvem z Rožmitálu Adamovi z Hradce je uvedeno, že „... jest pan Erkuleš Trčka panu Mikulášovi Trčkovi a bratřiem svým odpověděl, než jižť jsou jeho rotu porazili a některé, kteří podle něho odpověděli, zjímali.“³¹³ Otázkou zůstává, který z Mikulášů je zde míněn, zda Mikuláš mladší (III.) Trčka, anebo Mikuláš IV. Trčka, syn Mikuláše staršího Trčky a na Vlašimi, zemřelého v roce 1509. Protože další zprávy již necharakterizují příbuzenské vztahy s některým z Trčků, lze Herkula zařadit jak do lipnické, tak do vlašimské větve rodu. Buď byl synem Buriana I., nebo Mikuláše (II.) staršího. Otázkou je rovněž to, o co přesně v roztržce mezi bratry šlo a jaký měl vůbec Herkules motiv pro své jednání zločince a odpovědníka. Zajímavou zprávu máme z roku 1527, kdy nejvyšší hofmistr Království českého Vojtěch z Pernštejna vyzýval obyvatelstvo Bechyňského kraje, aby zasáhlo proti odpovědníkovi „*Erkulešovi*“ Trčkovi a jeho pomocníkům dříve, než uteče ze země poté, co mu na svatého

³⁰⁹ Srov. Genesis, 14, 18.

³¹⁰ Srov. Židům, 7, 1–2.

³¹¹ Srov. tamtéž, 7, 6

³¹² Srov. NA Praha, Sbirka genealogická Dobřenského, inv. č. 1133. Informaci nelze ověřit.

³¹³ Srov. AČ VII, č. 122, s. 115.

Bartoloměje (24. srpna) vyprší glejt. Zachovat se proti němu mají tak, jak to odpovědníkovi proti králi přísluší.³¹⁴ Poslední zprávu o Herkulovi máme z roku 1529, kdy rytíř Vilém Prusinovský nařkl moravského zemského hejtmana Jana IV. z Pernštejna, že Herkules činil své násilnosti, kdy v Brně kradl a sekal ruce, pro něho, proti čemuž se Jan rázně ohradil.³¹⁵ Jak násilník Herkules skončil, není známo, jisté však je, že zůstává velmi zajímavou osobností, která si do budoucna zaslouží bližší výzkum. Jeho, v českém šlechtickém prostředí, neobvyklé jméno je nám důkazem, že Trčkové z Lípy byli znalí (snad alespoň zprostředkovaně) antické literatury a jeho nositel, snad svým zvláštním jménem posilněný a více sebevědomý, se stal zločincem, který „neznal bratra.“

4.4 Obraz

Stejně jako erb hrál i obraz šlechtice úlohu zástupného symbolu. Hovoříme zde o dvou typech provedení – vyobrazení a portrét. Rozdíl mezi těmito typy je ten, že vyobrazení je typizované a nejedná se o vždy o věrné zachycení dané osoby. Naopak portrét je fyziognomicky věrným grafickým ztvárněním osoby. Roli zde tak hraje autentičnost daného obrazu. Počátky vyobrazení v prostředí české šlechty spadají zhruba do poloviny 13. století, přičemž vyobrazení konkrétních šlechticů do poloviny 14. století (Petr z Rožmberka na střední desce Vyšebrodského oltáře ze sklonku 40. let 14. století). Vyobrazení může mít podobu špičkových deskových obrazů, nástěnných maleb, iluminací či perokreseb. Šlechtici zde jsou zobrazeni typizovaným zobrazením donátora identifikovaného jen nápisem či erbem a odlišnosti spočívají pouze v kvalitě provedení. Příkladem jsou třeba votivní obrazy a též náhrobky, náhrobníky a epitafy. Počátky českých šlechtických portrétů pak spadají do samého sklonku středověku, tedy kolem roku 1500,

³¹⁴ Srov. AČ XX, č. 468, s. 527.

³¹⁵ Srov. tamtéž, č. 231, s. 339.

přičemž nejstarší český šlechtický portrét patří Albrechtovi z Kolovrat a pochází z roku 1506.³¹⁶

Nejstarší obrazovou prezentací, která se váže k rodu Trčků z Lípy, je titulní list Německobrodského graduálu, o němž již byla řeč výše. Je zde vyobrazena klečící rodina královského podkomořího Buriana II. Trčky z Lípy modlící se ke Kristu. Vyobrazení pochází z dílny Pavla Mělnického a vymalováno bylo někdy po roce 1511. Jedná se o typizované vyobrazení, které sice nezobrazuje autentickou podobu Buriana II., jeho manželky Kateřiny z Lichtenburka a jejich potomků, přesto je jako součást mimořádně umělecky cenného graduálu vysoce reprezentativním zástupným symbolem.³¹⁷

Z roku 1516 pochází údajný portrét manželů Buriana II. Trčky z Lípy a jeho manželky Kateřiny. Portrét pochází ze zámku Žleby, odkud byl v roce 1974 spolu s dalšími uměleckými předměty ukraden. O jeho osudech mezi léty 1974–2000 nejsou žádné zprávy, avšak roku 2000 byl obraz evidován v Galerie de Jonckheere v Paříži a v roce 2009 byl vydražen v aukčním době Christie's tamtéž. Poté opět zprávy o portrétu mizí. Jedná se o olejomalbu na dřevě o rozměrech 29 x 41 cm přisuzovanou německému malíři Hansovi Brosamerovi (cca 1490–1554), žáku Albrechta Dürera.³¹⁸ Poprvé jej reprodukovala A. Birnbaumová v *Soupisu památek historických a uměleckých pro Čáslavsko* v roce 1929, avšak pouze v černobílé podobě.³¹⁹ Starší historické výklady považovaly portrét za dílo samotného A. Dürera.³²⁰ Nejnověji portrét reprodukoval Milan Jančo v roce 2017 s odkazem na anglickou verzi internetové encyklopedie Wikipedia a článek věnovaný H. Brosamerovi.³²¹ Na zámek Žleby by se portrét mohl dostat pravděpodobně po zakoupení žlebského

³¹⁶ Srov. R. ŠIMŮNEK, *Reprezentace*, s. 198–205.

³¹⁷ Srov. příloha č. 38.

³¹⁸ Srov. Milan JANČO, *Virtuální návrat manželů Trčkových na zámek Žleby*, Zprávy památkové péče 77, 1–2, Praha 2017, s. 151–153.

³¹⁹ Srov. A. BIRNBAUMOVÁ, *Soupis památek. Čáslavsko*, s. 444–445.

³²⁰ Srov. Rudolf BAČKOVSKÝ, *Bývalá česká šlechta předbělohorská i pobělohorská na svých sídlech v Čechách a na Moravě a ve svých znacích*. Praha 1948.

³²¹ Srov. Wikimedia Commons, File:Hans Brosamer Portrait of a Couple 1516.jpg [online]. [cit. 21. 3. 2019]. Dostupné z: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Hans_Brosamer_Portrait_of_a_Couple_1516.jpg. Srov. též příloha č. 53.

panství Janem Rudolfem Trčkou z Lípy v roce 1629. Jediný údaj, který nám tento portrét poskytuje, je však letopočet 1516 a není zde žádný důvod pro konstatování, že se skutečně jedná o portrét Buriana II. Trčky z Lípy a jeho manželky Kateřiny z Lichtenburka.³²² Pokud by tomu tak skutečně bylo, jednalo by se o jeden z prvních českých šlechtických portrétů. Bylo by však zvláštní, že královský podkomoří by si nenechal na svůj portrét napsat své jméno, úřad, který zastává, případně vymalovat svůj erb. Otázka, zda se skutečně na portrétu nachází Burian II. a jeho manželka, zůstane pravděpodobně nezodpovězena.

Stejně jako vyobrazení Buriana Trčky z Lípy na titulním listu Německobrodského graduálu, jsou typizována i další vyobrazení členů rodu. O velké míře autentičnosti nelze mluvit v případě tří dochovaných figurálních náhrobníků v Opočně a ve Skutči, stejně tak jako medailí podkomořího Buriana III. a Adama Erdmana Trčků z Lípy. Podobné stříbrné pamětní medaile bývaly raženy jednorázově a bez zvláštního privilegia u příležitosti významných (například rodinných) událostí. Podobnou medaili si nechali vyhotovit například v roce 1587 Vilém z Rožmberka a v roce 1631 Adamův švagr Albrecht z Valdštejna.³²³ Tyto medaile už jen svým technickým provedením neumožňovaly zcela věrně zachytit všechny fyziognomické rysy a vyžadovaly zjednodušení. Medaile Buriana III. Trčky z Lípy je datována do roku 1588. Na jejím aversu je uveden latinsky následující opis: „*BVRIANVS . TRCZKA . DELIPPA . INSVIETLA . ADSAZAVAM.*“ Uprostřed je vyobrazeno poprsí urozeného pána v renesančním oděvu s okružím. Obličej je zobrazen s plnovousem. Na reversu medaile se nachází erb. V opisu reversu se pak nachází nápis „*SVBCAMERARIUS ◊ REGNI ◊ BOHEMIAE ◊ 1588.*“³²⁴ Průměr mince je 43 mm.³²⁵ K jaké příležitosti byla mince zhotovena lze jen spekulovat. Bez datace je pak medaile Adama Erdmana Trčky z Lípy, podle A. Sedláčka však pochází z roku 1628. Tento letopočet by mohl

³²² Na základě písemného sdělení Markéty Surovcové z 19. 9. 2018 je skeptické je k tomuto tvrzení i vedení Státního zámku Žleby.

³²³ Srov. P. MAŤA, *Svět české aristokracie*, s. 231.

³²⁴ Podkomoří Království českého 1588.

³²⁵ Srov. Národní muzeum v Praze, inv. č. H5-36.349, srov. též příloha č. 54.

odpovídat, neboť téhož roku získal Adam Erdman říšský hraběcí titul. Medaile je překreslena v 5. díle Sedláčkových *Hradů*.³²⁶ Na rozdíl od Burianovy medaile, jsou opisy té Adamovy psány česky. Na aversu je nápis „ADAM . ERDMAN . TRCZKA Z LIPPY A . NA . OPOCZ:[NIE].“ Uprostřed je vyobrazeno poprsí hraběte Adama Erdmana. S níže popsaným portrétem má poprsí na medaili shodnou úpravu vousů a také vlasů. Je možné, že mince byla zhotovena právě podle tohoto portrétu. Na reversu medaile v obrazu se nachází dva Atlanti nesoucí sféru a v opisu stojí citát „CO WZMOHAV RAMENA“. Jedná se snad o Adamovu osobní devizu, vyjadřující jeho válečnou kariéru a odhodlání bojovat „co vzmohav ramena“ a nést na svých ramenou břímě války?³²⁷ Vzhledem ke složité době a válečným útrapám je to velmi pravděpodobné. Stejně tak ale může být toto heslo jen jednorázovou záležitostí u příležitosti vyražení této medaile. Jiný případ jeho výskytu neexistuje.

Stejně diskutabilní jako portrét údajných manželů Trčkových z roku 1516 je pak totožnost dvou portrétů, přisuzovaných Marii Magdaléně Trčkové. Jeden z nich je reprodukován například ve starším vydání monografie J. Janáčka *Valdštejn a jeho doba* (1978). Tento portrét se nachází v lobkovické obrazárně na zámku Nelahozeves a pochází údajně z doby před rokem 1620.³²⁸ Pravou totožnost dámy na obraze však v roce 1997 určili Jaroslava Hausenblasová a Michal Šroněk v monografii *Urbs Aurea – Praha císaře Rudolfa II.* jako Alžbětu z Fürstenberka, dceru Vratislava z Pernštejna.³²⁹ Druhý údajný portrét hraběnky Marie Magdaleny se nachází na zámku Opočno. Identifikace dámy vychází z inventáře Colloredo-Mannsfedské obrazárny, kde je portrét uveden pod číslem 282 a s označením „*Portrét hraběnky, dle udání Trčkové z Lípy.*“ Podle nejnovějších výzkumů se však o Marii

³²⁶ Srov. A. SEDLÁČEK, *Hrady V*, s. 26, srov. též příloha č. 54.

³²⁷ Srov. tamtéž.

³²⁸ Srov. Josef JANÁČEK, *Valdštejn a jeho doba*, Praha 1978, obr. 117, srov. též Ladislav MACEK – Pavel ROUS, *Havlíčkův Brod v pověstech a historii*, Havlíčkův Brod 1993, s. 48. Srov. též příloha č. 55.

³²⁹ Srov. Jaroslava HAUSENBLASOVÁ – Michal ŠRONĚK, *Urbs Aurea – Praha císaře Rudolfa II.*, Praha 1997, s. 142.

Magdalénu nejedná, neboť dáma má spíše barokní šat a navíc černý, pravděpodobně vdovský, přičemž Marie Magdaléna zemřela v roce 1633, tedy rok před smrtí jejího manžela Jana Rudolfa. Portrét by mnohem pravděpodobněji mohl patřit Maxmiliáně z Harrachu, vdově po Adamu Erdmanovi, avšak jistě to říct nelze.³³⁰

Jediným trčkovským portrétem tak zůstává rozměrná olejomalba z doby okolo roku 1630 ze zámku Opočno patřící Adamovi Erdmanovi Trčkovi od neznámého autora. Adam je zde vportrétován v honosném vojenském oděvu, levou ruku má v bok, v pravé ruce drží meč a u nohou mu spočívá helma. Pozadí tvoří krajina v níž se odehrávají válečné operace. Pokud jde o umístění, již od začátku byl možná portrét určen pro tehdejší hlavní a nejreprezentativnější rodové sídlo, pro zámek Opočno.³³¹

Více portrétů a vyobrazení členů rodu Trčků se nedochovalo. To však neznamená, že jich více neexistovalo. Trčkové byli natolik mocným a bohatým šlechtickým rodem, že by bylo s podivem, kdyby si jich nenechali vymalovat více, neboť vyobrazení, respektive portrét byl považován za jeden z nejprestižnějších reprezentačních prostředků v prostředí urozených. Stejně tak jako heraldická výzdoba, erbovní pověsti a náhrobky, přispívaly portréty jako součást rodových portrétních galerií k předávání rodové paměti. Kromě toho, již jen tím, že se nechal šlechtic portrétovat, demonstroval svůj sociální status.³³² Portrétní galerie Trčků musíme proto na těch nejreprezentativnějších sídlech předpokládat, například v Opočně, případně ve Světlé nad Sázavou.

³³⁰ Dle písemného sdělení správy Státního zámku Opočno. Srov. též příloha č. 55.

³³¹ Srov. příloha č. 56.

³³² Srov. R. ŠIMŮNEK, *Reprezentace*, s. 205.

Závěr

Za projev šlechtické reprezentace lze v důsledku považovat vlastně cokoliv, jakýkoliv projev jednání a chování dané osoby, který odráží její ambice být vidět, ukázat svůj sociální status, demonstrovat svoje bohatství a starost o rodovou paměť a o spásu své duše, cokoliv, co přispívá k vidění jednotlivce, jeho rodiny, či celého rodu v dobrém světle. Potřeba reprezentace je neoddělitelnou součástí šlechtické mentality. Šlechtic si třeba ani nemusel být vědom toho, že dané jednání přispívá k jeho reprezentaci, respektive reprezentace nebyla primárním cílem tohoto jednání.

V této práci byly s využitím přístupu R. Šimůnka postihnuty všechny výrazové prostředky a typy prostředí, které ve svém díle Šimůnek zobecňuje pro šlechtické prostředí a ty, s nimiž se zároveň lze setkat v případě Trčků z Lípy, kteří nijak nezaostávali za jinými šlechtickými rody. Postihnuty byly i záležitosti, kterými se Šimůnek ve svém díle nezabývá, ačkoliv se týkají i ostatních šlechtických rodů, například křestní jména jako výrazový prostředek šlechtické reprezentace. Právě jejich problematika je příkladem jednání, u něhož si šlechtic nemusel vždy uvědomovat, že přispívá k jeho reprezentaci. Z výrazových prostředků byly krátce přestaveny po umělecké stránce i pečeti, kterými se Šimůnek zabývá jen okrajově. Stejně tak v rámci projevů zbožnosti byly představeny též zvony a nastíněna byla možnost, že zvony mohly být vnímány jako prostředek reprezentativního působení na další – sluchový – smysl. Péči o zvony (nejen) na svých panstvích Trčkové opravdu nezanedbávali a výjimečné místo mezi nimi zaujímá zvon Maria v jižní věži hlavního utrakvistického kostela v Čechách – pražského Týnského chrámu, na jehož pořízení měl v roce 1553 svůj podíl Vilém II. Trčka z Lípy, pro něhož donace tohoto zvonu jistě znamenala vysoce prestižní záležitost.

V práci byly podrobněji postihnuty některé donace církevních a charitativních institucí, u nichž byly sledovány možné reprezentační záměry donátorů a svůj přínos zde má pojednání o možném významu

osobní devizy Buriana III. Trčky z Lípy „*Non est requies in hoc munndo,*“ („Není pokoje na tomto světě“) s výsledkem, že zřejmě vyjadřovalo Burianovu víru ve věčný život očekávajíc klid po odchodu z tohoto rušného světa. Zdá se, že osobní devizu měl i Adam Erdman Trčka z Lípy. Nápis „*Co vmohav ramena,*“ se objevuje v opisu pamětní medaile, vyhotovené pravděpodobně u příležitosti jeho povýšení do stavu říšských hrabat v roce 1628.

Trčkové byli specifictí tím, že dlouho zůstali příslušníky nižší šlechty, neboť je postihlo tak zvané uzavírání stavů na počátku 16. století, avšak ihned, jak rod dosáhl podle tehdejších měřítek starobylosti, byl v průběhu 2. poloviny 16. století přijat do panského stavu a později též do stavu hraběcího. Svého dlouhého setrvání mezi nižší šlechtou a své vedoucí pozice v jejich řadách však dokázali výborně využít a z hlediska své reprezentace se vyrovnali panským rodům. Již od počátku svého vzestupu si budovali výstavná sídla, která mohutně opevňovali, příkladem mohou být především hrady Lipnice nad Sázavou, dále Vlašim, Oheb, Lichnice, Orlík u Humpolce nebo Veliš. Tato starší sídla však většinou podlehla zubu času, nebo byla přebudována v pozdější dobách. Mezi církevními památkami ze staršího období vyniká kostel sv. Jiljí ve Vlašimi a významnou movitou památkou je pak Německobrodský graduál z roku 1506.

Po návratu dvou příslušníků rodu z cesty české šlechty do Itálie v letech 1551–1552 lze i v případě Trčků pozorovat obecný trend, kdy i v jejich životním stylu nadobro nastoupila renesance. Tuto cestu do Itálie je třeba vnímat jako zásadní mezník, neboť teprve po něm vznikly nejvýznamnější renesanční architektonické památky jako například zámek s monumentálním arkádovým nádvořím, pohřební kostel a letohrádek v Opočně, Valdická brána v Jičíně, či palác v Praze na Malé Straně, který je zčásti dochovaný ve hmotě dnešního Valdštejnského paláce. Pražské sídlo bylo v prostředí nejvýznamnějších šlechtických rodů nezbytností. Reprezentativnost trčkovského paláce lze však jen odhadovat z dochovaných konstrukcí z pravděpodobného, avšak nepříliš

sdílného vyobrazení paláce na Sadelerově prospektu Prahy z roku 1606. Naopak skvěle dochovaný opočenský letohrádek je jasnou nápodobou královského prostředí, konkrétně Místodržitelského letohrádku v Královské oboře v pražské Bubenči.

Hlavním přínosem práce je zmapování hmotných památek, které se po Trčících z Lípy dochovaly a to jak movitých, tak nemovitých. Práce je tak příspěvkem ke kulturním dějinám pozdního středověku a raného novověku a svůj význam má rovněž jako příspěvek k poznání dějin významného a bohatého rodu Trčků z Lípy a jeho kulturního působení.

Seznam pramenů a literatury

Prameny

Archivní prameny:

Inventář Johanky Trčkové z Lípy, 1589, ANM v Praze, Genealogická sbírka H, Trčkové z Lípy, neinventarizováno.

NA Praha, Sběrka genealogická Dobřenského, inv. č. 1133.

SOkA Havlíčkův Brod, f. Archiv města Havlíčkův Brod. Listiny 1269–1949, inv. č. L-II/143.

SOkA Havlíčkův Brod, f. Archiv města Havlíčkův Brod. Listiny 1269–1949, inv. č. L-II/147.

SOkA Havlíčkův Brod, f. Archiv města Chotěboř, inv. č. 2.

SOkA Havlíčkův Brod, f. Archiv města Světlá nad Sázavou, inv. č. 3.

SOkA Havlíčkův Brod, f. Archiv města Světlá nad Sázavou, inv. č. 5.

SOkA Jihlava, f. Archiv města Jihlavy do roku 1848. Listiny 1269–1900, inv. č. 222.

SOkA Jihlava, f. Archiv města Jihlavy do roku 1848. Listiny 1269–1900, inv. č. 335.

SOkA Jihlava, f. Archiv města Jihlavy do roku 1848. Listiny 1269–1900, inv. č. 499.

SOkA Jihlava, f. Archiv města Jihlavy do roku 1848. Listiny 1269–1900, inv. č. 611.

Závěť Johanky Trčkové z Lípy, 1596, ANM v Praze, Genealogická sbírka H, Trčkové z Lípy, neinventarizováno.

Edice historických pramenů:

Archiv český čili Staré písemné památky české i moravské I, ed. František Palacký, Praha 1840.

Archiv český čili Staré písemné památky české i moravské II, ed. František Palacký, Praha 1842.

Archiv český čili Staré písemné památky české i moravské VI, ed. František Palacký, Praha 1972.

Archiv český čili Staré písemné památky české i moravské VII, ed. Josef Kalousek, Praha 1887.

Archiv český čili Staré písemné památky české i moravské XX, ed. Josef Kalousek, Praha 1902.

Codex iuris municipalis IV/3. Privilegia nekrálovských měst českých z let 1501–1526, ed. Antonín Haas, Praha 1961.

Desky zemské Království českého. Řada I. Kvaterny trhové, sv. I. Kvatern trhový běžný černý od léta 1541–42, ed. Anna Vavroušková, Praha 1941.

Erby ctihodné šlechty slavného Království českého. Edice a analýza dvou erbovníků české šlechty z 80. let 17. století, ed. Martina Hrdinová, Praha 2013.

Kronika husitská Vavřince z Březové, Fontes rerum Bohemicarum V, edd. Josef Emler – Jan Gebauer – Jaroslav Goll, Praha 1893.

Reliquie Tabularum terrae Regni Bohemiae anno MDXLI igne consumparum I (Pozůstatky Desk zemských roku 1541 pohořelých I), ed. Josef Emler, Praha 1870.

Reliquie Tabularum terrae Regni Bohemiae anno MDXLI igne consuptarum II (Pozůstatky Desk zemských roku 1541 pohořelých II), ed. Josef Emler, Praha 1872.

Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu VII, edd. Antonín Gindeli – František Dvorský – Julius Pažout, Praha 1891.

Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu XI. Sněmy roku 1605, část I., ed. Kamil Krofta, Praha 1910.

Staré letopisy české z rukopisu křížovnického, edd. František Šimek – Miloslav Kaňák, Praha 1959.

Staří letopisové čeští od roku 1378 do 1527 čili pokračování v kronikách Přibíka Pulkavy a Beneše z Hořovic z rukopisů starých vydané. Dílo Františka Palackého, sv. II, ed. Jaroslav Charvát, Praha 1941.

Základy starého místopisu pražského (1437–1526) I. Staré Město pražské, ed. Josef Teige, Praha 1915.

Literatura

BANDMANN, Günter, *Early Medieval Architecture As Bearer of Meaning*, New York 2005.

BERAN, Zdeněk, *Majetkové proměny čáslavského kraje v pozdním středověku*, in: *Území východních Čech od středověku po raný novověk. Kapitoly k územně správním dějinám regionu*, ed. Ondřej Felcman, Praha 2011, s. 55–70.

BILLER, Thomas, *Deutsche Fürstenburgen (1250–1450). Eine Forschungslücke, ihre Gründe und Folgen*, in: *Burgenbau im späten Mittelalter II*, ed. Christine Müller, Berlin 2009, s. 9–28.

BIRNBAUMOVÁ, Alžběta, *Soupis památek historických a uměleckých v Čechách XLIV. Politický okres čáslavský*, Praha 1929.

BLECHOVÁ, Světlana, *Německobrodský graduál Pavla Mělnického z roku 1506*, Diplomová práce, Univerzita Karlova v Praze, Katolická teologická fakulta, Ústav dějin křesťanského umění, Praha 2013.

BURONĚ, Miloš – SLAVÍK, Jiří, *Letohrádek v Opočně*, in: *Sborník 9. Sborník příspěvků z 9. specializované konference stavebněhistorického průzkumu uspořádané 8.–11. června 2010 v Olomouci*, edd. Renata Kuprová – Kamil Podroužek, Praha 2012, s. 65–75.

BŮŽEK, Václav – KRÁL, Pavel, *Paměť urozenosti*, Praha 2007.

BŮŽEK, Václav, *Paměť v heraldické výzdobě předmětů hmotné kultury šlechtických sídel 16. a 17. století*, in: *Paměť urozenosti*, edd. Václav Bůžek – Pavel Král, Praha 2007, s. 35–57.

CECHNER, Antonín, *Soupis památek uměleckých a historických v Království českém XIX. Politický okres královéhradecký*, Praha 1904.

DOBIÁŠ, Josef, *Dějiny královského města Pelhřimova a jeho okolí II*, Pelhřimov 1836.

DREJČKOVÁ, Adéla, *Trčkové z Lípy v listinném materiálu (1442–1726). Pramenná edice*, Diplomová práce, Masarykova univerzita, Filozofická univerzita, Ústav pomocných věd historických a archivnictví, Brno 2015.

DURDÍK, Tomáš, *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, Praha 2009.

- DURDÍK, Tomáš – SUŠICKÝ, Viktor, *Zříceniny hradů, tvrzí a zámků. Východní Čechy*, Praha 2012.
- DVOŘÁKOVÁ, Lenka, *Trčkové z Lípy na přelomu 15. a 16. století*, in: *Acta Universitatis Carolinae – Philosophica et historica 1. Proměny feudální třídy v Čechách v pozdním feudalismu*, ed. Josef Petrůň, Praha 1976, s. 113–135.
- HAMSÍKOVÁ, Magdaléna, *Recepce díla Lucase Cranacha st. v malířství první poloviny 16. století v Čechách*, Disertační práce, Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav pro dějiny umění, Praha 2011.
- HAUSENBLASOVÁ, Jaroslava – ŠRONĚK, Michal, *Urbs Aurea – Praha císaře Rudolfa II.*, Praha 1997.
- HAVLÍČKOVÁ, Lenka, *Mikuláš Trčka z Lípy*, Diplomová práce, Univerzita Hradec Králové, Pedagogická fakulta, Ústav historických věd, Hradec Králové 2004.
- HEJNIC, Josef, *Nápisy na českých zvonech ve 14. až 16. století*, Časopis národního musea. Oddíl věd společenských 129, 1960, s. 1–33.
- HLAVÁČEK, Ivan – KAŠPAR, Jaroslav – NOVÝ, Rostislav, *Vademecum pomocných věd historických*, Praha 2002.
- HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan – DOBEŠ, Jan, *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*, Praha 2007.
- HORYNA, Mojmír, *Bývalý trčkovský palác na Malé Straně v Praze*, in: *Historická inspirace. Sborník k počtě Dobroslava Líbala*, Praha 2001, s. 113–125.
- FLESAR, Antonín, *Popis historicko-archeologicko-statistický okresu Opočenského*, Hradec Králové 1895.
- JAKUBEC, Ondřej, *Kde jest, ó smrti, osten tvůj? Renesanční epitafy v kultuře umírání a vzpomínání raného novověku*, Olomouc 2015.
- JANÁČEK, Josef, *Valdštejn a jeho doba*, Praha 1978.
- JANÁČEK, Josef, *Valdštejn a jeho doba*, Praha 2003.
- JANČO, Milan, *Virtuální návrat manželů Trčkových na zámek Žleby*, *Zprávy památkové péče* 77, 2017, č. 1–2, s. 151–153.

- KOUTEK, Tomáš, *Městské brány v Čechách. Historická zastavení*, Praha 2003.
- KRÁL, Pavel, *Paměť a smrt v myšlení české šlechty na počátku novověku*, in: *Paměť urozenosti*, edd. Václav Bůžek – Pavel Král, Praha 2007, s. 173–187.
- KUTHAN, Jiří, *Královské dílo za Jiřího z Poděbrad a dynastie Jagellonců I. Král a šlechta*, Praha 2010.
- LÁSKA, Jaroslav, *Vzestup a pád Trčků z Lípy*, *Heraldika a genealogie* 1, 20, 1987, s. 37–52.
- LEDVINKA, Václav – MRÁZ, Bohumír – VLNAS, Vít, *Pražské paláce. Encyklopedický ilustrovaný přehled*, Praha 2000.
- LE GOFF, Jacques, *Středověká imaginace*, Praha 1998.
- MADĚRA, Ferdinand, *Heraldické a nápisové památky Chomutovska*, Chomutov 2003.
- MACEK, Ladislav – ROUS, Pavel, *Havlíčkův Brod v pověstech a historii*, Havlíčkův Brod 1993.
- MACEK, Ladislav – ROUS, Pavel, *Havlíčkův Brod v pověstech a historii*, Havlíčkův Brod 2009.
- MAŤA, Petr, *Svět české aristokracie (1500–1700)*, Praha 2004.
- MAZAL, Jiří, *Z historie zvonů farnosti kostela Matky Boží před Týnem*, *Staletá Praha* 39, 2013, s. 35–57.
- MENCLOVÁ, Dobroslava, *České hrady I*, Praha 1972.
- MENCLOVÁ, Dobroslava, *České hrady II*, Praha 1972.
- MENCLOVÁ, Dobroslava, *Hrad Lipnice*, Praha 1949.
- PAKOSTA, Oldřich, *Visutá pečeť Kostků z Postupic*, Litomyšl 2004.
- PÁNEK, Jaroslav, *Výprava české šlechty do Itálie v letech 1551–1552*, Praha 1987.
- PAPROCKÝ z HLOHOL, Bartoloměj, *Diadochos id est svccessio. Ginák poslaupnost knížat a kralůw Českých, Biskupůw y Arcibiskupůw pražských, a všech třech Stawůw Slawného Králowství Českého, to jest Panského, Rytjřského a Městského, krátce sebraná a wydaná Skrze*

Bartoloměje Paprockého z Glogol a z Paprockéwůle, O stawu panském, Praha 1602.

PAVLÍK, Čeněk – VITANOVSKÝ, Michal, *Encyklopedie kachlů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Ikonografický atlas reliéfů na kachlích gotiky a renesance*, Praha 2004.

PELANT, Jan, *Erby české, moravské a slezské šlechty*, Praha 2013.

PODLAHA, Antonín, *Soupis památek historických a uměleckých XXXV. Politický okres benešovský*, Praha 1911.

POCHE, Emanuel a kol., *Umělecké památky Čech I. A–J*, Praha 1977.

POCHE, Emanuel a kol., *Umělecké památky Čech II. K–O*, Praha 1978.

ROHÁČEK, Jiří, *Nápisy města Kutné Hory. Kutná Hora, Kaňk, Malín a Sedlec včetně bývalého cisterciáckého kláštera*, Praha 1996.

RYBIČKA, Antonín, *O českém zvonařství. Studie kulturní*, Praha 1885.

SEDLÁČEK, August, *Hrady, zámky a tvrze Království českého I. Chrudimsko*, Praha 1882.

SEDLÁČEK, August, *Hrady, zámky a tvrze Království českého II. Hradecko*, Praha 1882.

SEDLÁČEK, August, *Hrady, zámky a tvrze Království českého V. Podkrkonoší*, Praha 1887.

SEDLÁČEK, August, *Hrady, zámky a tvrze Království českého VIII. Rakovnicko a Slánsko*, Praha 1891.

SEDLÁČEK, August, *Hrady, zámky a tvrze Království českého XII. Čáslavsko*, Praha 1900.

SEDLÁČEK, August, *Hrady, zámky a tvrze Království českého XIV. Litoměřicko a Žatecko*, Praha 1993.

SEDLÁČEK, August, *Hrady, zámky a tvrze Království českého XV. Kouřimsko, Vltavsko a J.-Z. Boleslavsko*, Praha 1927.

SEDLÁČEK, August, *Ottův slovník naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*, XXV. díl, heslo Trčka, Praha 1906, s. 677.

SLAVÍK, František August, *Dějiny města Vlašimě a jeho statku*, Vlašim 1889.

- SLAVÍK, Jiří, *Dva renesanční kostely z Opočenska*, in: Orlické hory a Podorlicko. Sborník vlastivědných prací 9, edd. Josef Halda, Věra Slavíková, Rychnov nad Kněžnou 1999, s. 73–85.
- SLAVÍK, Jiří, *K urbanismu Opočna do 18. století a stavebnímu vývoji hradu*, Orlické hory a Podorlicko. Sborník vlastivědných prací 11, edd. Josef Halda, Věra Slavíková, Rychnov nad Kněžnou 2001, s. 210–218.
- SLAVÍK, Jiří – ŠŮLA, Jaroslav, *Po místech posledního odpočinku některých členů šlechtického rodu Trčků z Lípy*, Panorama. Z přírody, historie a současnosti Orlických hor a podhůří 22, 2014, s. 35–38.
- SOUKUP, Josef – VALCHÁŘ, Jan, *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu ledečském. Edice nedokončeného rukopisu*, edd. Jan Sommer – Kristina Uhlíková, Praha 2010.
- SUCHNOVÁ, Jana, *Lipnický kachlový poklad – akcese, prezentace, tezaurace*, Bakalářská práce, Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav archeologie a muzeologie, Brno 2012.
- SVOBODA, Ladislav a kol., *Hrad Svojanov. 100 let od zakoupení městem Poličkou*, Polička 2010.
- ŠANDERA, Martin, *Zdeněk Kostka z Postupic – „alter ego“ husitského krále. Životní osudy předního kališnického šlechtice poděbradské éry*, in: Acta Universitatis Reginaehradencis. Facultas Studiorum Humanorum. Historica I. Od Jana Žižky k Poděbradům, ed. Vladimír Wolf, Hradec Králové 2006, s. 99–120.
- ŠIMŮNEK, Robert, *Poslední pořízení Mikuláše Trčky z Lípy († 1516). Český šlechtický kšaft pozdního středověku jako historický pramen*, in: Východočeská šlechta, její sídla a teritoria, ed. Zdeněk Beran, Hradec Králové 2013, s. 81–95.
- ŠIMŮNEK, Robert, *Reprezentace české středověké šlechty*, Praha 2013.
- ULIČNÝ, Petr, *Na dílo malování při domě jitčínském... Jičínský zámek za Trčků z Lípy a Smiřických ze Smiřic*, in: Z Českého ráje a Podkrkonoší 22, ed. Ivo Navrátil, Litoměřice a Turnov 2009, s. 175–190.
- VLČEK, Pavel, *Ilustrovaná encyklopedie českých zámků*, Praha 2001.

VLČEK, Pavel, a kol., *Umělecké památky Prahy. Staré Město, Josefov*, Praha 1996.

VOREL, Petr, *Dítě na aristokratickém dvoře na počátku raného novověku podle představ Viléma z Pernštejna. ("Naučení rodičům" a jeho obsahová interpretace)*, in: *Dítě a dětství napříč staletími*. 2. Pardubické bienále. 4.–5. dubna 2002, Pardubice 2003, s. 13–48.

VOREL, Petr, *Rezidenční vrchnostenská města v Čechách a na Moravě v 15. – 17. století*, Pardubice 2001.

WIRTH, Zdeněk, *Soupis památek historických a uměleckých XVI. Politický okres vysokomýtský*, Praha 1902.

Elektronické zdroje

Biblenet.cz. Český ekumenický překlad [online], [cit. 2019-04-04], Dostupné z: <http://www.biblenet.cz/>,

Evidenční list nemovité kulturní památky, pořadové číslo 1336, Kostelík sv. Bartoloměje, Podůlší, Brada, 1961, Národní památkový ústav. Památkový katalog, katalogové číslo 1000145940 [online], [cit. 2019-03-13], Dostupné z: https://iispp.npu.cz/mis_public/documentDetail.htm?id=889408.

Evidenční list nemovité kulturní památky, pořadové číslo 1336, Kostelík sv. Bartoloměje, Podůlší, Brada, 1988, Národní památkový ústav. Památkový katalog, katalogové číslo 1000145940 [online], [cit. 2019-03-13], Dostupné z: https://iispp.npu.cz/mis_public/documentDetail.htm?id=889408.

Hrady v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Staré obrazy [online], 2019, [cit. 2019-03-26], Dostupné z: <https://www.hrady-zriceniny.cz/s-venuto.htm>.

Toulky přepyšskou minulostí. Příloha přepyšského zpravodaje 2017/1, Přepychy 2017, s. 2, Přepychy. Pro občany. Zpravodaj [online], [cit. 2019-03-28], Dostupné z: http://prepychy.cz/wp-content/uploads/2017/03/toulky_2017_1.pdf.

Turistika.cz. Křivice [online], [cit. 2019-03-29], Dostupné z: <https://www.turistika.cz/mista/krivice/foto?id=107665>.

Vladimír Zdeněk – Jan Macháček. Obec. Historie a památky. Kostel sv. Prokopa. Oficiální stránky obce Přepychy [online], [cit. 28.1.2019]. Dostupné z: <http://prepychy.cz/kostel-sv-prokopa-2/>.

Wikimedia Commons, File:Hans Brosamer Portrait of a Couple 1516.jpg [online]. [cit. 21-03-2019]. Dostupné z: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Hans_Brosamer_Portrait_of_a_Couple_1516.jpg.

Wikimedia Commons, File:Church of Saint Lawrence (Křivice) 02.JPG [online], [cit. 2019-03-29], Dostupné z: [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Church_of_Saint_Lawrence_\(Křivice\)_02.JPG](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Church_of_Saint_Lawrence_(Křivice)_02.JPG).

Wikimedia Commons, File:Mistr IW, Oltář ze Želiny.jpg [online], [cit. 2019-03-29], Dostupné z: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Mistr_IW,_Oltář_ze_Želiny.jpg

Wikimedia Commons, File:Přepychy - kostel sv. Prokopa.JPG [online], [cit. 2019-03-28], Dostupné z: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Přepychy_-_kostel_sv._Prokopa.JPG.

Wikimedia Commons, File:View of the City of Prague MET 01 02 03compr2bw.jpg [online], [cit. 2018-03-28]. Dostupné z: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:View_of_the_City_of_Prague_MET_01_02_03compr2bw.jpg.

Rejstřík jmenný a místní

- Alliprandi**, Giovanni Battista, 46
Albrecht Habsburský, 8
Bartoloměj, zvonář, 50
Bayeaux, 22
Bělehrad, 18
Benešov nad Ploučnicí, 11
Berka z Dubé, Lev Burian
Eusebius, 53
Václav, 48, 53, 66, 70–73
Beřkovice (Horní), 15
z **Biberštejna**, Barbora, 16, 49
z **Biskupic**, Kateřina, 70
Brada, 68–79
Brosamer, Hans, 78
Bubeneč, 61, 84
Cidlinští ze Sluh, 68
Colloredo-Mannsfeld, 19, 34, 80
Černoorský z Boskovic,
Ladislav, 11
Dašický z Barchova, Jan, 40
Johana, 40
Děčín, 11
Divice, 18
Dobré, 52
Dobronín, 12
Dobruška, 15, 47–48, 52, 55, 61
Dušníky, 8
Dürer, Albrecht, 57–58, 78
Eger, 18
Ferdinand Habsburský, 17, 51,
73
z **Fictumu**, Opl, 13–14, 48–49
z **Fürstenberka**, Alžběta, 80
Františka, 70
Granovský z Granova, Jakub,
51
z **Gutštejna**, Kateřina, 17, 53
Hamzová z Barchova, Markéta,
40
z **Harrachu**, Maxmiliána, 81
**Havlíčkův Brod (Německý
Brod)**, 8, 17, 50, 57, 72–73
Heřman, biskup nikopolský, 23
Heřmanův Městec, 14
Homole, 8
Hradčany, 38
z **Hradce**, Lucie Otýlie, 64
Hradec Králové, 7, 52
Humpolec, 26–27, 83
Cheb, 18
Choceň, 8
Chotěboř, 10, 12, 55
Chrudimka, 28
Jan Evangelista, 36
Jan Hus, 58
Jan Nepomucký, 45
Jičín, 10, 30, 36, 59–61, 65–68,
83
Jiří z Poděbrad, 8–9, 26, 75–76

Kadaň, 51–52
Kamenice (Česká), 11
Kaplíř Duchovský ze Sulevic,
 Jan, 15
Kavka z Říčán, Zdeněk, 48, 68
Kinský (Vchynský), Václav Nor-
 bert Oktavián, 66
 Vilém, 19
Kinští z Vchynic, 66
Kočka z Kocenštejna, Jakub, 51
Kolda ze Žampachu, Mikuláš, 8
z Kolovrat, Albrecht, 78
Kostka z Postupic, Zdeněk III.,
 74
Kounice, 18, 40
Kněž, 52
Kněžice, 12, 14
Kroměšínová z Březovic,
 Johanka, 10–13, 23, 39–40, 45
Křivice, 44, 54
Křivsoudov, 8
Kumburk, 16, 36
Kutná Hora, 8, 71
Ladislav Pohrobek, 9
Lažany, 53, 70–71
Ledce, 71
Ledeč nad Sázavou, 17, 27, 69
Ledečský z Říčán, Burian, 70
 Jan, 27
 Markéta, 69
z Leskovce, Bohuslav, 26
 Jan, 26
 Vlachen, 26
Leslie, 19
Lichnice (Lichtenburk), 10, 12,
 13, 14, 28–29, 32, 53, 83
z Lichtenburka, Kateřina, 13,
 25, 65, 78–79
Lípa, 7
Lipnice nad Sázavou, 8–10, 13–
 19, 20–34, 42–43, 57, 59–61, 64–
 65, 75–76, 83
Litomyšl, 34
z Lobkovic, Marie Magdaléna,
 18, 45, 68, 70
 Zdeněk Vojtěch Popel, 19
Louka, Jakub, 45
Luciani, Augustin, 22
Ludvík Jagellonský, 74
Lukavice, 11
Malá Strana, 35–36, 39, 83
Marek, evangelista, 35
Maxmilián Habsburský, 16
Mezeříčský z Lomnice,
 Kateřina, 69
 Magdaléna, 69
 Zdeněk, 68
 Žofka, 17, 68
Mochov, 18
Mrač, 18
Mělnický, Pavel, 56–57, 79
Münsterberský, Bartoloměj, 13
Načeradec, 49–50
Náchod, 18–19

z Nemošic, Janek Holý, 8
Nová Ves, 56
Nové Město, 51
Nové Město nad Metují, 18–19
Oheb, 12, 27–28, 32–33, 83
Opočno, 11–22, 31–34, 38, 41, 43, 46, 48–49, 51, 59, 61–62, 79–83
Orlík, 26–27, 33, 83
Oreb, 46, 54
z Ostrovce, Václav Jošt, 73
Pardubice, 44, 46
Paříž, 78
Pavlovice, 56
z Pernštejna, Jan, 14
 Jiří, 39
 Vojtěch, 76
Pernštejnové, 46
Pichlpergerová z Varvažova, Anna, 39
Polná, 9, 11–12
Praha, 9, 38, 84
Prusinovský, Vilém, 77
Předhradí, 27, 66
Přepychy, 43, 52, 54
Přerov, 48
Přibyslav, 12
Rendl z Oušavy, Albrecht, 13
Ried, Benedikt, 25
Ronov, 12
Ronovci, 28
z Rožmberka, Oldřich, 8
 Petr, 13, 77
 Vilém, 79
z Rožmitálu, Zdeněk Lev, 13, 76
Ruda nad Moravou, 11
z Rušínova, Jan, 50
 Jan Hertvík, 27
Rychmburk, 48, 53, 54, 66, 70
Rychnov nad Kněžnou, 17, 74
Rychnovský z Rychnova, Heřman, 74
 Jetřich, 74
Seč, 10
Sadeler, Aegidius, 38
Salava z Lípy, Matěj, 8
Salavové z Lípy, 63
Sázava, 8
Schongauer, Martin, 57–58
Skalka, 11
Skuteč, 48, 79
Slavata z Chlumu a Košumberka, Vilém, 64
Slavatové z Chlumu a Košumberka, 74
Smiřice, 11–12, 14, 16, 19
Smiřičtí, 36, 60
ze Sovince, Žofka, 70
Staré Město, 39–40
Stranovský ze Sovojovic, Markvart, 15
Světlá nad Sázavou, 16–17, 22, 34–36, 38, 41, 44, 47–48, 52–53, 56, 59, 61, 69, 81

Svojanov, 11, 14, 31, 33
Šanovec, 10, 55
ze Šelumberka, Johanka, 14–15,
 Kateřina, 10, 57
 Markéta, 15
ze Šenfeldu, Osvald, 37
Šestajovice, 11
Šincdorf, 12
Šlejnicové, 68
Šmolovy, 73
Štěpánov (Trhový), 8
ze Šternberka, Adam, 14
 Zdeněk, 9
Šternberkové, 11
ze Švamberka, Václav, 70
z Řičan, 70
z Thurnu, František, 23
Thurnové, 18, 25, 34
Trauttmannsdorfové, 38
Trčka z Lípy, Adam Erdman,
 18–19, 38, 79, 80–81, 83
 Anna, 10
 Burian I., 9–11, 29, 43, 75–76
 Burian II., 10–15, 24, 26–27, 39–
 40, 43, 57–58, 64–65, 78–79
 Burian III., 15–16, 18, 23, 34–
 37, 40, 47–48, 51, 53, 56, 60–61,
 66–67, 77, 79, 83
 Burian Mikuláš, 17, 74
 Dorota I., 10, 14, 49–50
 Dorota II., 13
 Ferdinand, 15, 73, 77
 Herkules, 76–77
 Jan I., 10, 14, 44–45
 Jan II., 12–16, 27, 43, 74–75
 Jan III., 13–15, 47, 78
 Jan Karel, 47
 Jan Rudolf I., 17–19, 37, 40, 47,
 61–62, 67, 71, 73–75, 79, 81
 Jan Rudolf II., 74
 Jaroslav, 15, 17–18, 47, 69, 72
 Jindřich I., 10, 14
 Jindřich II., 15
 Jiří, 9, 10, 75
 Johanka, 15, 48, 67
 Kateřina, 13
 Kryštof Jaroslav, 18, 47, 73
 Magdaléna I., 13
 Magdaléna II., 15
 Marie Isabela, 18
 Markéta, 17, 48, 53–54, 66, 70–
 71
 Maxmilián, 17, 73, 75
 Melchisedech, 9–10, 73, 75–76
 Mikuláš I., 8–9, 11, 19, 42–43,
 59, 72
 Mikuláš II., 9–11, 39, 74
 Mikuláš III., 9–13, 32, 55, 57,
 73–76
 Mikuláš IV., 10, 13, 15, 45–46,
 49, 56, 76
 Mikuláš V., 13
 Mikuláš VI., 15, 18
 Veronika, 14, 16–17

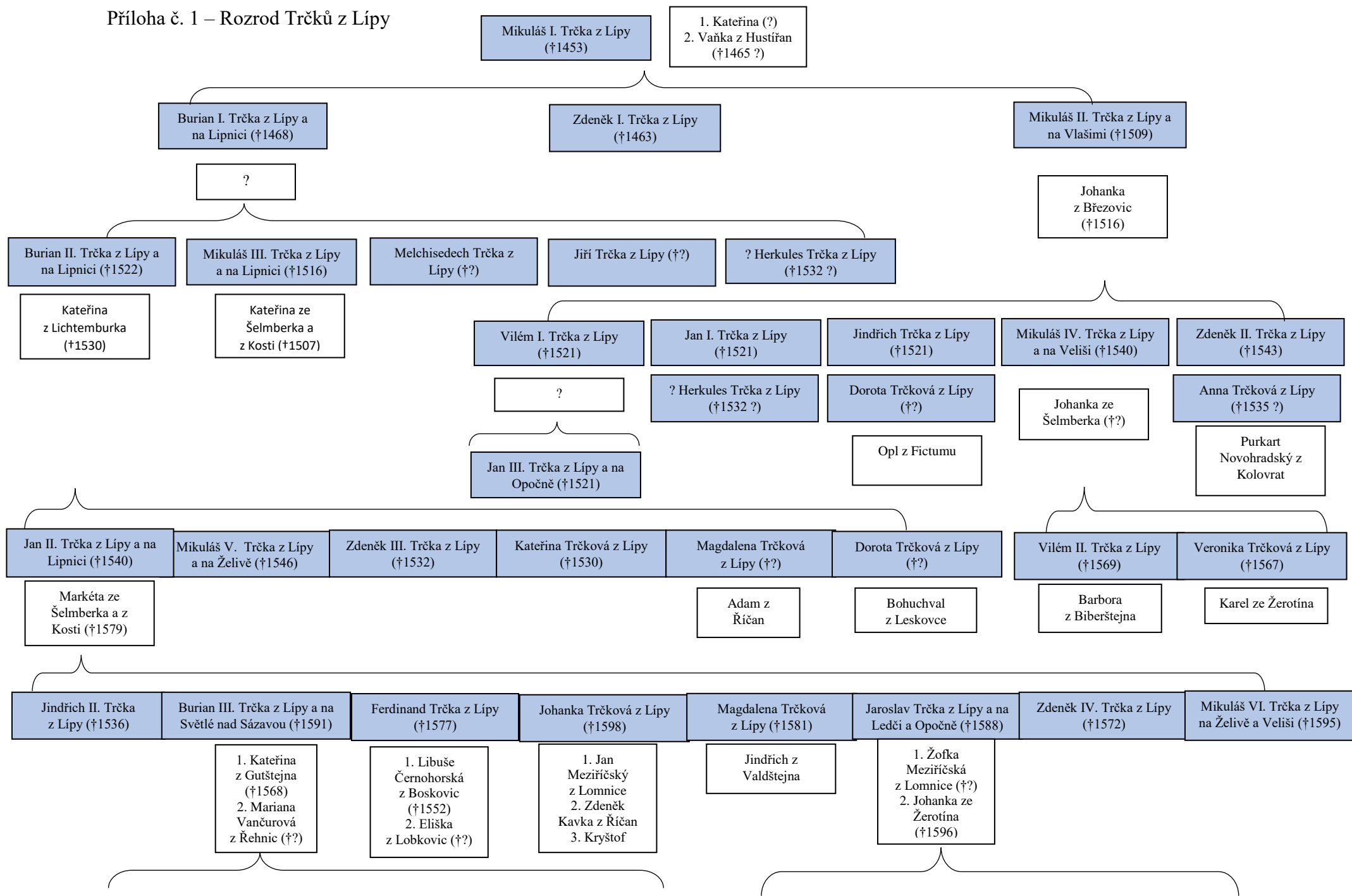
Vilém I., 10, 14–15, 44–45, 47
Vilém II., 14–16, 23, 32–33, 37,
47, 49, 51–52, 54, 82
Vilém III., 18, 73
Zdeněk I., 9
Zdeněk II., 10, 12, 14, 32, 39,
40, 45, 49–51, 56, 60
Zdeněk III., 13, 27, 43
Zdeněk IV., 15
Třebechovice pod Orebem, 11–
12, 46, 71
Třemošnice, 28
z Valdštejna, Albrecht, 18, 36,
38, 60, 79
Vančurová z Řehnic, Mariana,
17
Václav, zvonař, 52
z Vartemberka, Čeněk, 23
Veliš, 10–11, 14–16, 30–31, 52,
69, 83
Vernierové, 19
Vítkovci, 64
Vlašim, 9, 13–16, 22, 30, 33,
44–45, 47–48, 51, 54, 56, 59–60,
74–76, 83
Vladislav Jagellonský, 10, 13,
60
Zábřeh, 11
Zikmund Lucemburský, 8, 51
Železné hory, 28
Želina, 14, 49
Želiv, 9, 30, 30, 33
ze Žerotína, Jan Jetřich, 16, 49
Johanka, 17, 47
Žleby, 18, 67, 78–79
Žumberk, 11

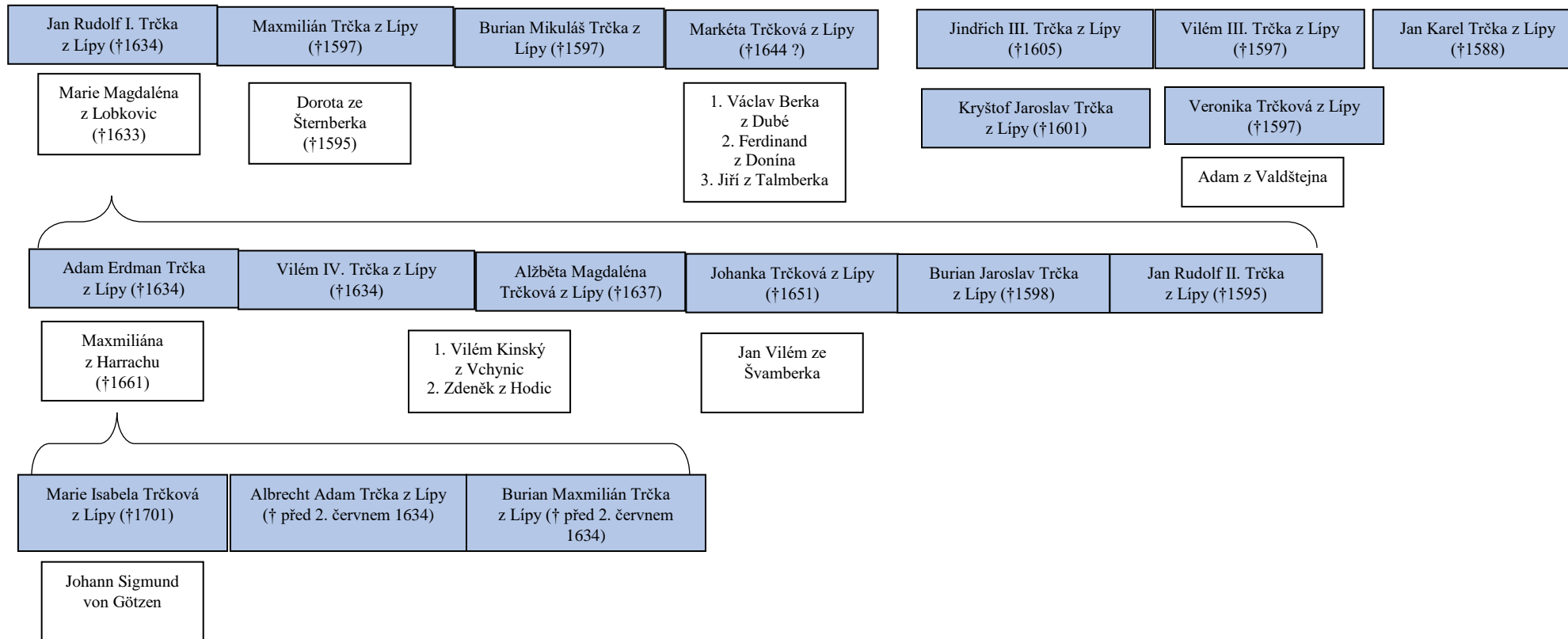
Seznam příloh

- Příloha č. 1 – Rozrod Trčků z Lípy
- Příloha č. 2 – Trčkovský palác na hradě Lipnici nad Sázavou
- Příloha č. 3 – Pozdně gotická malířská výzdoba hradu Lipnice nad Sázavou
- Příloha č. 4 – Půdorys hradu Lipnice podle D. Menclové
- Příloha č. 5 - Architektonické detaily na Lipnici
- Příloha č. 6 - Kachlová kamna
- Příloha č. 7 – Hrad Lipnice
- Příloha č. 8 – Trčkovské opevnění hradu Oheb
- Příloha č. 9 - Hrad Lichnice
- Příloha č. 10 – Půdorys hradu Lichnice podle J. Friče a T. Durdíka
- Příloha č. 11 – Trčkův hrad v Želivě
- Příloha č. 12 – Údajná původní podoba hradu Veliše
- Příloha č. 13 – Trčkovský palác na hradě Svojanov
- Příloha č. 14 – Pozdně gotická přestavba hradu Opočno
- Příloha č. 15 – Mapa sídel starší generace
- Příloha č. 16 – Zámek Opočno
- Příloha č. 17 – Věže opočenského zámku
- Příloha č. 18 – Osobní deviza Buriana III. Trčky z Lípy
- Příloha č. 19 – Celkové pohledy na zámek ve Světlé nad Sázavou
- Příloha č. 20 – Dnešní podoba zámku v Jičíně
- Příloha č. 21 – Trčkovský palác v Praze na Malé Straně
- Příloha č. 22 – Dům U Bílého jednorožce na Staroměstském náměstí v Praze
- Příloha č. 23 – Mapa sídel mladší generace
- Příloha č. 24 – Kostel sv. Víta v Lipnici nad Sázavou
- Příloha č. 25 – Kostel sv. Prokopa v Přepychách na Opočensku
- Příloha č. 26 – Kostel sv. Vavřince v Křivicích
- Příloha č. 27 – Pozdně gotický kostel sv. Jiljí ve Vlašimi
- Příloha č. 28 – Vnitřní výzdoba a vybavení kostela sv. Jiljí ve Vlašimi
- Příloha č. 29 – Pohřební kostel Nejsvětější Trojice v Opočně

- Příloha č. 30 – Opočenské náhrobníky
- Příloha č. 31 – Další renesanční náhrobníky pro srovnání
- Příloha č. 32 – Náhrobník Johanky Zborovské, rozené Trčkové z Lípy
- Příloha č. 33 – Želinský oltář
- Příloha č. 34 – Mapa sakrálních památek po Trčcích z Lípy
- Příloha č. 35 – Zvon Maria v Týnském chrámu v Praze
- Příloha č. 36 – Zvon v kostele sv. Václava v Lažanech u Skutče
- Příloha č. 37 – Světlá nad Sázavou – špitál a kostel
- Příloha č. 38 – Německobrodský graduál
- Příloha č. 39 – Valdická brána v Jičíně
- Příloha č. 40 – Renesanční dům v Opočně
- Příloha č. 41 – Opočenský zahradní letohrádek
- Příloha č. 42 – Půdorys městečka Opočno
- Příloha č. 43 – Mapa rezidenčních měst Trčků z Lípy
- Příloha č. 44 – Variabilita barevnosti erbů Trčků a Salavů z Lípy
- Příloha č. 45 – Brána panského dvora v Předhradí u Skutče
- Příloha č. 46 – Trčkovská kazeta ze Žlebů
- Příloha č. 47 – Heraldická výzdoba kostela sv. Bartoloměje v Bradě na Jičínsku
- Příloha č. 48 – Heraldická výzdoba kostela sv. Václava v Lažanech u Skutče
- Příloha č. 49 – Okenní terče s erby
- Příloha č. 50 – Pečeť Mikuláše I. Trčky z Lípy
- Příloha č. 51 – Pečeti dalších členů rodu do roku 1562
- Příloha č. 52 – Pečeti po povýšení rodu do panského stavu
- Příloha č. 53 – Údajný portrét manželů Buriana II. Trčky z Lípy a Kateřiny z Lichtenburka
- Příloha č. 54 – Pamětní medaile Buriana III. Trčky z Lípy a Adama Erdmana Trčky z Lípy
- Příloha č. 55 – Údajné portréty hraběnky Marie Magdalény Trčkové z Lobkovic
- Příloha č. 56 – Portrét Adama Erdmana Trčky z Lípy

Příloha č. 1 – Rozrod Trčků z Lípy

Příloha č. 2 – Trčkovský palác na hradě Lipnici nad Sázavou

Obr. 1 Kamenný reliéf z parapetní zdi vstupní pavlače Trčkovského paláce ve expozici hradu, foto autor 2018.

Obr. 2 Vstupní portál Trčkovského paláce kombinuje ve svém uměleckém provedení pozdně gotické a renesanční prvky, foto autor 2018.

Obr. 3 Ideální rekonstrukce reprezentativního vchodu Trčkovského paláce podle informačního panelu na hradě Lipnici, foto autor 2018.

Obr. 4 Celkový pohled na pozdně gotický Trčkovský palác z nádvoří hradu, foto autor 2018.

Příloha č. 3 – Pozdně gotická malířská výzdoba hradu Lipnice nad Sázavou

Obr. 5 Erb Buriana II. Trčky z Lípy, foto autor 2018.

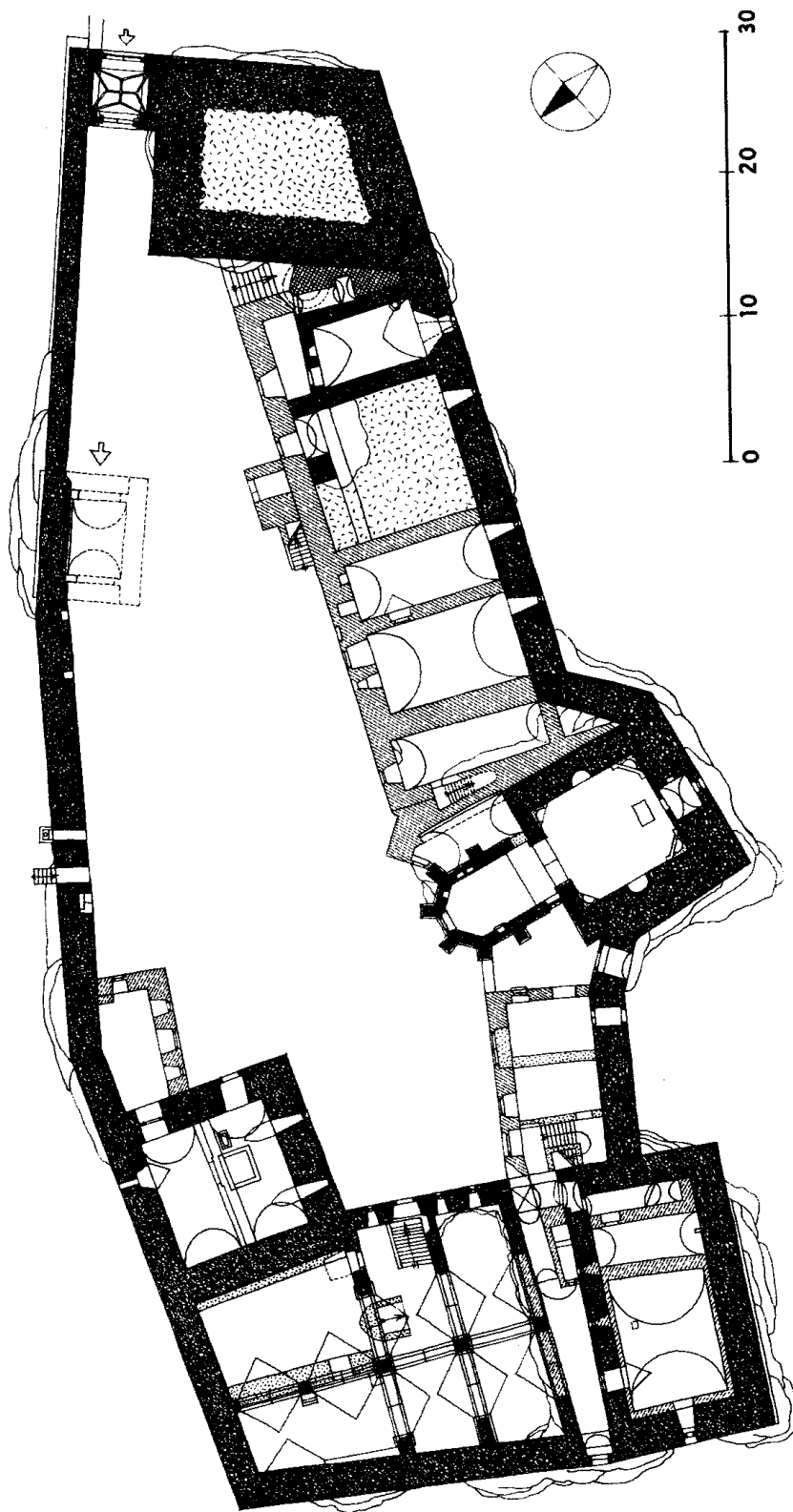

Obr. 6 Erb jeho manželky Kateřiny z Lichtenburka, foto autor 2018.

Obr. 7 Pozdně gotická výmalba domácí kaple v interiéru lipnického starého paláce. Motiv Ukřižování Ježíše Krista, foto autor 2018.

Příloha č. 4 – Půdorys hradu Lipnice podle D. Menclové

Obr. 8 Půdorys hradu Lipnice v úrovni přízemí, černě zdivo ze 14. století, trčkovská přestavba šrafováně. Reprodukce z: D. MENCLOVÁ, *České hrady I*, Praha 1972, s. 382.

Příloha č. 5 – Architektonické detaily na Lipnici

Obr. 9 Pozdně gotické okno s ostěním ve tvaru oslího oblouku, foto autor 2018.

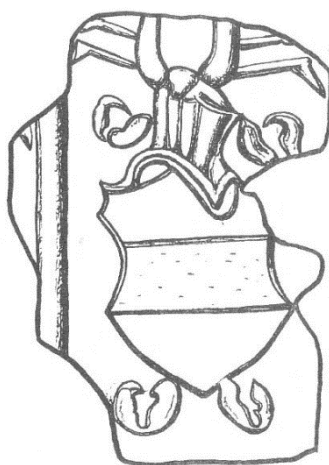

Obr. 10 Portál v do 1. patra věže Samson s datací 1537, foto autor 2018.

Příloha č. 6 – Kachlová kamna

Obr. 11 Rekonstrukce pozdně gotických kamen na Lipnici, foto autor 2018.

Obr. 12 Kresba keramického kachle s trčkovským erbem nalezeného na Lipnici, inv. č. LI 165, 166. Reprodukce z: Č. PAVLÍK – M. VITANOVSKÝ, *Encyklopedie kachlů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Ikonografický atlas reliéfů na kachlích gotiky a renesance*, Praha 2004, č. 956, s. 279.

Příloha č. 7 – Hrad Lipnice

Obr. 13 Celkový pohled na hrad Lipnici od jihozápadu, foto autor 2018.

Obr. 14 Pohled na hrad Lipnici od jihu před požárem v roce 1869 a zřícením velké věže na vedutě Johanna Antona Venuta z roku 1795. Reprodukce z: *Hrady v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Staré obrazy* [online], 2019, [cit. 2019-03-26], Dostupné z: <https://www.hrady-zriceniny.cz/s-venuto.htm>.

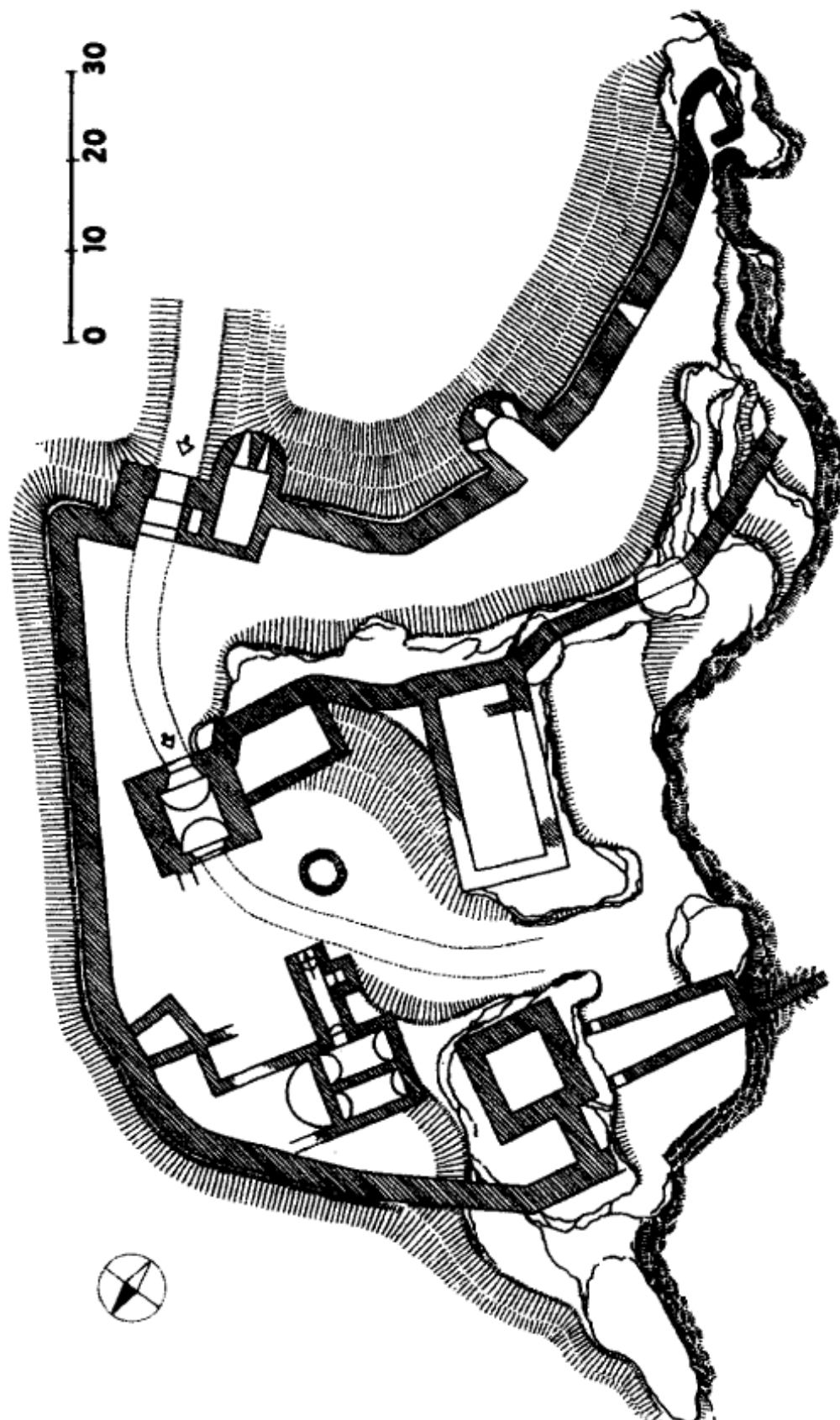
Příloha č. 8 – Trčkovské opevnění hradu Oheb

Obr. 15 *Pohled na jednu ze tří bašt trčkovského opevnění hradu Oheb ukončující jej na jihu, foto autor 2016.*

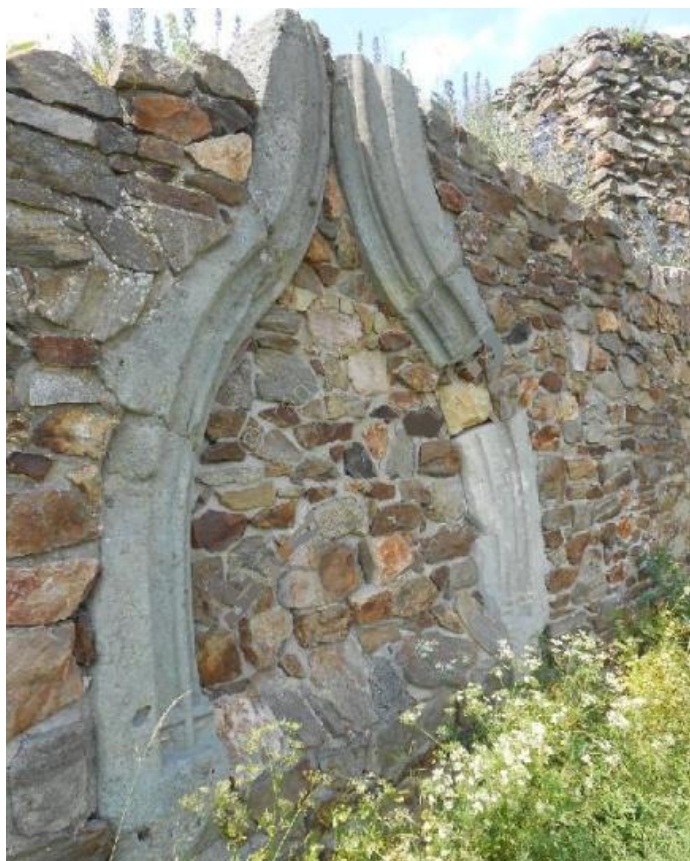

Obr. 16 *Pohled na prostřední z bašt ohebského opevnění, foto autor 2016.*

Obr. 17 Půdorys hradu Oheb podle D. Menclové. Reprodukce z: D. MENCLOVÁ, *České hrady II*, Praha 1972, s. 309.

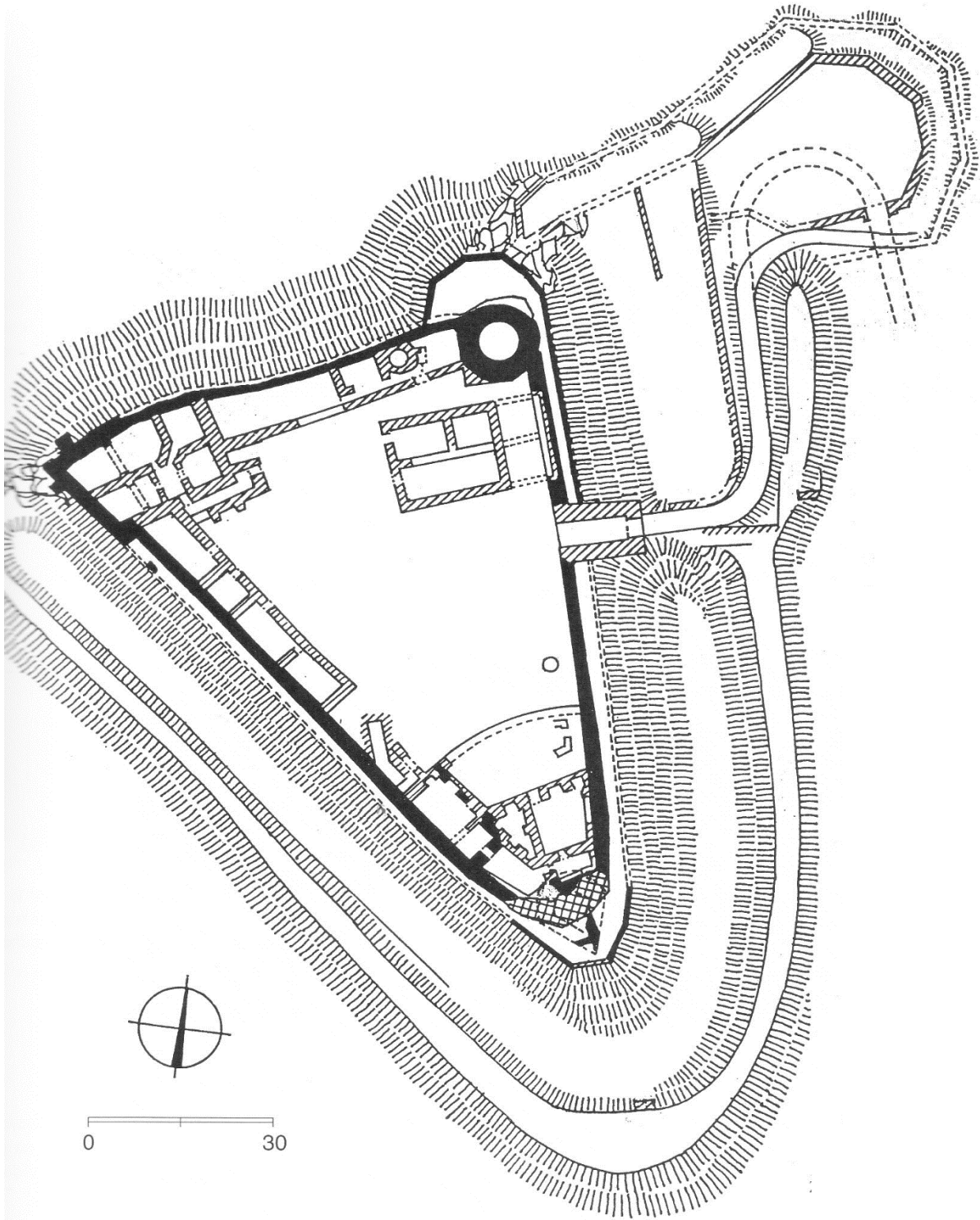
Příloha č. 9 – Hrad Lichnice

Obr. 18 Oslí oblouk na hradě Lichnici druhotně zazděný do obvodové hradby. Fotografie použita se souhlasem archeologa Jana Večeři.

Obr. 19 Model podoby hradu Lichnice (Lichtenburka) po přestavbě za Trčků z Lípy podle R. Vyškovského v expozici hradu, foto autor 2016.

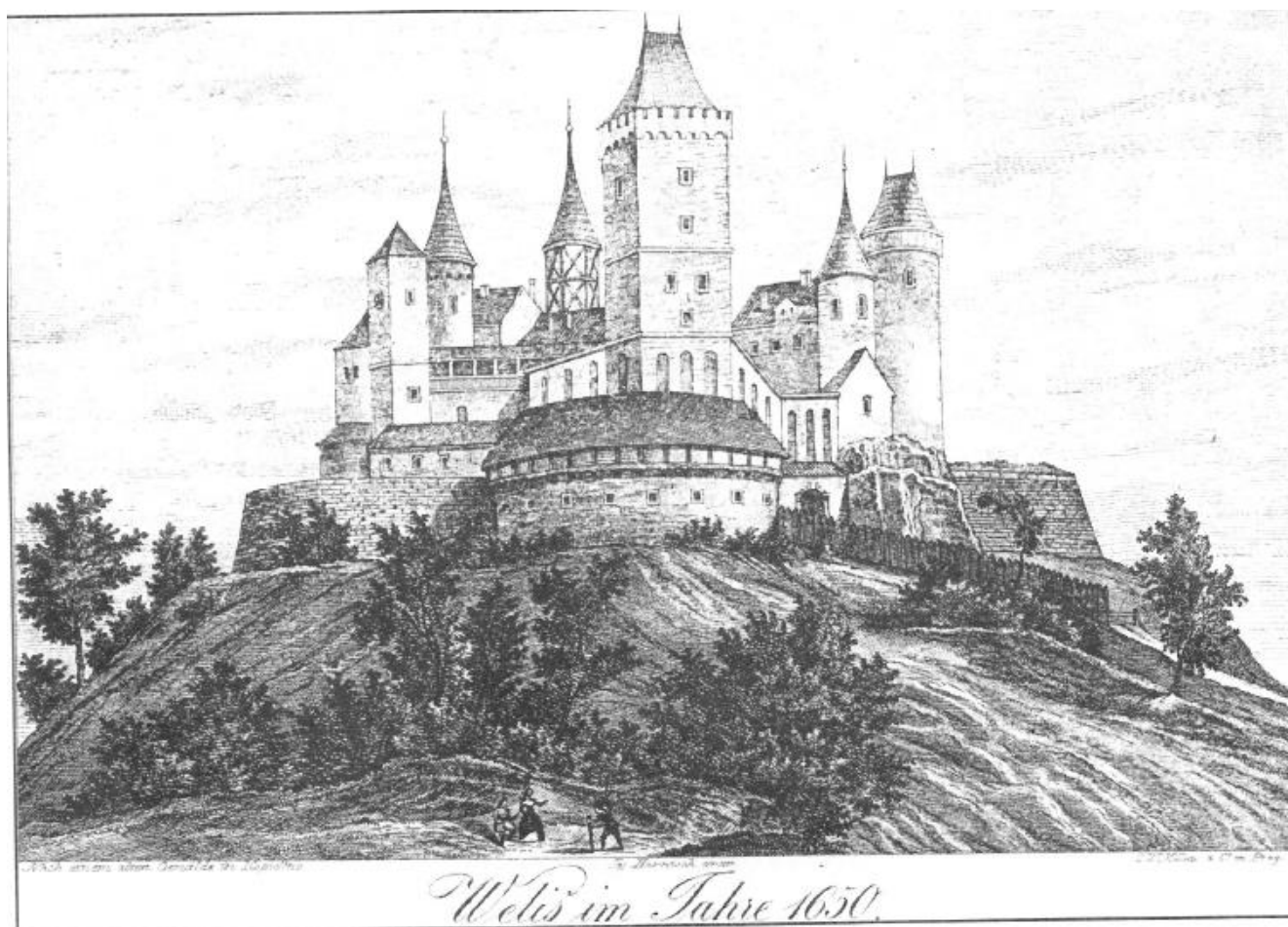
Obr. 20 Půdorys hradu Lichnice s naznačeným stavebním vývojem, černě zdivo ze 13. – 14. století, šrafovaně pozdně gotické, křížkovaně štítová zeď ze třicetileté války. Reprodukce z: T. DURDÍK – V. SUŠICKÝ, *Zříceniny hradů, tvrzí a zámků. Východní Čechy*, Praha 2012, s. 67.

Příloha č. 11 – Trčkův hrad v Želivě

***Obr. 21** Pohled na Trčkův hrad v Želivě od jihu, vpravo barokní budova prelatury kláštera, foto autor 2017.*

Příloha č. 12 – Údajná původní podoba hradu Veliše

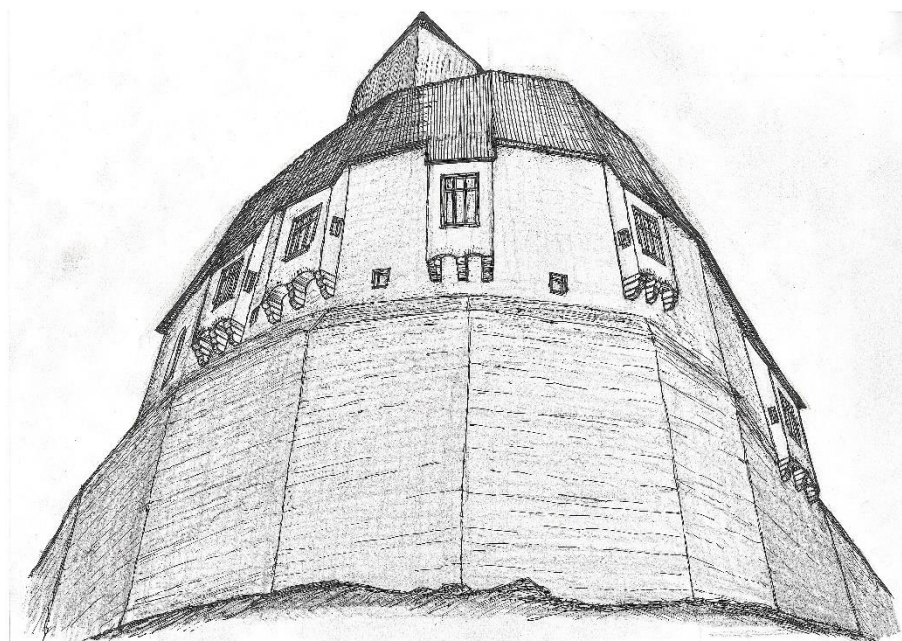

Obr. 22 Údajná podoba hradu Veliš v roce 1650 na rytině J. Harnische podle malby na zámku Kopidlno. Reprodukce z: T. DURDÍK, *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, Praha 2009, s. 587.

Příloha č. 13 – Trčkovský palác na hradě Svojanov

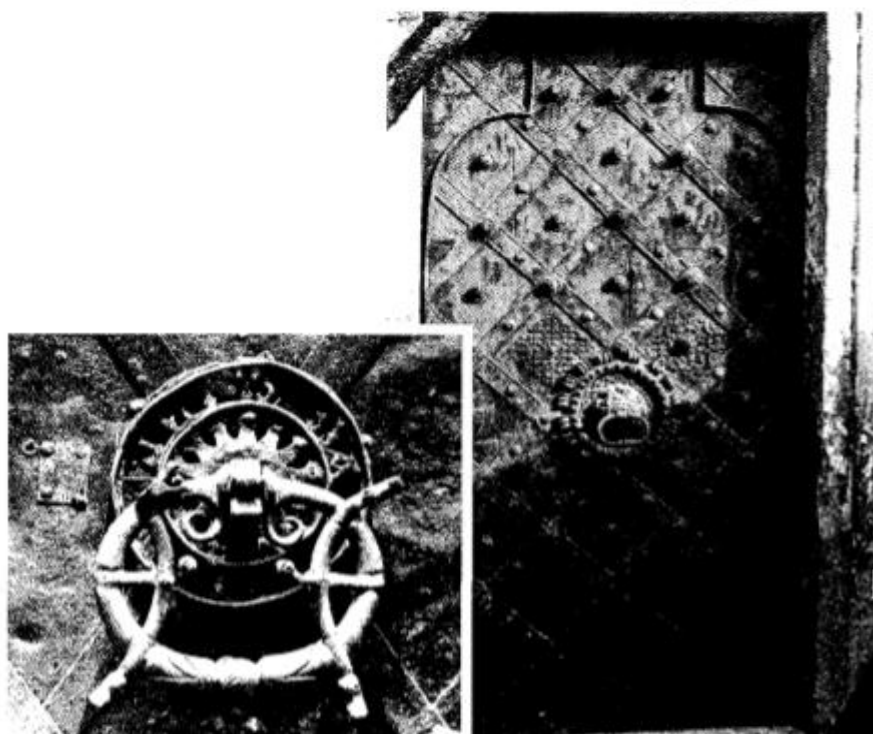

Obr. 23 Pohled na čelo hradu Svojanov s obvodovým zdivem Trčkovského paláce před obranným břitem bergfritové věže, kterou palác z velké části zastínil, foto autor 2015.

Obr. 24 Ideální rekonstrukce podoby Trčkovského paláce na Svojanově podle archeologa Jana Štětiny.

Příloha č. 14 – Pozdně gotická přestavba hradu Opočno

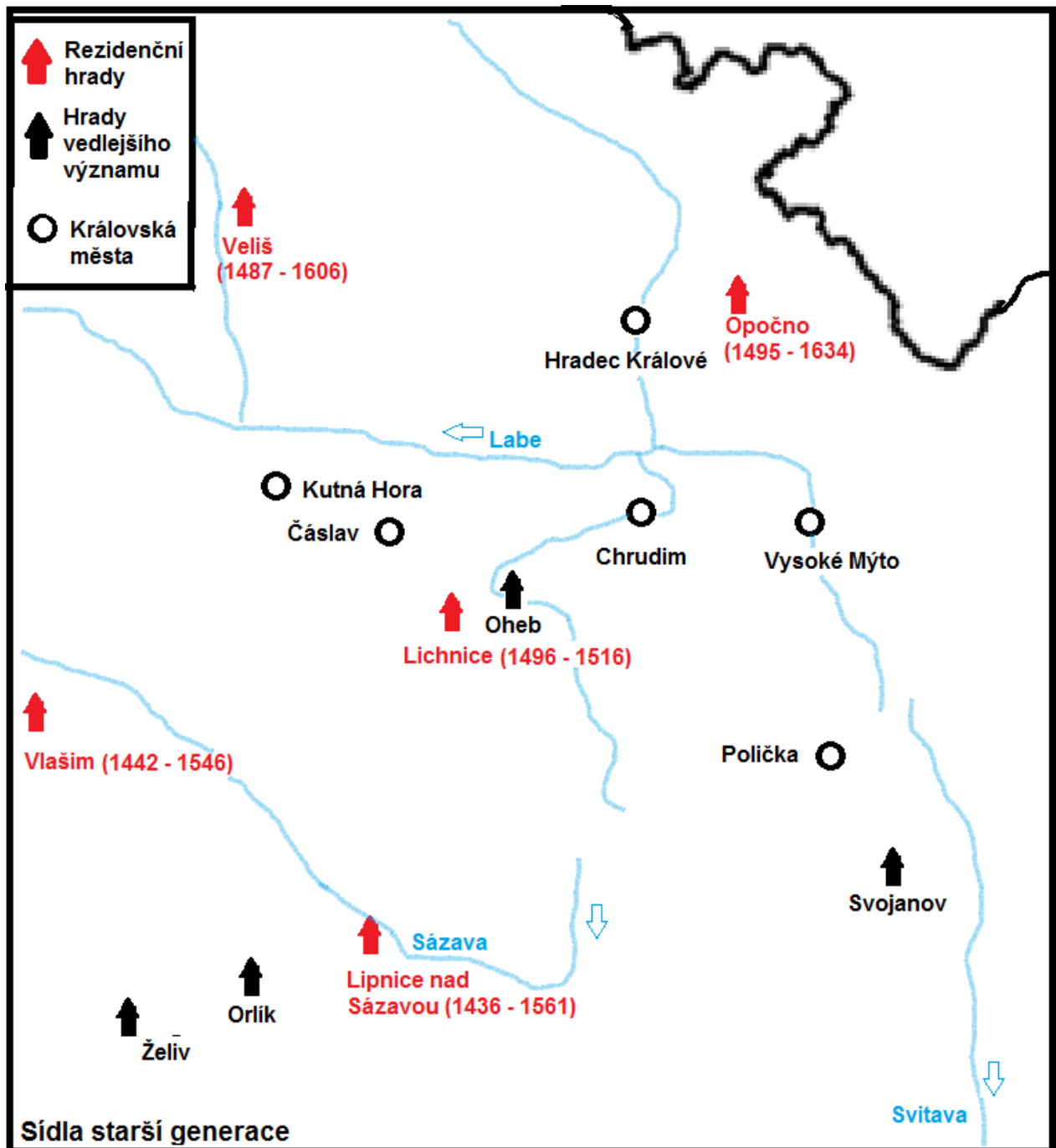

Obr. 25 Vlevo detail dveří s datací 1538, vpravo dveře dnes umístěné v opočenském kostele Nanebevzetí Panny Marie. Reprodukce z: J. SLAVÍK, *K urbanismu Opočna do 18. století a stavebnímu vývoji hradu, Orlické hory a Podorlicko. Sborník vlastivědných prací 11*, edd. Josef Halda - Věra Slavíková, Rychnov nad Kněžnou 2001, s. 210–218.

Obr. 26 Renesanční kachle z Opočna s datací 1538 s motivem urozeného pána a urozené dámy. Letopočet pravděpodobně datuje stejně jako v případě dveří dokončení goticko-renesanční přestavby hradu Zdeňkem II. Trčkou z Lipy. Reprodukce z: Č. PAVLÍK – M. VITANOVSKÝ, *Encyklopedie kachlí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Ikonografický atlas reliéfů na kachlích gotiky a renesance*, Praha 2004, č. 770 a 771. s. 261.

Příloha č. 15 – Mapa sídel starší generace

Mapa 1

Příloha č. 16 – Zámek Opočno

Obr. 27 Celkový pohled na zámek Opočno od východu, foto autor 2018.

Obr. 28 Arkádové nádvoří opočenského zámku, foto autor 2018.

Obr. 29 *Renesanční komíny, foto autor 2018.*

Obr. 30 *Renesanční chrlič, foto autor 2018.*

Příloha č. 17 – Věže opočenského zámku

Obr. 31 Výřez z *Prospektu opočenského panství* z roku 1667. Na střeše severního křídla zámku se nachází hodinová věž. *Expozice státního zámku Opočno, foto autor 2018.*

Obr. 32 *Renesanční vyhlídkový arkýř přistavěný na studniční věži bývalého hradu, foto autor 2018.*

Obr. 33 *Východní portál zámku ve Světlé nad Sázavou s vytesanou osobní devizou Buriana III. Trčky z Lípy a s datací 1567, foto autor 2018.*

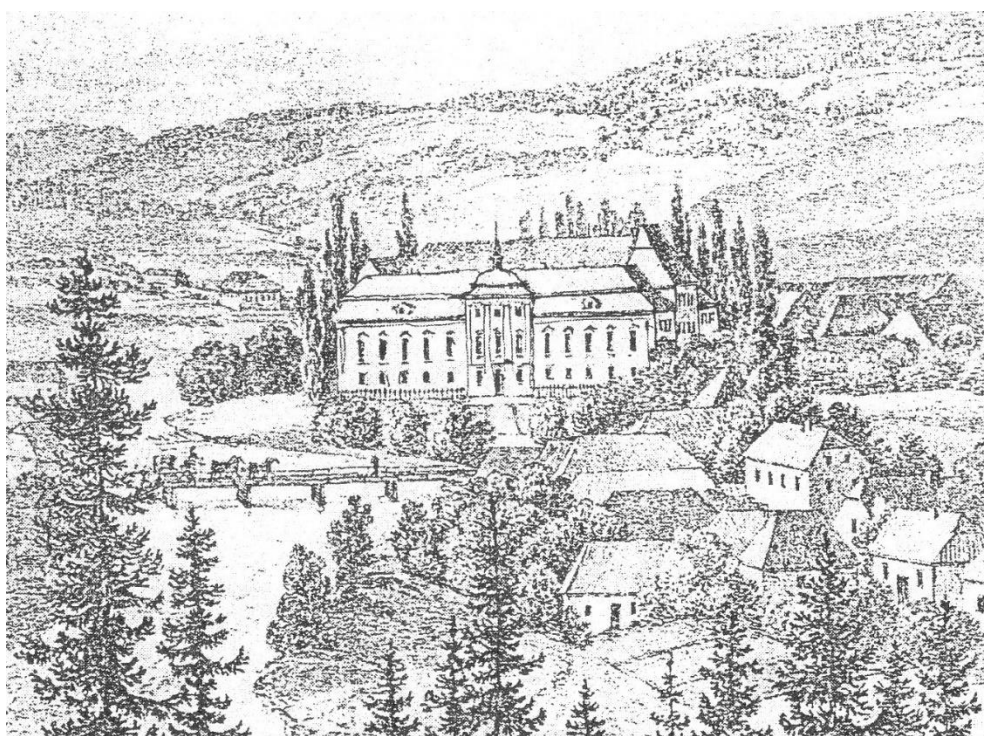

Obr. 34 *Renesanční intarzované dveře v interiéru zámku Světlá nad Sázavou, detail s erbem a s nápisem, foto autor 2018.*

Obr. 35 *Celkový pohled na dveře s nevkusnou klikou z minulého století, foto autor 2018.*

Příloha č. 19 – Celkové pohledy na zámek ve Světlé nad Sázavou

Obr. 36 Pohled na zámek před eklektickou přestavbou ve druhé polovině 19. století. Renesanční části zámku patří vysoká střecha vpravo. Reprodukce z: P. VLČEK, *Ilustrovaná encyklopedie českých zámků*, Praha 2001, s. 462.

Obr. 37 Dnešní podoba zámku, foto autor 2018.

Příloha č. 20 – Dnešní podoba zámku v Jičíně

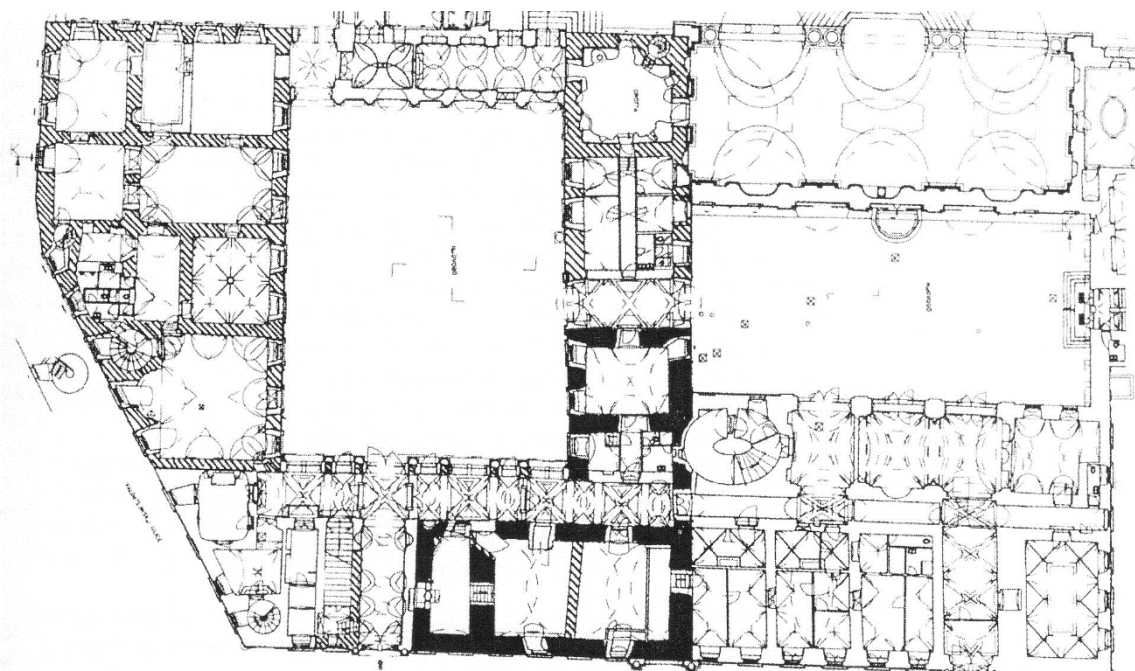

Obr. 38 Pohled na jičínský zámek z Valdštejnského náměstí. Původní palác Trčků se nacházel v pravé části dnešní zámecké budovy, foto autor 2012.

Příloha č. 21 – Trčkovský palác v Praze na Malé Straně

Obr. 39 Sadelerův prospekt Prahy pochází z roku 1606 a zachycuje celou Prahu. Na tomto výřezu je v kroužku vyznačen pravděpodobný malostranský trčkovský palác. Reprodukce z: Wikimedia Commons, File:View of the City of Prague MET 01 02 03compr2bw.jpg [online], [cit. 2018-03-28]. Dostupné z: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:View_of_the_City_of_Prague_MET_01_02_03compr2bw.jpg.

Obr. 40 Půdorys malostranského Trčkovského paláce s vyznačením stavebního vývoje. Černě zdivo gotické, šrafovaně renesanční, bíle barokní zdivo Valdštejnského paláce. Reprodukce z: M. HORYNA, Bývalý trčkovský palác na Malé Straně v Praze, in: *Historická inspirace. Sborník k poctě Dobroslava Líbala, Praha 2001, s. 113–125.*

Příloha č. 22 – Dům U Bílého jednorožce na Staroměstském náměstí v Praze

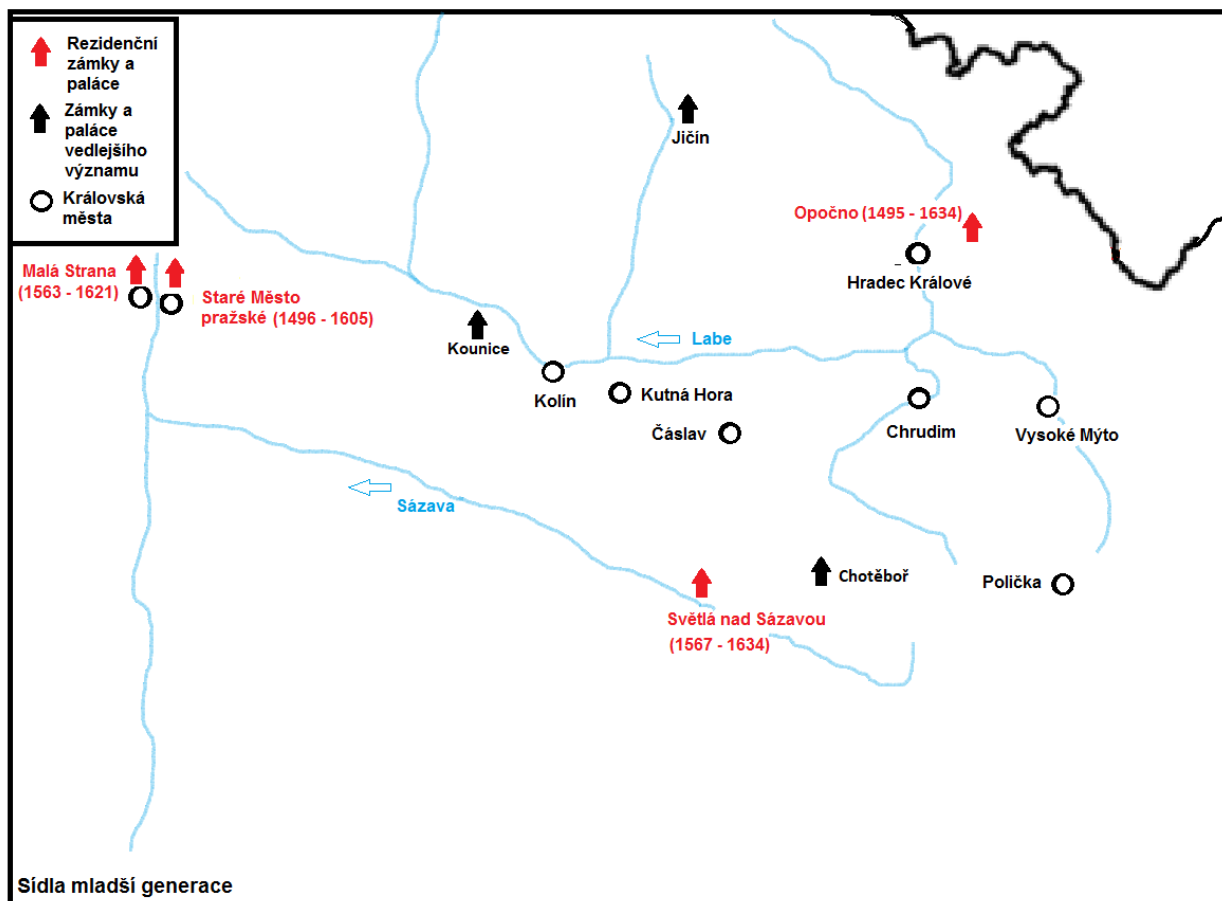

Obr. 41 Dům U Bílého jednorožce, zvaný též Pelechovský, či Trčkovský. V pozadí chrám Matky Boží před Týnem, foto Lucie Havlíčková 2018.

Obr. 42 Výřez ze Sadelerova prospektu Prahy. V kroužku je vyznačen dům U Bílého jednorožce. Reprodukce z: Wikimedia Commons, File:View of the City of Prague MET 01 02 03compr2bw.jpg [online], [cit. 2018-03-28]. Dostupné z: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:View_of_the_City_of_Prague_MET_01_02_03compr2bw.jpg.

Příloha č. 23 – Mapa sídel mladší generace

Mapa 2

Příloha č. 24 – Kostel sv. Víta v Lipnici nad Sázavou

Obr. 43 *Kostel sv. Víta – pohřebiště prvních Trčků z Lípy při pohledu z hradeb hradu, foto autor 2018.*

Příloha č. 25 – Kostel sv. Prokopa v Přepychách na Opočensku

Obr. 44 Celkový pohled na kostel sv. Prokopa od jihovýchodu. Reprodukce z: Wikimedia Commons, File:Přepychy - kostel sv. Prokopa.JPG [online], [cit. 2019-03-28], Dostupné z: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Přepychy_-_kostel_sv._Prokopa.JPG.

Obr. 45 Křtitelnice z roku 1550 s reliéfem trčkovského erbu uvnitř kostela. Reprodukce z: Toulky přepyšskou minulostí. Příloha přepyšského zpravodaje 2017/1, Přepychy 2017, s. 2, Přepychy. Pro občany. Zpravodaj [online], [cit. 2019-03-28], Dostupné z: http://prepychy.cz/wp-content/uploads/2017/03/toulky_2017_1.pdf.

Příloha č. 26 – Kostel sv. Vavřince v Křivicích

Obr. 46 Celkový pohled na renesanční kostel s barokní věží. Reprodukce z: Wikimedia Commons, File:Church of Saint Lawrence (Křivice) 02.JPG [online], [cit. 2019-03-29], Dostupné z: [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Church_of_Saint_Lawrence_\(Křivice\)_02.JPG](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Church_of_Saint_Lawrence_(Křivice)_02.JPG).

Obr. 47 Detail figurálního sgrafita na lunetové římse presbytáře kostela. Reprodukce z: Turistika.cz. Křivice [online], [cit. 2019-03-29], Dostupné z: <https://www.turistika.cz/mista/krivice/foto?id=107665>.

Příloha č. 27 – Pozdně gotický kostel sv. Jiljí ve Vlašimi

Obr. 46 Pohled na kostel od jihovýchodu, věž pochází až z 19. století, foto Karolína Švandová 2018.

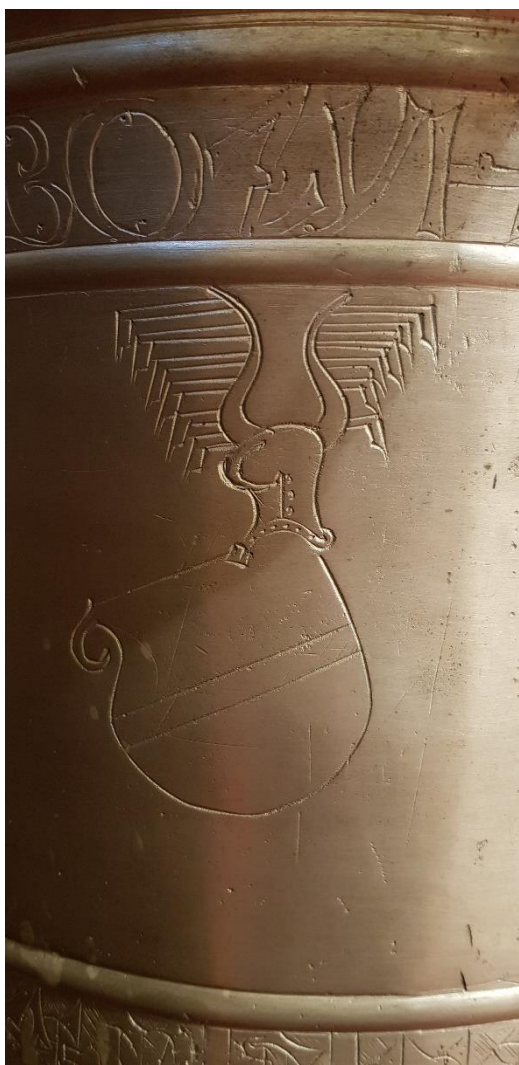
Obr. 47 Pohled na kostel od severu, foto Karolína Švandová 2018.

Obr. 48 Svorník presbytáře s erbem Trčků z Lípy, fotografii poskytla Římskokatolická farnost Vlašim.

Obr. 49 Druhý ze svorníků v presbytáři s letopočtem 1523 datujícím dokončení stavby kostela a smyšleným erbem. Reprodukce z. A. PODLAHA, *Soupis památek historických a uměleckých XXXV. Politický okres benešovský, Praha 1911, s. 275.*

Obr. 50 Detail vyrytého erbu na křtitelnici, fotografii poskytla Římskokatolická farnost Vlašim.

Obr. 51 Celkový pohled na křtitelnici z roku 1523, fotografii poskytla Římskokatolická farnost Vlašim.

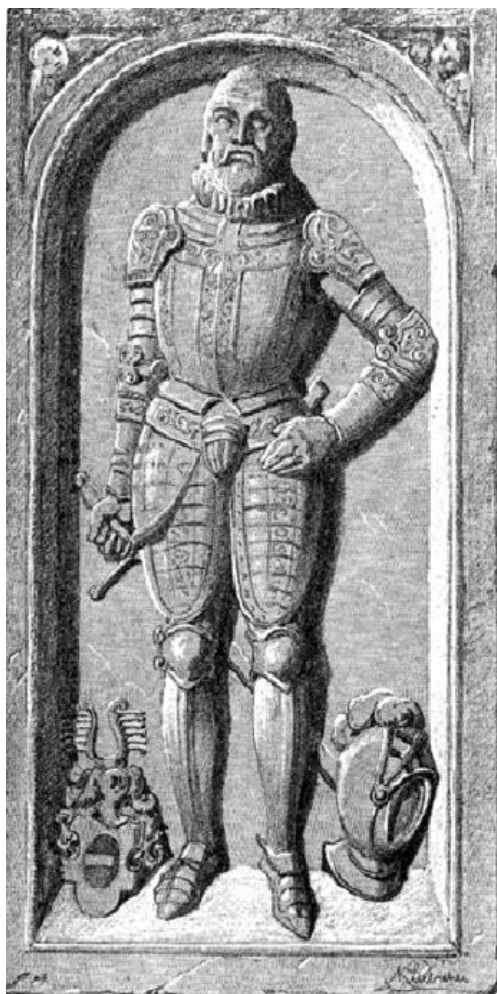
Příloha č. 29 – Pohřební kostel Nejsvětější Trojice v Opočně

Obr. 52 *Renesanční interiéry kostela, foto autor 2018.*

Obr. 53 *Vnější podoba kostela pochází až 18. století a jejím autorem je G. B. Alliprandi, foto autor 2018.*

Obr. 54 Kresba mramorového náhrobníku Viléma II. Trčky z Lípy (†1569). Reprodukce z: A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze Království českého II. Hradecko*, Praha 1882, s. 45.

Obr. 55 Kresba mramorového náhrobníku Jaroslava Trčky z Lípy (†1588). Reprodukce z: A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze Království českého II. Hradecko*, Praha 1882, s. 44.

Obr. 56 Uniformní renesanční náhrobník Kryštofa Vencelíka z Vrchovišť (†1582) na fasádě kostela sv. Martina v Třešti, foto autor 2018.

Obr. 57 Uniformní renesanční náhrobník Václava Lipovského z Lipovice na fasádě kostela sv. Kateřiny Sienské v Třešti, foto autor 2018.

Příloha č. 32 – Náhrobník Johanky Zborovské, rozené Trčkové z Lípy

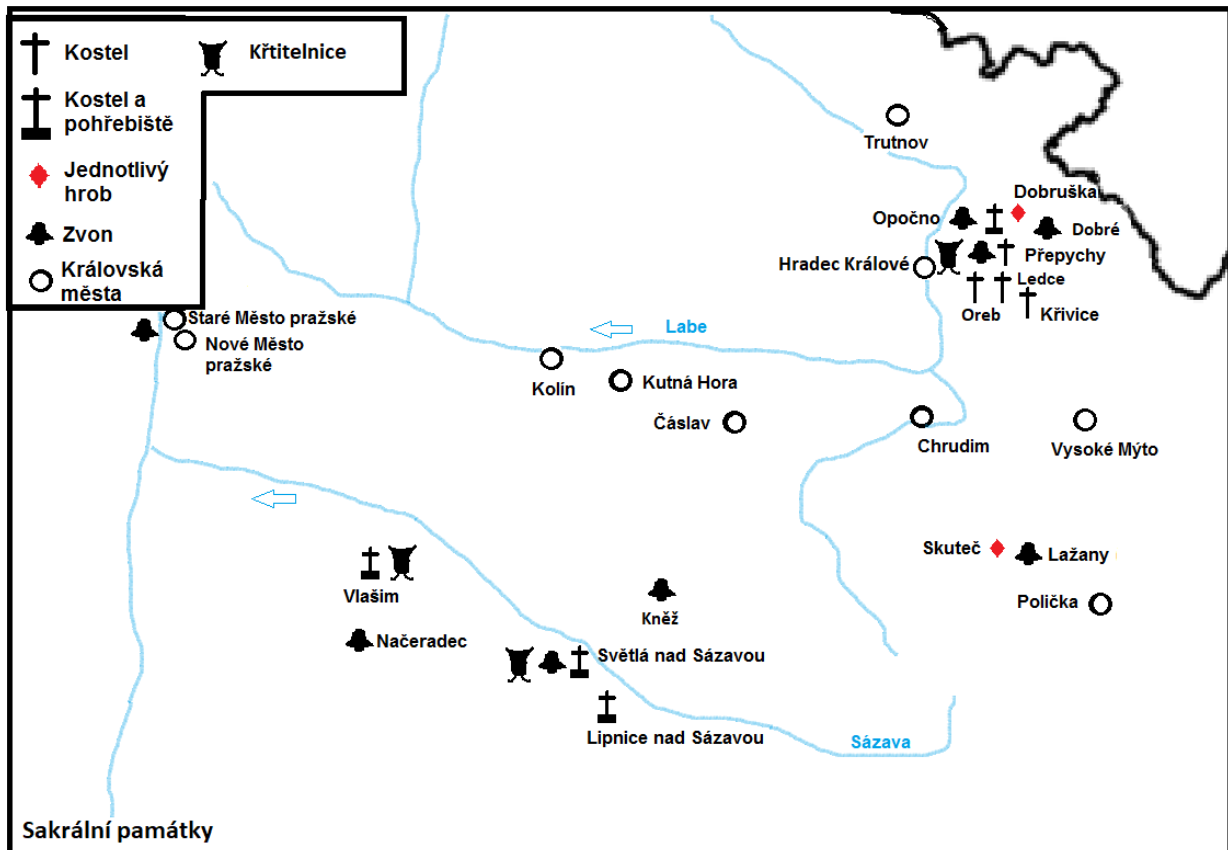
Obr. 58 Náhrobník je umístěn ve skutečském špitálním kostele Božího těla, Fotografie poskytla Římskokatolická farnost Skuteč.

Příloha č. 33 – Želinský oltář

Obr. 58, 59, 60 Želinský oltář od Mistra IW porýzený donátory Oplem z Fictumu a Dorotou Trčkovou z Lípy v roce 1526.. Dole detaily jejich erbů, Fictumů vlevo, Trčků vpravo. Reprodukce z: Wikimedia Commons, File:Mistr IW, Oltář ze Želiny.jpg [online], [cit. 2019-03-29], Dostupné z: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Mistr_IW,_Oltář_ze_Želiny.jpg.

Příloha č. 34 – Mapa sakrálních památek po Trčcích z Lípy

Mapa 3

Příloha č. 35 – Zvon Maria v Týnském chrámu v Praze

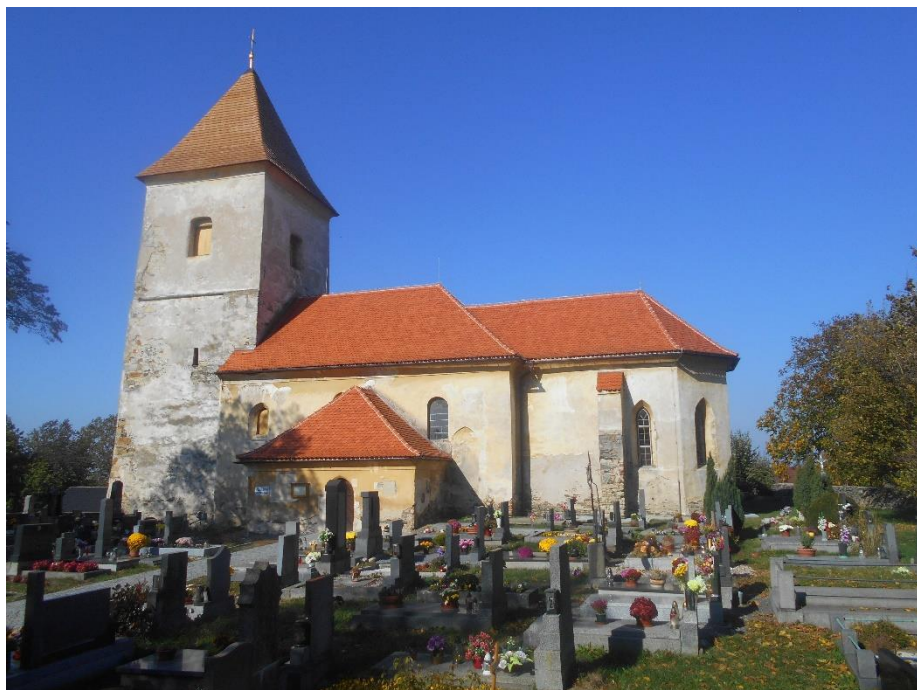

Obr. 61 Zvon Maria v jižní věži Chrámu Matky Boží před Týnem. Reprodukce z: J. MAZAL, *Z historie zvonů farnosti kostela Matky Boží před Týnem, Staletá Praha XXIX, Praha 2013, s. 36.*

Obr. 62 Otisk Vilémovy medaile na plášti zvonu Maria. V opisu text „WYLYM . TRCZKA . Z . LIPPY . A . NA . WELHISSY. Reprodukce z: J. MAZAL, *Z historie zvonů farnosti kostela Matky Boží před Týnem, Staletá Praha XXIX, Praha 2013, s. 38.*

Příloha č. 36 – Zvon v kostele sv. Václava v Lažanech u Skutče

Obr. 63 Celkový pohled na gotický kostel, který sloužil jako nekropole majitelů panství Rychmburk, mj. Berků z Dubé, foto autor 2018.

Obr. 64 Zvon pořízený z nákladu Markéty Berkové z Lípy, foto autor 2018.

Obr. 65 Reliéf erbů Václava Berky z Dubé a jeho manželky Markéty Trčkové z Lípy na plášti zvonu, foto autor 2018.

Obr. 66 Detail erbu Trčků z Lípy, foto autor 2018.

Příloha č. 37 – Světlá nad Sázavou – špitál a kostel

Obr. 67 Budova na místě špitálu založeného Burianem III. Trčkou z Lípy roku 1578 s erby Trčků z Lípy a Salm-Reifferscheidtů, foto autor 2018.

Obr. 68 Kostel sv. Václava (dříve Nejsvětější Trojice) ve Světlé nad Sázavou, místo posledního odpočinku posledních Trčků z Lípy, foto autor 2018.

Obr. 69 Votivní list Německobrodského graduálu s erby Buriana II. Trčky z Lípy a Kateřiny z Lichtenburka. Reprodukce z: L. MACEK – P. ROUS, *Havlíčkův Brod v pověstech a historii*, Havlíčkův Brod 2009, s. 58.

Příloha č. 39 – Valdická brána v Jičíně

Obr. 70 Jediná dochovaná fortifikační stavba v prostředí trčkovských rezidenčních měst – Valdická brána v Jičíně při pohledu z Valdštejnského náměstí, foto autor 2012.

Obr. 71 Reliéf s erbem Trčků z Lípy v arkádě a s letopočtem 1568 datující počátek stavby Valdické brány nad portálem brány na straně do náměstí, foto Hana Fajstauerová, Regionální muzeum a galerie v Jičíně, Muzeum hry, 2018.

Příloha č. 40 – Renesanční dům čp. 13 v Opočně

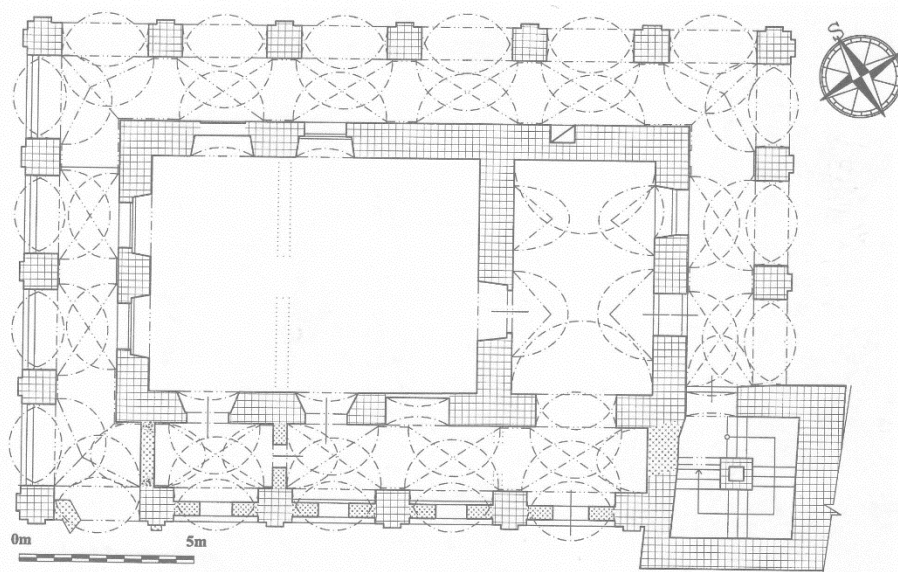

Obr. 72 *Renesanční dům čp. 13 na Trčkově náměstí v Opočně, foto autor 2018.*

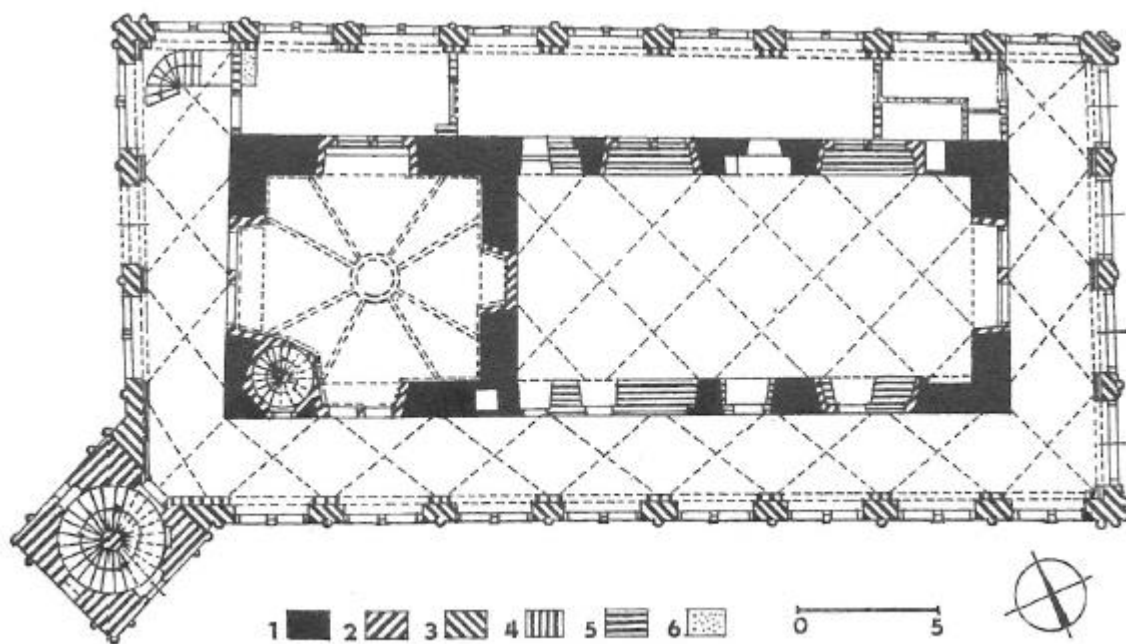
Příloha č. 41 – Opočenský zahradní letohrádek

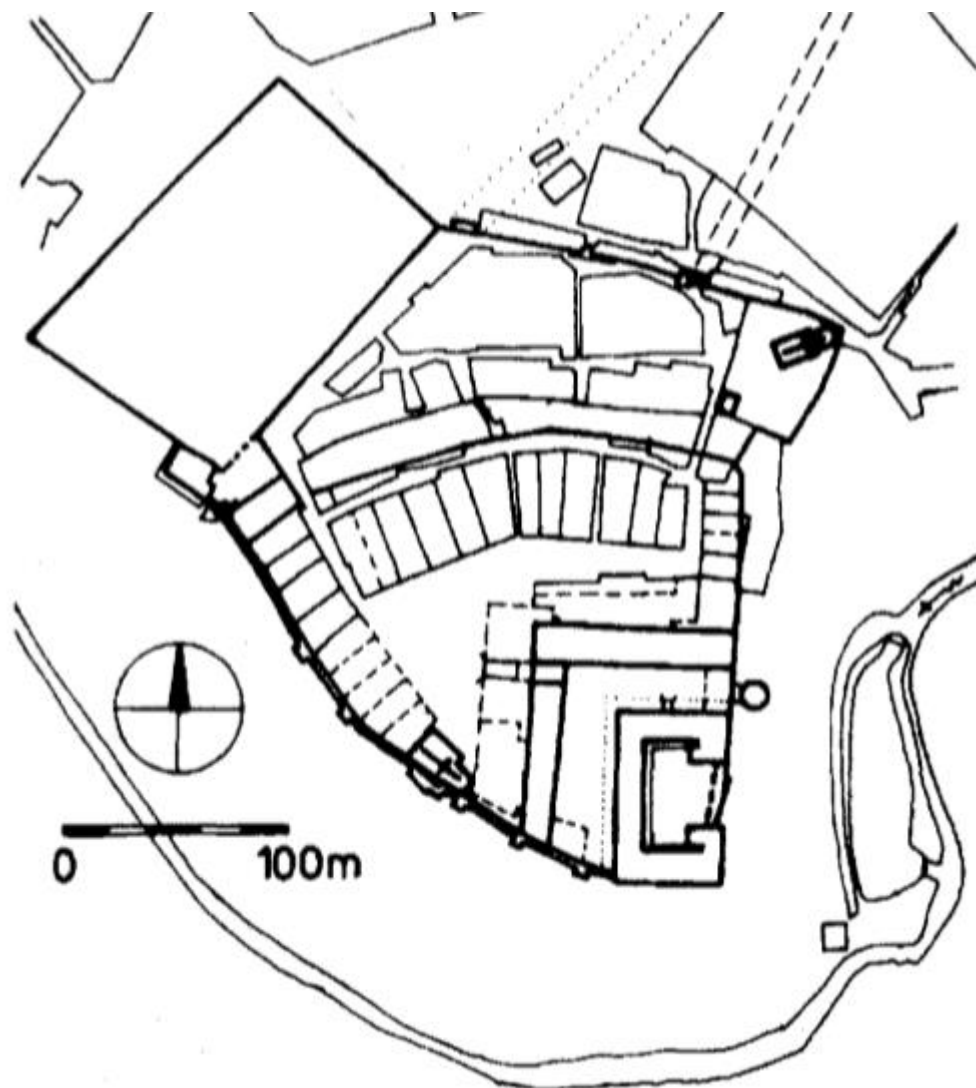
Obr. 73 *Renesanční letohrádek z roku 1604, foto autor 2010.*

Obr. 74 Půdorys přízemí opočenského letohrádku. Reprodukce z: M. BURONĚ – J. SLAVÍK, *Letohrádek v Opočně*, in: *Sborník 9. Sborník příspěvků z 9. specializované konference stavebněhistorického průzkumu uspořádané 8.–11. června 2010 v Olomouci*, edd. Renata Kuprová - Kamil Podroužek, Praha 2012, s. 68.

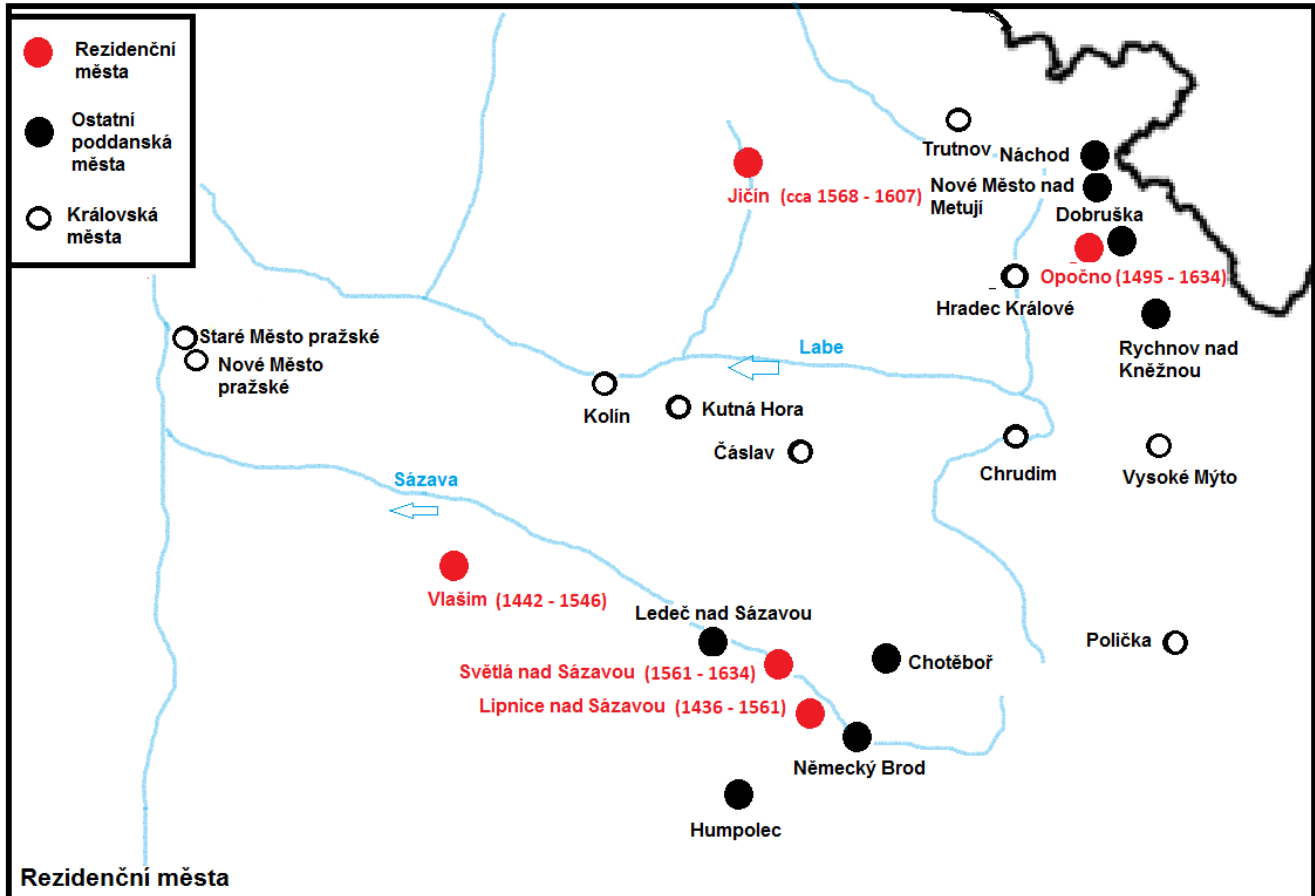

Obr. 75 Půdorys Místodržitelství letohrádku v Královské oboře v Bubenči, odlišnosti mezi oběma půdorysy jsou minimální. Hlavní rozdíl je v umístění a řešení schodišťové věže. Reprodukce z: T. DURDÍK, *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, Praha 2009, s. 183.

Obr. 76 Půdorys městečka kolem na počátku 17. století podle J. Slavíka. Reprodukce z: J. SLAVÍK, *Kurbanismu Opočna do 18. století a stavebnímu vývoji hradu, Orlické hory a Podorlicko*. Sborník vlastivědných prací 11, edd. Josef Halda - Věra Slavíková, Rychnov nad Kněžnou 2001, s. 213.

Příloha č. 43 – Mapa rezidenčních měst Trčků z Lípy

Mapa 4

Příloha č. 44 – Variabilita barevnosti erbů Trčků a Salavů z Lípy

Obr. 77 Variabilita barevnosti erbu Trčků z Lípy. Reprodukce z: M. HRDINOVÁ, *Erby ctihodné šlechty slavného Království českého. Edice a analýza dvou erbovníků české šlechty z 80. let 17. století*, Praha 2013, č. 515, 1769, 2095.

Obr. 78 Variabilita barevnosti erbu Salavů z Lípy, : M. HRDINOVÁ, *Erby ctihodné šlechty slavného Království českého. Edice a analýza dvou erbovníků české šlechty z 80. let 17. století*, Praha 2013, č. 269, 1755.

Příloha č. 45 – Brána panského dvora v Předhradí u Skutče

Obr. 79 Reliéf erbu Markéty Berkové z Lípy na bráně panského dvora v Předhradí u Skutče, který sloužil jako hospodářské zázemí hradu Rychmburk, foto autor 2018.

Obr. 80 Reliéf erbu jejího manžela Václava Berky z Dubé, foto autor 2018.

Obr. 81 Celkový pohled na bránu, foto autor 2018.

Obr. 82 *Vrchní deska trčkovské kazety s erby Jana Rudolfa Trčky z Lípy a jeho manželky Marie Magdalény Trčkové z Lobkovic. Reprodukce z: A. BIRNBAUMOVÁ, *Soupis památek historických a uměleckých v Čechách XLIV. Politický okres čáslavský, Praha 1929, s. 433.**

Obr. 83 Heraldické a rostlinné motivy malířské výzdoby v presbytáři kostela. Reprodukce z: A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze Království českého V. Podkrkonoší*, Praha 1887, s. 271.

Příloha č. 48 – Heraldická výzdoba kostela Václava v Lažanech u Skutče

Obr. 84 Erby manželů Václava Berky z Dubé a jeho manželky Markéty rozené Trčkové z Lípy, foto autor 2018.

Obr. 85 Erby Václavových rodičů Zdeňka Berky z Dubé a Kateřiny rozené z Biskupic, foto autor 2018.

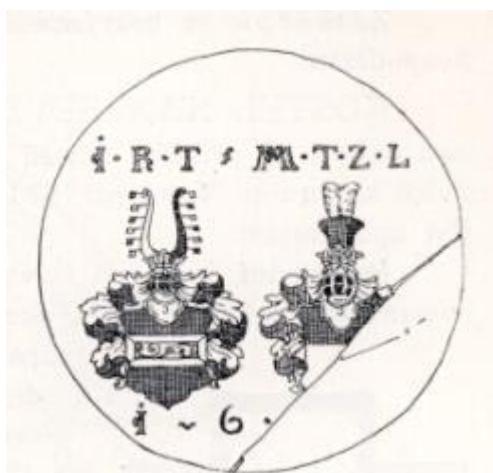

Obr. 86 Náhrobník zemřelých dětí Václava Berky z Dubé a Markéty Trčkové z Lípy z roku 1601 s aliančním znakem Berků a Trčků v sakristii lažanského kostela, foto autor 2018.

Obr. 87 Detail aliančního znaku, foto autor 2018

Příloha č. 49 – Okenní terče s erby

Obr. 88 Okenní terč s erby Jana Rudolfa Trčky z Lípy a Marie Magdalény rozené z Lobkovic z kostela sv. Máří Magdalény v Ledcích. Reprodukce z: A. CEHNER, *Soupis památek uměleckých a historických v Království českém XIX. Politický okres královéhradecký*, Praha 1904, s. 141.

Obr. 89 Okenní terč s erbem Jaroslava Trčky z Lípy z roku 1586 pocházející pravděpodobně z okna kostela sv. Petra a Pavla v Ledči nad Sázavou, Sbirka Českého muzea stříbra v Kutné Hoře, inv. č. R 1/229.

Obr. 90 Okenní terč pravděpodobně s erbem Ledečských z Říčan, Sbirka Českého muzea stříbra v Kutné Hoře, inv. č. R 1/229.

Příloha č. 50 – Pečeť Mikuláše I. Trčky z Lípy

Obr. 91 Pečeť Mikuláše I. Trčky z Lípy z roku 1442, SOkA Havlíčkův Brod, f. Archiv města Havlíčkův Brod. Listiny 1269–1949, inv. č. L-I/20, foto autor 2018.

Příloha č. 51 – Pečeti dalších členů rodu do roku 1562

Obr. 92 Pečeť Mikuláše III. Trčky z Lípy z roku 1484, SOkA Havlíčkův Brod, f. Archiv města Havlíčkův Brod. Listiny 1269–1949, inv. č. L-II/147, foto autor 2018.

Obr. 93 Pečeť Melchisedecha Trčky z Lípy z roku 1484, SOkA Havlíčkův Brod, f. Archiv města Havlíčkův Brod. Listiny 1269–1949, inv. č. L-II/147, foto autor 2018.

Obr. 94 Pečeť Jana II. Trčky z Lípy z roku 1524, SOkA Jihlava, f. Archiv města Jihlavy do roku 1848. Listiny 1269–1900, inv. č. 335, foto autor 2018.

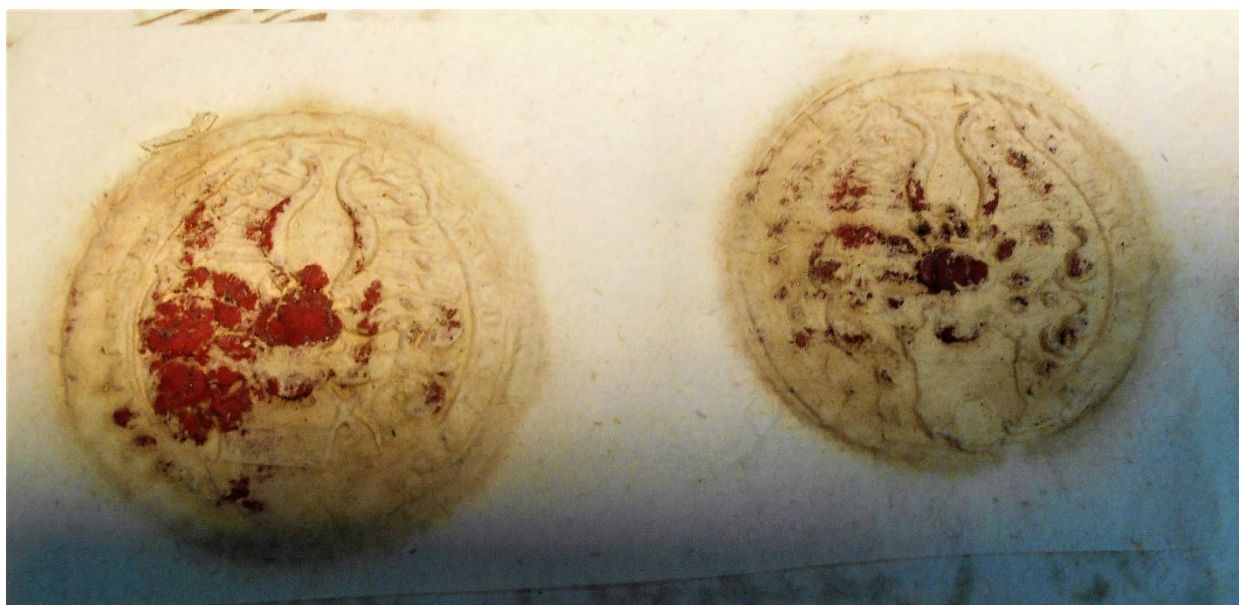

Obr. 95 Pečeť Ferdinanda Trčky z Lípy z roku 1562, SOkA Jihlava, f. Archiv města Jihlavy do roku 1848. Listiny 1269–1900, inv. č. 499, foto autor 2018.

Příloha č. 52 – Pečeti po povýšení rodu do panského stavu

Obr. 96 Pečeť Maxmiliána Trčky z Lípy z roku 1594, SOkA Havlíčkův Brod, f. Archiv města Světlá nad Sázavou, inv. č. 5, foto autor 2018.

Obr. 97 Pečetě bratrů Viléma a Kryštofa Jaroslava Trčků z Lípy pod papírovým krytem, kterým prosakuje červený vosk, 1596, SOkA Jihlava, f. Archiv města Jihlavy do roku 1848. Listiny 1269–1900, inv. č. 611, foto autor 2018.

Obr. 98 Pečeť Jana Rudolfa Trčky z Lípy z roku 1633, SOkA Havlíčkův Brod, Archiv města Světlá nad Sázavou, inv. č. 8. Reprodukce z: A. DREJČKOVÁ, *Trčkové z Lípy v listinném materiálu (1442–1726). Pramenná edice, Diplomová práce, Masarykova univerzita, Filozofická univerzita, Ústav pomocných věd historických a archivnictví, Brno 2015, s. 190.*

Obr. 99 Portrét manželského páru z roku 1516 od německého malíře Hanse Brosamera pocházející ze zámku Žleby, podle tradice jsou zde vyobrazeni manželé Burian II. Trčka z Lípy a Kateřina z Lichtenburka. Jistota zde však neexistuje. Reprodukce z: Wikimedia Commons, File:Hans Brosamer Portrait of a Couple 1516.jpg [online], [cit. 2019-03-31], Dostupné z: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Hans_Brosamer_Portrait_of_a_Couple_1516.jpg.

Obr. 100 *Avers medaile s opisem BVRIANVS . TRCZKA . DELIPPA . INSVIETLA . ADSAZAWAM, Národní muzeum v Praze, inv. č. H5-36.349.*

Obr. 101 *Revers medaile s opisem SVBCAMERARIUS . REGNI . BOHEMIAE . 1588, Národní muzeum v Praze, inv. č. H5-36.349.*

Obr. 102 Avers medaile Adama Erdmana Trčky z Lípy s opisem „ADAM . ERDMANN TRCZKA Z LIPPY A . NA . OPOCZ:[NIE].“ Reprodukce z: A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze Království českého V. Podkrkonoší, Praha 1887, s. 26.*

Obr. 103 Revers medaile Adama Erdmana Trčky z Lípy s opisem „CO WZMOHAW RAMENA.“ Reprodukce z: A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze Království českého V. Podkrkonoší, Praha 1887, s. 26.*

Obr. 104 *Portrét, který byl dlouho přisuzován hraběnce Marii Magdaléně Trčkové z Lobkovic. Reprodukce z: J. HAUSENBLASOVÁ – M. ŠRONĚK, *Urbs Aurea* – Praha císaře Rudolfa II., Praha 1997, s. 142.*

Obr. 105 Druhý z portrétů přisuzovaný (pravděpodobně mylně) Marii Magdaléně umístěný na zámku Opocno, foto autor 2018.

Příloha č. 56 – Portrét Adama Erdmana Trčky z Lípy

Obr. 106 *Portrét Adama Erdmana Trčky z Lípy od neznámého autora na zámku Opočno, foto autor 2018.*